

VJEŽBE BRATSTVA COMUNIONE E LIBERAZIONE

**„Ono što me čudi,
kaže Bog, je nada“**

RIMINI, 12.-14. TRAVNJA 2024

„Ono što me čudi, kaže Bog, je nada“

VJEŽBE BRATSTVA

COMUNIONE E LIBERAZIONE (ZAJEDNIŠTVO I OSLOBODENJE)

RIMINI 2024

Naslovna stranica: Luca Della Robbia, *Pohod*, detalj, glazirana terakota, oko 1445.,
crkva sv. Ivana Fuorcivitas, Pistoia, Italia. © Foto Scala, Firenca.

„Prigodom Duhovnih vježbi bratstva Zajedništvo i oslobođenje čija je tema „Ono što me čudi, kaže Bog, je nada“, sveti otac Franjo srdačno pozdravlja, uz želju da dani molitve i razmatranja potaknu želju da nas osvoji uskršli Krist kako nikakav neuspjeh, poraz ili patnja ne bi mogli zaustaviti put prema punini života otvarajući srca povjerenju. S tim željama Njegova Svetost jamči nam svoju blizinu u molitvama i rado udjeljuje apostolski blagoslov, zalog svakog željenog dobra“.

Kardinal Pietro Parolin, Državni tajnik Njegove Svetosti, 3. travnja 2024.

Petak, 12. travnja, večer

Franz Schubert

Fantazija za klavir op. 15, D 760 „Wanderer-Fantasie“

Klavir, Alfred Brendel „Spirto Gentil“ n. 34, (Philips) Universal

■ UVODNI POZDRAV **Davide Prospero**

Počnimo zazivajući Duha Svetoga da nas prati na putu ovih dana i da nas nikada ne prepusti vlasti nas samih, i moleći svom snagom i poniznošću za koju smo sposobni milost da budemo otvoreni pozivu koji On obnavlja u svakome od nas sazavši nas danas na ovaj skup našeg Bratstva.

Dodđi, Duše Presveti

Pročitat ću vam telegram Svetog Oca:

„Prigodom Duhovnih vježbi Bratstva Zajedništvo i oslobođenje čija je tema „Ono što me čudi, kaže Bog, je nada“, sveti otac Franjo srdačno pozdravlja, uz želju da dani molitve i razmatranja potaknu želju da nas osvoji uskrsli Krist kako nikakav neuspjeh, poraz ili patnja ne bi mogli zaustaviti put prema punini života otvarajući srca povjerenju. S tim željama Njegova Svetost jamči nam svoju blizinu u molitvama i rado udjeljuje apostolski blagoslov, zalog svakog željenog dobra. Kardinal Pietro Parolin, Državni tajnik Njegove Svetosti, 3. travnja 2024.

Još jednom smo duboko zahvalni papi Franji za očinsku blizinu koju nastavlja pokazivati prema našem putu. Neka njegove želje zažive u nama tako da uskrsli Krist može uistinu privući svakoga od nas u svakom trenutku ovih dana.

Budući da su se smanjila ograničenja koja je nametnuo Kovid, koja su nas prošlih godina spriječila da se svi zajedno nađemo, ove smo se godine željeli vratiti i živjeti vježbe prisutni ovdje u Riminiju. Jasno je da smo bili svjesni poteškoća i žrtava koje bi taj izbor zahtijevao od mnogih od nas ovih dana – naročito za vrijeme premještanja (od hotela do salona), zbog

toga već od sada preporučimo da proživimo te trenutke kao prigodu da budemo u tišini i da produbimo sadržaje koji će nam biti priopćeni. Želimo vam iznijeti jedan odlučan prijedlog. A taj prijedlog jest da se barem jednom godišnje nađemo svi zajedno, ako je to moguće, kako bi u ostatku godine oživjelo što snažnije sjećanje na pripadnost ovoj zajednici. Iznenadio nas je odgovor i tolika prekrasna svjedočanstva prijatelja za koje je dolazak ovamo bila velika žrtva. Istina je da među mnogim pismima koje smo primili, ima nekih u kojima su jadikovke zbog poteškoća, odmakle dobi, zdravstvenih problema, logističkih i ekonomskih problema, pomisao da se u ponedjeljak trebamo umorni vratiti na posao, netko je čak upozorio na entropiju i zagađenje okoliša...ali, unatoč tome došli smo ovamo, vjerujući više u razloge naše zajednice nego naša vlastita kolebanja (koja su također razumljiva). To je za mene prvi veliki znak svijesti naroda koji raste i ne želi ostati zatvoren u zidovima vlastitih kriterija. Mnogobrojna su svjedočanstva zahvalnosti za tu mogućnost koja nam je nakon nekoliko godina ponovno dana. Dopustite mi da pročitam jedno od tih pisama koje me je dirnulo jer opisuje putanju promjene:

„Prije nekoliko dana stiglo je pismo o vježbama sljedećeg travnja. Čitajući ga, u dijelu posvećenom onima koji ne mogu biti prisutni, kojima i ja pripadam zbog više razloga (moje dobi i različitih patologija), pročitao sam da se traži kratko objašnjenje razloga, te zatim, ako Centar to prihvati, da nastavim s plaćanjem, koje se osim toga utrostručilo u odnosu na godine Kovida. Prva reakcija: bijes. A tko bi to trebao, s kakvim titulama i znanjem, analizirati moj zahtjev? I prema kojim kriterijima? A što je s *privatnošću*? Ukratko, hrpa primjedbi, od kojih su neke i komične. Druga reakcija: pobuna. „Ne idem, rekao sam sebi, pročitat ću knjižicu tekstova vježbi, ako je to uredu“. Međutim, kako je vrijeme prolazilo, postao sam nemiran. Nisam razmišljao dalje, ali objektivno moralo je postojati neko objašnjenje. Možda sam najveća prepreka bio ja, prepreka je bila u meni. Planula je zahvalnost. Sigurno je da su vježbe važne, sigurno da je važno žrtvovanje, sigurno je važno da budemo i jesmo tamo, sigurno... i vratio sam se unazad na početak popratnog pisma s uputama za vježbe, pročitao sam razna Prosperijeva pisma, o susretu Pape s Prosperijem i Santorom, a još prije o Papinoj audijenciji s cijelim pokretom, o prošlogodišnjim vježbama: ukratko radikalni zahtjev ne kao obaveza nego kao najveće i potpuno pristajanje jer ono je temelj mog života, u stanju da nadvlada sve prigovore i konformističke prepreke i dospije do srca. To se od nas traži i

to je važno za život. I to treba dati s potpunim veseljem i radošću. Nakon bijesa i pobune, radost i zahvalnost. Iako nisam u mogućnosti da fizički budem prisutan u Riminiju, prikazujem ovo malo što jesam za slavu Božju i jedinstvo pokreta.“

Istina je: ponekad mahniti ritam života, udobnost na koju smo se navikli ili neka ograničenja koja su možda posljedica dobi izgledaju kao da smo se pomirili s time da možemo samo ustvrditi da smo izgubili onaj početni žar koji je uvijek davao prednost idealima pred bilo kakvom računicom; da je izbljedio pristup, ljudski stav zbog kojeg smo, na primjer, nekada išli na dugo i naporno hodočašće bez previše računanja, prihvaćajući rizike jer su pitanja koja smo željeli staviti u Gospodinove ruke bila previše hitna i važna. Ipak, činjenica da se danas vidimo zajedno ovdje pokazuje da nije pokopan onaj žar koji je probudio u srcu susret s Kristom, naprotiv: s cijelim teretom problema, poteškoća, veselja, radosti i bolova, taj plamen je sve prije nego ugašen.

21.000 osoba prisutne su i slijede vježbe ovdje u Riminiju. Drugi su prijatelji povezani s vlastitim zajednicama u 21 naroda i sljedećih tjedana još 70 naroda slijedit će vježbe. Vježbe su simultano prevedene na šest jezika. Osim toga oko tri tisuće osoba sudjeluje preko video veze iz vlastitih kuća jer se ne mogu kretati. To je slika ovog našeg događaja. Veći broj osoba nego što je predviđeno pratio je vježbe i zapravo ima nas više nego prije pandemije. To je dovelo do toga da se od tajništva tražilo da dodatno radi kako bi se omogućilo svima da sudjeluju, koliko je to bilo moguće, do zadnjeg trenutka. Hvala i na tome!

Moram vam reći da sam uistinu ganut. Tema vježbi ove godine je nada: evo to je baš prvi znak nade: narod koji živi i želi živjeti, osjetiti konkretno jedinstvo, jedinstvo na koje nas je pozvao Sveti Otac u pismu prošlog 30. siječnja.

Kao što znate Jubilej 2025. bit će posvećen temi nade. Proživimo ove dane kao etapu tog događaja. Uvijek sam shvaćao riječi koje Isus upućuje mladom bogatašu: „Idi, prodaj što imaš, ostavi sve i slijedi me“.¹ baš kao poziv nadi. Paradoksalno, često najveća prepreka da osjetimo istinsku nadu u životu, jest kada svoju nadu polažemo u ono što posjedujemo, u ono što već imamo, u naše stvari. Jeremija kaže: „Proklet čovjek koji se uzdaje u čovjeka, / i slabo tijelo smatra svojom mišicom, / i čije se srce

¹ Usp. Mt 19,21; Mk 10,21.

od Jahve odvraća. / Jer on je kao drač u pustinji, / ne osjeća kad je sreća na domaku“.² Naslov Vježbi odnosi se baš na tu poteškoću: sâm Bog se zapravo čudi jer što vrijeme više prolazi to se više čini da je uistinu teško imati nadu. Zbog toga mnogo puta želimo zaglušiti krik beskonačnog u našem srcu ispunjavajući ga očekivanjem malih stvari kako bismo ispunili prazninu, nedostatak nade koji primjećujemo. To nije problem samo onoga tko nema vjere, nego se odnosi na sve, odnosi se i na nas: s jedne točke gledišta to je dramatični simptom najteže bolesti našeg vremena.

Tema nade, kao što se mnogi sjećamo, nije nova. Godine 2021. Vježbe koje su se održavale na daljinu (zbog Kovida) imale su naslov: „*Ima li nade?*“³ Zašto ponovno predložiti istu temu u tako kratkom vremenu? Zbog dva razloga. Prvi je taj što želimo, nakon što smo radili na „vjeri“ cijele ove godine, nastaviti put produbljivanja teoloških kreposti, slijedeći naučavanja don Giussania. Drugi je da je pitanje postalo još dramatičnije (ako je to moguće). Mi se ne osjećamo kao „mjesečari“, kao što to potvrđuje posljednje Izvješće Censis o aktualnoj situaciji. Mi se ne osjećamo bolji od drugih, ali priznajemo da smo na putu koji nas odgaja da ne podlegnemo onom nerazumnom stavu bijega od stvarnosti koji bi izgledao kao jedini antidot nedostatku nade. Zbog toga se pitamo: možemo li se još nadati u svijetu u kojem živimo, s ratovima koji prijete, nasiljem i razaranjem i u oceanu zla na kojem se čini da naša splav s teškom mukom ostaje na površini? To je pitanje s kojim smo pozvani ući u srce događaja ovih dana: može li se još razumno nadati?

Prije nego dam riječ mons. Giovanniu Paccosiu, koji je prihvatio poziv Diakonije Bratstva da propovijeda na ovim našim Vježbama (i na tome mu zahvaljujemo), dozvolite mi da ga ukratko predstavim onima od vas koji ga do sada nisu upoznali. Don Giovanni je biskup u Biskupiji San Miniato, u Toskani i član Centralne diakonije Bratstva jer je odgovaran za pastoralne regije Latinske Amerike gdje je, među ostalim, točnije u Peruu, bio svećenik misionar više godina.

Zašto taj izbor? Zadnjih godina svog života don Giussani je pozivao svake godine razne odgovorne u Pokretu da propovijedaju na Vježbama, najvažnijem događaju Bratstva. To je metoda koju mi i sad želimo slijediti,

² Jer 17,5-6.

³ J. Carrón, *C'è speranza? Il fascino della scoperta* (Ima li nade? Privlačnost otkrića), Editrice Nuovo Mondo, Milano 2021; <https://it.clonline.org/libri/opere-di-don-carròn/ima-li-nade>.

na tragu kontinuiteta, puni zahvalnosti prema našoj povijesti. Eto, don Giovanni i drugi koji će slijediti imaju odgovornost da propovijedaju na Vježbama što je izraz zajedništva osoba koje vode pokret.

Dozvolite mi da još jednom zahvalim ocu Mauru Lepori koji je propovijedao prošle dvije godine na Duhovnim vježbama koji su bile jako značajne u posebno osjetljivom trenutku našeg puta. Zahvaljujem mu također da je ovdje s nama. Uskoro će slaviti misu kao potvrdu velike povijesti prijateljstva i zajedništva koje se nastavlja.

Na kraju, kao daljnji znak našeg zajedništva koje se izražava u jedinstvu sa cijelom Crkvom, zahvaljujem već sada Njegovoj visosti kardinalu Farrellu koji će i ove godine prisustvovati Vježbama Bratstva; sutra će biti s nama i slaviti će misu.

Dozvolite mi da posljednje riječi kažem o slici koja je povezana s naslovom Vježbi, koji je predložio don Giovanni. To je detalj djela Luce Della Robbie, „Pohod“.⁴ Majka Božja je prikazana kao mlada djevojka čije blago lice, odlučno i istovremeno spokojno privlači spontano naš pogled. Na četiri staklena zida koji okružuju grob našeg don Giussanija čitam natpis s ovim njegovim zazivom: „Majko Božja, ti si sigurnost naše nade!“

Počinjući ovaj događaj, molimo Nju, živo vrelo nade da prati naš put ovih dana.

Mons. Giovanni Paccosi. Dobra večer svima! Hvala na pozivu koji, iako me je pripremanje vježbi donekle dovelo u nepriliku, produbio je moju zahvalnost za ovu povijest. Želim reći nekoliko riječi na dva jezika. Prvi je firentinski dijalekt: ja sam „bischerò qualunque“ (obični bedak) i samo zahvaljujući ovoj povijesti, (vjerujem da je tako za sve vas), nada nije obična riječ, nego stvarnost koja je prisutna svaki dan. Drugi je jezik španjolski kojim se obraćam svim mojim prijateljima na jednom i drugom kraju svijeta: *Quisiera saludar a mis amigos hispanohablantes porque, sin la belleza del carisma que nos ha alcanzado, no podríamos estar tan llenos de alegría y de esperanza. No podríamos estar así, con la mirada llena de gozo, en medio de un mundo que parece que se desmorona por todos los lados, pero con la alegría y la fuerza para construir un pedazo de mundo nuevo. En estos dos días tratamos de ir al origen de nuestra esperanza.* [Želio bih pozdraviti moje

⁴ Luca Della Robbia, *Pohod*, glazirana terakota, 1445 ca., Crkva sv. Ivana Fuorcivitas, Pistoia, Italija.

prijatelje sa španjolskog govornog područja jer bez ljepote karizme koja je doprla do nas ne bismo mogli biti tako puni radosti i nade. Ne bismo mogli biti takvi, s očima koje zrače radost u svijetu koji se naizgled ruši na svim stranama, s veseljem i snagom da gradimo dio novog svijeta. U ova dva dana nastojat ćemo se vratiti izvoru naše nade].

*Nezadrživi poriv da ostvarimo sebe,
urođena čežnja za srećom*

„Nada ne dolazi sama. Da bi se nadali, dijete moje, treba biti jako sretan, treba primiti, dobiti veliku milost“,⁵ govorio je Péguy u djelu „*Trijem tajne druge kreposti*“, iz koje smo uzeli naslov ovih Vježbi. Upravo nadu želimo gledati u ovim Vježbama i to ćemo učiniti slijedeći korake na koje nam je ukazao don Giussani, naročito u dva teksta: *Može li se tako živjeti?* i *Može li se (uistinu?!) tako živjeti?*⁶

U djelu *Može li se tako živjeti* naglašava: „Velika milost predstavlja, osigurava sadašnjost u koju je nakalemljeno neobično sjeme iz kojeg će sutra procvasti nada. „Cvate nada u danu koji ne umire“.“⁷

Nada daje našem jednom životu beskrajnu, vječnu perspektivu. Na to se odnosi simbol sidra koji je kršćanska tradicionalna ikonografija uvijek koristila kako bi uputila na nadu. To je slika koja se nalazi u poslanici Hebrejima i govori ovako: „Ona [nada] nam je kao pouzdano i sigurno sidro duše što ulazi u unutrašnjost iza zavjese svetišta, kamo je ušao Isus“. ⁸ Hram u Jeruzalemu za Židove je bio mjesto gdje je Bog prebivao usred Svog naroda. Dakle, nada nas uvodi u prebivalište, u vječnu, beskonačnu Božju dimenziju. Autor poslanice Hebrejima ne koristi sliku stijene nego sidra, jer nada ne otklanja oluje nego utvrđuje čvrstu točku koja ne popušta. Iako nas valovi života mogu bacati amo-tamo, nismo otrgnuti od sidra. Papa je rekao u propovijedi u Domu sv. Marte godine 2013.: „Nada je sidro, sidro koje je učvršćeno na onostranoj obali. Naš je život kao hod po ko-

⁵ C. Péguy, *I misteri (Otajstva)*, Jaca Book, Milano 1997, str. 167.

⁶ L. Giussani, *Si può vivere così? Uno strano approccio all'esistenza cristiana*, (Može li se tako živjeti? Neobičan pristup kršćanskoj egzistenciji), BUR, Milano 2009; L. Giussani, *Si può (veramente?!) vivere così?*, (Može li se uistinu tako živjeti?) BUR, Milano 2011.

⁷ L. Giussani, *Si può vivere così?* (Može li se tako živjeti?), op. cit., str. 185.

⁸ Heb. 6,19-20.

nopcu prema tom sidru“. I dodao je: „Ali gdje smo mi usidreni?“⁹ Pitajmo se to! Na čemu se temelji naša nada? Kao što sidro vuče i čvrsto drži brod čak i u olujnom moru, tako, govorio je Péguy, ta mala nada za sobom vuče vjeru i milosrđe. Mala je, ali koračamo zahvaljujući njoj.

Augustin je govorio da čovjek ne bi učinio ni koraka kada ne bi bio siguran da postoji cilj. Nada je usidrena s one strane i vuče nas prema sudbini, prema punini, kamo sami ne bismo mogli stići.

Pročitat ću Péguyeve stihove koje smo uzeli kao naslov ovih Vježbi, zajedno sa stihovima koji im prethode i koji im slijede: „Ali nada, kaže Bog, ona me najviše čudi. / Mene samoga. / To je čudesno. // Da ti jadni sinovi vide kako je sada i da vjeruju da će sutra biti bolje. / Da vide kako je danas i vjeruju da će sutra biti bolje. / To je zadivljujuće i baš to je najveće čudo naše milosti. / I sâm se tome čudim. / Mora da moja milost ima nevjerovatnu snagu / I da izvire iz vrela kao neiscrpna rijeka. [...] Kakva treba biti moja milost i snaga moje milosti / da ta mala nada, koja treperi na dašku grijeha / koja drhti na svim vjetrovima, tjeskobna zbog najmanjeg daška, ostaje tako stalna, tako vjerna, tako uspravna, tako čista i nepobjediva; besmrtna i nemoguće ju je ugasiti. [...] // Ono što me čudi, kaže Bog, je nada. / Ne shvaćam to. / Ta mala nada koja izgleda kao da je ništa. / Ta mala djevojčica nada. / Besmrtna.“¹⁰

Pustimo da i nas zadivi (ako se sâm Bog čudi!), jer se čini skoro nemoguće da možemo govoriti o nadi bez one gorčine koja izbija iz dubine naše duše svaki put kada kažemo: „Nadajmo se!“, da možemo govoriti o njoj danas, u tom svijetu ratova, u tom društvu koje više ne gleda Krista i svjesni našega zla?

Ali ona ne ovisi o nama, kaže Péguy, nego o snazi tog „izvora koji je kao neiscrpna rijeka“, o toj moćnoj snazi koja nije naša, u cijelosti je Njegova, o Njegovoj milosti koja nas sada doseže u Kristu, ponovno je prisutna. Sidro je bačeno u onostrano, ali onostrano koje nam je došlo ususret, koje nas je pogledalo i pozvalo nas u ovu povijest.

Čak samo ulazeći ovamo večeras, a kao što je Davide rekao, nije nimalo očito da ćemo ovdje biti tako mnogobrojni (s tolikim potrebnim žrtvama), u glazbi, dirljivim pjesmama, u licima koje poznajemo godinama i novim licima u ovoj našoj zajednici, dostiže nas drugi izvor („kao rijeka koja ne

⁹ Franjo, *La speranza, questa sconosciuta. Meditazione mattutina in Santa Marta* (Nada, ta nepoznanica. Jutarnje razmatranje u Svetoj Marti), 29 listopada 2013.

¹⁰ C. Péguy, *I misteri* (Otajstva), op. cit., str. 164-165.

presušuje nikad“) koji nismo mi, koji nisam ja, izvor koji obnavlja nadu u promjenu, kao dah novog života na suhim kostima naše ravnodušnosti. Sjetite se Ezekijelovog teksta iz 37 poglavlja? „Reče mi: „Sine čovječji, mogu li ove kosti oživjeti?“ Ja odgovorih: „Jahve Gospode, to samo ti znaš!“¹¹ Ovdje smo zbog te nade: Drugi, koji nas sada dostiže, može nas oživjeti.

Bog se čudi našoj nadi, jer nije se lako nadati, nije očito. (Tekst koji smo pročitali slijedi odmah nakon dijela u kojem Péguy govori o molitvi očeva koji su izgubili svoju nevinu djecu.) Bol i smrt veliki su prigovor nadi. Ona je nešto što ne možemo sami potaknuti. Zato se naziva „teološka krepost“, jer dolazi od Boga, dana nam je od Boga, ona je milost. Ona se događa, i mi smo ovdje jer nas je Krist dosegao u našem životu: u tome se vidi povezanost s vjerom o kojoj smo uz pomoć oca Leporia razmatrali prošle godine.

Ono što nas je osvojilo kada je Krist prvi put ušao u naš život, kada smo doživjeli prvi susret, kada se taj susret ponavlja danas, jest da smo ga odmah prepoznali i nastavljam ga prepoznavati. Imamo srce koje Ga prepoznaje! To je zapravo milost koja se nakalemljuje, kako kaže Katekizam katoličke Crkve, na „urođenu čežnju za srećom“. Katekizam nastavlja: „Ta čežnja je izvorno božanska. Bog ju je čovjeku usadio u srce da ga privuče k sebi, jer je samo on može ispuniti.“¹² Sveti Augustin o tome govori ovako: „Sigurno je da svi mi želimo živjeti sretno, i nema nikoga tko se ne bi složio s tom tvrdnjom, čak i prije negoli je iznesena cijela njezina važnost“. ¹³ Je li to sad istinito za mene, za tebe? „Postoji li čovjek koji ljubi život i želi sretno dane?“¹⁴ To je bio naslov Meetinga godine 2003. koji je nadahnuo otac Lepori, a koji je uzet iz uvoda Pravila sv. Benedikta, u kojem sv. Benedikt postavlja to pitanje kao korijen odluke da se postane redovnikom.

Don Giussani nam pomaže da ne preskočimo odmah tu tvrdnju iz Katekizma i kršćanske tradicije, kao da je to očita pretpostavka, da bismo zatim napisali teološki traktat o nadi. Ove Vježbe neće biti teološki traktat o nadi koji bi započeo izlaganjem doktrine u Svetom pismu, kod crkvenih otaca i teološkim razmatranjem. Danas, na ovim Vježbama, da bismo govorili o nadi početi ćemo od njezine prirodne, ljudske dimenzije. Peda-

¹¹ Ez 37,3 (usporedi cijelo poglavlje).

¹² *Katekizam Katoličke Crkve*, br. 1718.

¹³ Sveti Augustin, *De moribus Ecclesiae catholicae*, 1, 3, 4: CSEL 90, 6 (PL 32, 1312).

¹⁴ Usp. Ps 33,13. RB Prolog, 15.

goški, don Giussani govori o nadi kao ispunjenju nečega što pokreće naš život, o želji koja je prirodno dio nas kao ljudskih osoba, o toj „urođenoj čežnji za srećom“ kako je naziva Katekizam.

U sebi nalazimo želju da budemo sretni: ta želja je pokretač naše naravi koja želi i iščekuje ispunjenje, premda ga sama sebi ne može dati. Pogledajmo, dakle tu „strukturu obećanja“ koje podupire naš život u svijetu, sad i ovdje.

Srce čovjeka je obećanje

U kratkom tekstu iz godine 1961. koji je ponovno objavljen 1997. u „*Donosi nadu*“¹⁵, pod naslovom „Od nade do punine radosti“ i koji će nas pratiti na našem putu ovih dana, don Giussani ovako uvodi temu nade: „Od činjenice da stvarnost postoji, da on sâm postoji, čovjek crpi spoznaju o sebi i svojoj sudbini [ta nam je tvrdnja postala vrlo bliska u ovim mjesecima razmatranja *Religioznog smisla*¹⁶; mi u iskustvu otkrivamo tko smo]. Prva karakteristika čovjeka jest da se on rađa kao nezadrživ poriv da ostvari sebe“.¹⁷

U iskustvu, kao objektivnoj činjenici, svatko od nas otkriva da je rođen, da je bačen u život kao „kao nezadrživa želja da ostvari sebe“. To je prva karakteristika čovjeka: čovjeka određuje taj poriv, to je pokretač svakog ljudskog čina. Zatim dodaje: „Od pretjerane instinktivnosti i od banalnosti komotne afirmacije sebe pa sve do najplemenitijih poticaja svijesti i do najviših pustolovina duha, „ova sila djelatna što sve mori iz kreta u kret“ (Foscolo), „neka muka meni obuzme duh, i poticanje neko“ (Leopardi) goni čovjeka prema realizaciji vlastitog izvornog sjemena u snažnom razvijanju smisla i učinkovitosti. „Ostvariti samoga sebe“.¹⁸

Čak i manje svjesni čini, čak i oni koje ne bismo nazvali činima, pokreću ti „poticaji“. Don Giussani, a to često vidimo u prvim spisima, upotrebljava jako sintetski jezik koji očarava. Izraz „pretjerana instinktivnost“

¹⁵ L. Giussani, „Dalla speranza alla pienezza della gioia (1961)“ (Od nade do punine radosti) sad u Id., *Porta la speranza. Primi scritti*, (Donosi nadu. Prvi spisi) Marietti 1820, Genova 1997, str. 155-162. Također u L. Giussani, *Realtà e giovinezza. La sfida*, (Stvarnost i mladost. Izazov) Rizzoli, Milano 2018, str.139-146.

¹⁶ L. Giussani, *Religiosi smisao*, Verbum Split, 2002.

¹⁷ L. Giussani, *Porta la speranza...* (Donosi nadu), op. cit., str. 155.

¹⁸ *Isto*.

ima u sebi veliki raspon svjesnih ili često skoro nesvjesnih pokušaja da ostvarimo sebe kroz popuštanje instinktivnosti.

„Banalnost komotne afirmacije sebe“ podrazumijeva, ako dobro razmislimo, traženje zabave pod svaku cijenu, potrebu da se osjećamo dobro, tjeskobu da nas drugi cijene, što se očituje, na primjer, u objavljivanju na društvenim mrežama slika s putovanja i hrane koju jedemo, kao da su to izrazi željene sreće koja nam ionako uvijek izmiče.

Ovih dana pročitao sam nekoliko članaka o knjizi¹⁹ (ne mislim da je važno da navedem naslov) kojoj je cilj objasniti zašto nas tako lako privuku *on-line* igre u kojima trošimo sav svoj novac ili provodimo mnogo vremena na društvenim mrežama. Pisac govori o „petlji nedostatka“, to jest o krugu nedostatka koji je zatvoren u sebe. Nadahnut je intuicijom nekog Sia Redda (William Redda), američkog poduzetnika koji je prvo izmislio fliper i automate za sviranje ploča (jukebox), a zatim je prenio automate za klađenje (*slot machines*) na Internet. Si Redd je ustanovio, piše u jednom od tih članaka „moćnu osobinu ljudskog uma. Ponašanja koja se ponavljaju u brzom slijedu, od hazardnih igara do prejedanja, [...] manifestacije koje proističu iz petlje nedostatka“.²⁰ U drugom članku komentira da je „taj začarani krug pravi okidač [katalizator, poticaj] koji promiče *mind-set* [mentalitet] nedostatka koji nas zavodi malim trenutačnim nagradama kao što su one koje vidimo na društvenim mrežama. Svaka primljena poruka, bilo da je to „svida mi se“, neki komentar ili direktna poruka, izaziva emociju koji se može usporediti s nesigurnošću bubnjanja automata za klađenje koji se okreće. Jednostavan čin okretanja „feeda“ [pomičan tok sadržaja, sadržaji koji se brzo mijenjaju] privlači nas u trajni krug [naša želja koja teži beskonačnom ostaje zatvorena] traženja emocija: sreća, tuga, uzbuđenje, indignacija, zavist ili iznenađenje. To kompulzivno ponašanje pomicanja [vertikalno pomicanje] bez kraja aktivira brzo i praktički beskrajno ponavljanje, držeći nas zalijepljene za ekran u očekivanju sljedećeg vala emotivnih poticaja. Na taj način društvene mreže stvaraju petlju oče-

¹⁹ M. Easter, *Mai abbastanza* (Nikad dovoljno), Roi Edizioni, Milano 2024.

²⁰ A.D. Signorelli, „Mai Abbastanza, il libro che spiega come la tecnologia ci faccia desiderare sempre di più“ (Nikad dovoljno, knjiga koja objašnjava kako nas tehnologija potiče da stalno želimo sve više), *repubblica.it*, 2 travnja 2024.

kivanja i reakciju koja sama sebe podržava stavljajući korisnike u trajno stanje iščekivanja i želje za društvenom potvrdom²¹.

Spomenuo sam taj fenomen jer mi se čini da nam pomaže razumjeti kako lako se i mi zatvaramo u zatvorene krugove koji polaze od iskrene želje, ali zatim ne dolaze ni do čega, vraćaju se sebi samima ostavljajući nas još više praznima nego prije. To se ne događa samo s *on-line* igrama ili društvenim mrežama. Ne prepoznajemo li se svi pomalo u ovim riječima?

Don Giussani nam pomaže da prepoznamo da su čak i ove petlje – (koje ni mi ni drugi ne možemo izbjeći i koji su skućeni (i štetni) načini kojima izražavamo svoju ljudskost) – pokrenute istom žedu da ostvarimo sebe zbog čega se pokreću i najuzvišeniije misli, govorio je, i najplemenitije strane našeg srca. Sazdani smo tako, uvijek u pokretu prema ispunjenju. Čini mi se da je to važno jer Bog koji nas je sazdao pokreće našu ljudskost, kako bismo došli do Njega. I mi to ne smijemo negirati. To ćemo bolje vidjeti sutra.

U tekstu iz 1961. don Giussani tvrdi: „Postoji temeljni fenomen koji izražava taj izvorni poriv: čežnja, želja. To je temeljni fenomen svakog našeg čina, fenomen koji ga zapali i baci u stvarnost. Čim se očituje, bezrazložan i neizbježan, fenomen želje je [...] *obećanje ispunjenja*. I obećanje je činjenica, a želja svjedoči da je obećanje u porijeklu svega što čovjek jest“²². Želja zapali svaki čin. Kako lijepi izraz! Zapali znači da ga započinje, da ga ispunjava svjetlošću i toplinom, i baca ga u stvarnost, gura ga u avanturu traženja ispunjenja. Želja je, dodaje, „*obećanje ispunjenja*“, a obećanje je činjenica, štoviše „činjenica koja je u samom izvoru svega ljudskog djelovanja“. Otkrivamo je u nama. Mi smo obećanje. Sjetimo se petog poglavlja *Religioznog smisla* koje smo čitali proteklih tjedana:

„Kako je velika misao da zaista ništa ne dugujemo sebi. Je li nam ikada netko nešto obećao? Ali zašto onda očekujemo?“ Pavese vjerojatno nije pomislio da je očekivanje struktura naše naravi, bit naše duše. Ne proizlazi iz naše računice: dano nam je. Obećanje je u korijenu, u samom korijenu našeg bića. Onaj tko je stvorio čovjeka, stvorio ga je kao „*obećanje*“. U čovjekovoj je strukturi da očekuje, po svojoj strukturi čovjek je prosjak, po svojoj strukturi život je obećanje“²³.

²¹ L. Tedesco, „Cos'è il loop della scarsità, che ci fa desiderare ciò che non ci serve“ (Što je petlja nedostatka koja nas navodi da želimo ono što nam ne treba), *wired.it*, 22 ožujka 2024.

²² L. Giussani, *Porta la speranza*, (Donosi nadu) op. cit., str. 155.

²³ L. Giussani, *Religioni smisao*, op. cit., str. 94.

Dobro nam je poznata, a na to nas je podsjetio Davide na predavanju prije nekoliko tjedana u Recanatiu²⁴, duboka simpatija don Giussania za Leopardija, upravo jer je cijela Leopardijeva osoba odisala neukrotivom željom za punim zadovoljenjem koju nedovoljnost stvari ne zaustavlja nego je samo još pojačava.

U knjizi *Može li se (uistinu?!) tako živjeti*, baš u dijelu o nadi, don Giussani je posvetio prekrasne stranice Leopardiju naslovljene „Na sličan način stezaše mi srce“,²⁵ i bilo bi važno, vjerujem, da ih možemo u cijelosti ponovno pročitati kod kuće. On kaže: „Želim navesti ljudski slučaj u kojem se jasno vidi kako je nada ljudska riječ prisutna tamo gdje postoji želja i gdje se netko nada da će je zadovoljiti [...]. Govorim o iskustvu Leopardija [...] zbog ljudske dimenzije njegova svjedočenja [...]. Leopardijev život je svjedočanstvo da je kršćanska nada ljudska riječ“.²⁶ Pogledajmo u lice činjenicu da smo sazdani s beskonačnom željom.

To je iskustvo kojem je Leopardi pisao: „Nemogućnost da nas bilo što zemaljsko ili takoreći cijela zemlja zadovolji; promatrati neprocjenjivu beskrajnost prostora, broj i čudesnu veličinu svjetova, te naći da je sve maleno i sitno i da ništa ne zadovoljava našu dušu; zamišljati neizmjeran broj svjetova i neizmjeran svijet, i osjećati da su naša duša i naša želje još veći nego taj svijet. Čini mi se da je optuživati stvari radi nedovoljnosti i ništavnosti, patiti zbog nedostatka i praznine, stoga i dosade [netko bi rekao da je ta dosada nešto najružnije, ali naprotiv], najveći je znak veličine i plemenitosti ljudske naravi“.²⁷ Veličina čovjeka, u usporedbi sa svim drugim stvorenjima upravo je u toj kontradikciji. U drami da ne nalazi ništa što odgovara na veličinu njegove želje, jer „sve je maleno i sitno i ništa ne zadovoljava našu dušu“. U tome se očituje uzvišenost osjećaja, „vječna tajna

²⁴ „Cara Beltà. Un pensiero sorgivo in Leopardi e Giussani“ (Izvorna misao kod Leopardia i Giussania), Dialogo con Davide Prospero, Presidente della Fraternità di CL, organizzato dal Centro Culturale Giacomo Leopardi (Razgovor s Davidom Prospero, predsjednikom Bratstva CL, u organizaciji Kulturnog centra Giacomo Leopardi), Recanati, 23 ožujka 2024, *clonline*.

²⁵ L. Giussani, „Già similmente mi stringeva il core“ in Id., *Si può (veramente?!) vivere così?*, op. cit., str. 323-340.

²⁶ *Ibidem*, str. 324.

²⁷ G. Leopardi, „Pensiero LXVIII“, in Id., *Poesie e prose*, vol. II, Mondadori, Milano 1980, str. 321.

bića nam²⁸, jer čak i „tragedija svakodnevnih proturječja je kao zemlja iz koje izranja veličanje čovjeka: čovjek se veliča“.²⁹

Vrhunac te plemenitosti Leopardi dostiže kada, iako potvrđuje da je ništavnost posljednji horizont, ipak ne može šutjeti o čežnje duše.

Završit ću s Leopardijem ovim riječima don Giussania: „Čak i u proturječnom iskustvu stvarnost veliča čovjekovu dušu, i u tom veličanju rađa se čežnja koja dominira cijelim njegovim životom. Ono što se rađa iz proturječja, „ne“, odgovor je uma, ali srce je čežnja, nije *ne*“.³⁰

U tekstu iz 1961. don Giussani zaključuje potvrđujući da je priznava-nje strukture obećanja našeg života koje se izražava u želji, te pouzdanje u nju, „temelj neuništive simpatije prema sebi i prema životu; ono omogućuje pozornost prema sebi, rađa „osjećaj sebe“ koji nije samo svijest nego nešto jače, priznanje puno ljubavi sudbine velike vrijednosti“.³¹

Od simpatije prema sebi do molitve prosjaka

Jučer mi je stiglo svjedočanstvo iz kojeg ću vam pročitati nekoliko redaka. Jedan profesor pripovijeda da je na večeri za kraj godine s njegovim učenicima djevojka koja mu se uvijek činila pomalo odsutna, nakon što je čula skladbu „Kap“ od Chopina i komentar don Giusanija koji je taj profesor pročitao, rekla: „Uvijek sam mislila, otkako sam bila mala, da je u meni nešto pogrešno, neki nemir, neka bol. Bila sam zatvorena u sebe, često sam plakala, noću nisam mogla zaspati. Ali nakon tog predavanja, nemir koji sam osjećala nije mi više nanosio bol, nisam se više bojala jer je bio netko tko ju je tako opisao, živio ju je tako. Ta kap, ta prividna patnja, nije bila nesreća, bila je želja za srećom. Od tada sam uvijek spavala spokojno“. Nakon toga, piše profesor: „rekla mi je da si je dala tetovirati kap na tijelu kako bi se uvijek sjećala tog trenutka“.

Ljudski lik tako pun dostojanstva, toliko svjestan vlastite sudbine, svjestan vlastite želje koja ga tjera prema horizontu koji nema kraja, podsjeća me na prekrasni kip iz 17. st. koji je možda napravio Juan Martinez

²⁸ *Sopra il ritratto di una bella donna scolpito nel monumento sepolcrale della medesima*, in G. Leopardi, *Cara bella*, Rizzoli 1996, p. 95-97. Hrvatski prijevod: Pred portretom ljepotice isklesanim na njezinu nadgrobnom spomeniku stihovi 22-23., *Pjesme*, str. 207.

²⁹ L. Giussani, *Si può (veramente?) vivere così?* (Može li se doista?! tako živjeti), op. cit., str. 330.

³⁰ *Isto*.

³¹ L. Giussani, *Porta la speranza*, op. cit., str. 155.

Montañez iz Sevilje, a nalazi se u prekrasnoj sakristiji isusovačke crkve u Limi, u Peruu, gdje sam živio mnogo godina. On predstavlja sv. Ignacija Lojolskog. Onaj tko ga gleda ostaje pogođen Ignacijevim pogledom upravljenom prema dalekom horizontu koji je iznad svega, ali istovremeno ima odlučan izraz lica avanturiste, a ne sanjalice. Kada sam ga vidio, pomislio sam: „To je baš slika kršćanina koji upire pogled prema beskonačnom horizontu“. Zadivljuje taj pogled u kojem gori želja za onostranim, a istovremeno je realističan, poput pogleda borca. Taj ga pogled ne vodi izvan stvarnosti, nego ga naprotiv ispunja energijom i voljom da učini sve kako bi dospio do onog onostranog. Ali tko bi se mogao održati u čistoći i ostati konkretan bez velike milosti, a da nije otkrio, kao sv. Ignacije susrevši Krista, da postoji odgovor srcu koje je puno iščekivanja velikih stvari?

Mi danas, ovdje, na početku ovih Vježbi zahvalni smo jer nam je Isus došao ususret i oživio našu nadu, On nas oslobađa iz „petlji“ zatvorenih krugova u koje se sklanjamo, tako da kao sv. Ignacije možemo gledati na svoju ljudskost koja čezne za ispunjenjem, sa simpatijom, sa „zaljubljenim priznanjem“ velike sudbine (govorio je Giussani) za koju nas je Bog pozvao dajući nam život i to srce koje izgara od želje.

Ipak, tako smo slabi. Ne znam jeste li pročitali riječi don Giussania koje su bile projicirane na ekranima s komentarom Schubertovog djela koje smo slušali ulazeći u dvoranu, koje govore baš o nama koji smo tako slabi. Nada je nada siromaha, kaže. Mi dobro znamo da, čim se za milimetar udaljimo od Njegove prisutnosti u Crkvi, od ove zajednice koja je rođena iz karizme don Giussania, postajemo žrtve nihilizma – o tome ćemo sutra govoriti – koji prodire u nas kao zagađeni zrak, zagađujući čistoću želje, kao balast koji nas ograničava na „pretjeranu instinktivnost“ ili na „banalnost komotne afirmacije sebe“, i koji uvodi tu podmuklu preuzetnost koja se očituje kao nesigurnost ili sumnja u sebe ili, što je još gore, u ljudsku stvarnost Krista. Čini nam se da ga više ne trebamo, da više nije sposoban odgovoriti na naše očekivanje.

Među prilozima koji su mi stigli neki su govorili da polažu nadu u Boga, ali njihove riječi izražavale su izvjesni skepticizam, kao da kažu: „Ja to želim već odavno, ali kada će mi Bog odgovoriti?“, kao da je Božja mjera naša mjera. To je sud koji dajemo također o Bogu. Na taj se način možemo distancirati, prosuđujući na osnovu naše želje svedene na mjeru. Možemo se čak, možda i nesvjesno, udaljiti od konkretnog, aktualnog prijedloga a time i od naše zajednice, od pokreta pa čak od Pape koji vodi Crkvu. I to

se događa! Ali postupajući tako gubimo veliku milost koju smo primili i ostajemo s ograničenom željom bez mogućnosti da ponovno otvorimo horizonte. Više se ne poistovjećujemo s onim tko vodi i tako se, milimetar po milimetar, udaljavamo od konkretne, povijesne, objektivne prisutnosti Isusa. Milost se izliva iz tog izvora koji dopire do nas u Crkvi, ali to skućivanje nas samih, skućivanje svijesti o veličini naše potrebe, oduzima nam jednostavnost prianjanja.

U mom iskustvu kao odgovorne osobe za Latinsku Ameriku vidim naprotiv da onaj tko živi riskirajući više zbog situacije u kojoj se nalazi, tko trpi zbog mnogih ograničenja, ima čišću, jasniju želju za puninom, bez „ako“, i bez „ma“, nema vremena ni volje da kritizira Papu i pokret, ljubi ga jednostavno i sa zahvalnošću. Ne zbog naivnosti, nego zbog duboke svijesti da vlastitu potrebu ne može riješiti sâm. Prianja uz veliku milost za koju moli svaki dan, slijedi kao da je molitva, pa čak moli slijedeći jer mu je potrebna za života. I tako živi s nadom koja cvate u prividno nemogućim okolnostima. Nada zapravo počinje svaki dan kao molitva.

Kada jednostavno priznamo da smo ispunjeni željom bez granica, molitva izvire u nama kao najljudskiji izraz očekivanja da Drugi ispuni obećanje. To je molitva lišena zahtjeva da sama definira kako bi Misterij trebao odgovoriti na naš vapaj, molitvu prosjaka, siromašnog duhom. Godine 2008. kada je izašla knjiga o diakonijama CLU-a (*Comunione e liberazione – Universitari*) s naslovom „Ljudi bez domovine“ jako me se dojmila stranica na kojoj don Giussani slikovito predstavlja u čemu se sastoji molitva siromašnog duhom. Želim je pročitati da nas prati ove noći i da nam pomogne da ove dane započnemo ispravnim stavom, jedinim istinitim: kao prosjaci. On piše: „Siromašnog duhom trebate zamisliti kao nekoga tko otvorenih usta i raširenih očiju gleda nebo i zemlju s divljenjem, koje je vidljivo i fizički: to je onaj koji ne posjeduje ništa [...]. Siromašan duhom je netko tko nema ništa osim jedne stvari za koju je stvoren, a to je beskrajna čežnja. To je otvorenost i raspoloživost: iščekivanje bez granica. To nije iščekivanje bez granica u smislu da gomilanje stvari koje očekujemo nema granica jer [„skrolanje“ na našim mobitelima i u našim projektima]. On ne očekuje ništa nego živi u bezgraničnoj otvorenosti (i ne očekuje ništa!). [...] To je kao da [to je slika koja mi je ostala u sjećanju] na onoj livadi [bile dvije ekipe CLU-a u Dolomitima] zamislimo nekoga siromašnoga duhom. Treba ga zamisliti kako sjedi, raširenih nogu, s licem prema gore dok gleda nebo, zemlju, planine, sve s onom potpuno otvorenošću

srca bez da zamišlja: „Htio bih krov nad glavom, kuću, htio bih ženu, htio bih djecu, htio bih novac“. Ništa, nema ničega! U tome jest jedinstvenost čovjeka. Jedinstvenost čovjeka je u biti u iščekivanju beskonačnoga³², a da pritom ne zamišlja nikakvu sliku o tom beskonačnom. Taj prosjak siromašan duhom smo mi!

Večeras trebamo vikati, moliti za tu apsolutnu jednostavnost kako bismo ponovno otkrili da smo mi iščekivanje, da smo sazdana od želje koja je bezgranična, sigurni i radosni da se po milosti nalazimo na pragu koji nam dopušta da se nadamo, sigurni u nadu koja ne vara, tako bijedni i prosjaci pred Njim. Zbog toga večeras i u satima ovih dana tražimo tišinu; iskoristimo veliku mogućnost koja nam je dana kako bismo molili Onoga koji toliko ljubi našu ljudskost da nas je saznao kao čežnju za Njim da bi nas ispunio Svojom milošću.

³² L. Giussani, *Uomini senza patria* (Čovjek bez domovine) (1982-1983), BUR, Milano 2008, str. 298.

SVETA MISA

Liturgija: Dj 5,34-42, Ps 26(27); Iv 6,1-15

PROPOVIJED O. MAURA-GIUSEPPEA LEPORIA
GENERALNOG OPATA CISTERCISKOG REDA

„Isus uzide na brdo i tamo sjedne sa svojim učenicima.“

I svi mi, ako smo ovdje, to je zato što nas je Isus na jedan ili drugi način privukao za sobom na uzdignuto mjesto koje je postrani kako bismo sjeli s Njime, slušali ga, uživali u njegovoj prisutnosti, njegovom prijateljstvu, da postanemo svjesni ugone koju on osjeća u našem društvu i ugone koju mi osjećamo u Njegovom društvu. Lijepo je zaustaviti se i koncentrirati se na Isusa, na njegovu tako jednostavnu prisutnost s nama, jednostavnu kao sjediti zajedno s grupom prijatelja. Lijepo je zaustaviti se i slušati ga, slušati ga kako govori, slušati njegove riječi vječnog života koje u nama ponovo pale želju za puninom, za punim životom koji se prelijeva, kao Život Božji. Lijepo je također da otkrijemo jedni drugima da nas je On jednako privukao, da osjetimo kako se dobro osjećamo zajedno zbog ljubavi Kristove, koja iz nas čini prijatelje, ujedinjuje nas. Svi smo Njegovi i baš zbog toga pripadamo jedni drugima, u vezi koja je jača, više vječna od ikojeg prijateljstva ili rodbinstva. Ali u toj skupini bilo je i onih koji su bili prijatelji prije nego što su sreli Isusa, bilo je braće kao Petar i Andrija, Jakov i Ivan. I to prijateljstvo, ti rodbinski odnosi, sve se u Kristovoj blizini pojačalo, otkriveno je kao da je novo, oslobođeno instinktivnosti i iscrpljenosti zbog naših granica.

Ali taj užitak da su sami s Njime i zajedno s Njime, kamo ih je odveo, kakvog je smisla imao? Kamo nas vodi, kakvog smisla ima naš život s Kristom, promatranje Krista, slušanje Krista, ljubav prema Kristu? Kamo nas vodi posebna Isusova naklonost?

To razumijemo s istom jednostavnošću s kojom smo ga poslušno slijedili kada se udaljavao od gomile i vodio nas na stranu. To razumijemo s istom jednostavnošću s kojom smo sjeli u krug s Njime. To razumijemo slušajući Ga, to razumijemo gledajući Ga, to razumijemo otvarajući se u siromaštvu srca, to jest sa zahvalnošću događaju koji On jest, koji je njegova osoba, koji je njegova riječ. To razumijemo promatrajući Njegovo lice.

„Tada Isus podiže oči i ugleda veliko mnoštvo koje je išlo k njemu.“

Gledali su Ga, blaženi zbog njegove ljepote, jer to Lice je u potpunosti odgovaralo želji za ljepotom i dobrotom našeg srca. I vidimo da se diže Njegov pogled iznad naših glava prema horizontu. Spontano se okrećemo i gledamo s Njim dalje od naše skupine, iznad našeg osjećaja da nam je dobro s Njim i međusobno. S Njim ugledamo gomilu.

U napasti smo da osjetimo da smo ometani, iritaciju. Kakve veze ima to mnoštvo ljudi s time se da osjećamo tako dobro u Kristovom društvu? Kakve veze ima ta buka s našom tišinom u kojoj ga slušamo? Kakve veze ima cijela ta ljudska bijeda s užitkom kontemplacije Gospodina?

Ali njegov pogled je neumoljiv, jer je njegovo suosjećanje nepopustljivo. Kao što je suosjećanje doseglo nas koje je ugledao jednog dana, tako sada gleda mnoštvo koje dolazi, cjelokupno čovječanstvo.

Sve naše druženje s Njim, sva ljepota koju osjećamo s Njim, nije uništena, nije odbijena, nego ima smisao, usmjerenje koje definira Njegov pogled. Ništa nije uništeno od prijateljstva i Njegove posebne sklonosti koju nam On iskazuje, na koju na poziva, ali to prijateljstvo i posebna sklonost beskrajno su široki, grle sve, grle sve ljude. To nam omogućuje da shvatimo, da iskusimo što je, kakvo je Božje srce. To je srce koje koje u svojoj najdubljoj intimnosti svojim zagrljajem obuhvaća sve. Intimnost s kojom me Krist usklađuje sa sobom je toliko više istinita, toliko dublja i stvarna koliko više grli sve, sve ljude. Baš zato što me grli k Sebi, k svom srcu, ne izlazim iz svijeta nego prodirem do njegovog dna, do najdaljih granica zemlje. Kristovo srce, Božje srce, kako otkriva Kristov pogled, je Milosrđe koje privlačeći nas k Sebi, grli sve u žarkoj ljubavi prema čovječanstvu koja nema više granica, mojih granica.

Ali naše srce ne zna, nije u stanju da se samo proširi do te mjere koja je bez mjere. Treba mu Duh, kao Djevica Marija. Treba mu da se prikaže na poklon Bogu koji je Paraklit (Tješitelj), koji je utjelovljenje Tješitelja, Duhu koji čini da je Sin tijelo u našem tijelu, prisutnost u našoj prisutnosti, ljudskost u našoj ljudskosti.

Kako se to može dogoditi? Događa se kao Djevici Mariji, kao mladiću koji je imao pet hljebova i dvije ribe: prinoseći sve ništavno što imamo, prinoseći svu ništavnost koja jesmo. To je naša nada. Sve se u nama i među nama umnožava, sve taži glad čovječanstva jer sve u stvarnosti postaje tijelo i krv Kristova, Otkupitelja svijeta!

Subota, 13. travnja, jutro

Wolfgang Amadeus Mozart

Koncert za klavir u d-molu n. 20, K 466 Klavir, Clara Haskil

Orchestre des Concerts Lamoureux – Igor Markevitch „Spirto Gentil“ n. 32, (Philips)

Universal

Anđeo Gospodnji

Jutarnja

Davide Prosperi

I ove godine došao nas je pozdraviti i udijeliti nam svoj blagoslov Njegova ekscelencija mons. Nicolò Anselmi, biskup Riminija. Hvala.

Mons. Nicolò Anselmi

Hvala na pozivu, hvala što ste ovdje, a čini mi se da ste shvatili da ste u Riminiju kod kuće. Hvala vam za sve dobro koje činite u Crkvi, u našim zajednicama, u društvu. U ovoj godini koju je Sveti Otac želio posvetiti molitvi za pripremu Jubileja sljedeće godine *Hodočasnici Nade*, činjenica da ste ovdje tako mnogobrojni potiče me da osjetim u srcu da se potreba za molitvom, da budemo s Gospodinom, da se prepustimo vodstvu Duha Svetoga, odnosi na nas koji smo vjernici, ali vjerujem da također cijeli svijet osjeća želju za dubinom, za ponovnim otkrivanjem prisutnosti Boga i Gospodina Isusa u konkretnom životu, za Isusom koji jede ribu, hoda po vodi, oslobađa i rasvjetljava tamu, kao što ćemo čuti u sutrašnjem evanđelju.

Hvala uistinu, osjetimo se ujedinjeni. Jedan dio naše biskupije moli s vama i za vas. Želim vam korisne i svete Vježbe, sretno vrijeme Uskrsa i plodonosno poslanje u svijetu i u vašim zajednicama. Još jednom hvala.

Blagoslov

Prosperi

Hvala.

Od želje do kršćanske nade

Sve pjesme koje smo upravo slušali pomogle su nam da se vratimo na točku na kojoj smo se jučer rastali. *Imposible*,³³ je krik pun bola jer sve ono što netko želi ne odgovara želji srca. Čini se nemogućim, činilo bi se nemogućim kada se ne bi dogodilo ono što smo slušali u prvoj pjesmi ovog jutra, *Il mio volto* (Moje lice): „Moj Bože, gledam se i otkrivam / da nemam lica; / gledam u moju dubinu i vidim mrak / bez kraja.“ Percepcija moje nesposobnosti da ostvarim svoj život, da ostvarim obećanje dobra koje ne poznajem, koje ne mogu zamisliti, omogućuje mi da shvatim da, ako sam iskren, mogu prositi u „iščekivanju bez granica“ kao što smo vidjeli na kraju Uvoda. Pred tim iščekivanjem, koje još nije iščekivanje nečeg određenog, događa se, bez moje zasluge, nešto čega postajem svjestan, nešto novo. „Samo kada kad primijetim da ti jesi, / kao jeku čujem svoj glas / i ponovno se rađam kao vrijeme iz sjećanja.“³⁴

Dakle glas i oči nisu beskorisni, jer netko odgovara na vapaj glasa, na čežnju očiju. Prepoznajući Ga, ponovno se rađa moj ja, ne više kao nedefinirana želja, ili, kao što smo to jučer vidjeli, želja ograničena na sliku koju ja sebi stvaram ili kao nestrpljivo pitanje, nego kao iščekivanje (iščekivanje siromašnoga, prosjaka) ili ufanje u Njega koji mi obećava tajanstveno, ali realno ispunjenje.

Grijesi protiv nade (umjesto znakova, snovi)

Nastavimo naše razmatranje i vratimo se tekstu don Giussanija iz 1961. Nakon što je ukazao da je nada, kao obećanje ispunjenja, sama struktura čovjeka, čak i kad podlegnemo instinktivnosti ili udobnosti (don Giussani kaže da čak i to, paradoksalno, dokazuje da smo želja, iščekivanje

³³ Atahualpa Yupanqui, „Vidala del imposible“, iz albuma *Mi tierra, te están cambiando*, 1973, © Odeon.

³⁴ A. Mascagni, „Il mio volto“, (Moje lice) in *Canti*, Società Coop. Ed. Nuovo Mondo, Milano 2014, str. 196.

i obećanje), don Giussani naglašava da postoje „grijesi protiv nade“: „Ali genijalnost čovjeka (kaže „genijalnost“ malo ironično) čini se da se sastoji baš u tome da shvati nemoć kao vrhunski savjet iskustvu. Zbog toga se toj kreposti nade žestoko suprotstavlja tuga (*tristitia saculi* sv. Pavla) ili nemar (*acedia* o kojoj govori sv. Toma) što uzrokuje nedostatak otvorenosti za pozitivnost u koju nas priroda uvodi od početka. Upravo iz tog nedostatka otvorenosti proističu stavovi suprotni nadi, grijesi protiv nade“.³⁵

Nedostatak otvorenosti da nastavimo iščekivati posljedica je činjenice da ne prihvaćamo da smo stvorenja, da smo stvoreni kao obećanje ispunjenja koje će se ostvariti ne na naš način i kako to mi želimo, nego djelovanjem onog Ti, onog Ti koji je više ja od mene samoga. Čak i samoća, kao što smo o tome razmatrali zadnje vrijeme u Školi zajednice, puna je društva: „To društvo je prije samoće (kaže *Religiozni smisao*), ono grli moju samoću tako da ona nije više prava samoća nego je vapaj za skrivenim društvom“.³⁶

Ali mi to ne priznajemo. Ali to ne-priznavanje, ta zatvorenost iščekivanja, plod je grijeha, ali i stava koje se rađa iz povijesti posljednjih stoljeća u kojima je čovjek sve više afirmirao svoj zahtjev za autonomijom, što je dovelo do toga da je on postajao sve manje spreman da prizna to tajanstveno društvo. Taj zahtjev koji osjećamo i u našem življenju kršćanske vjere, podržava popuštanje žalosnoj napasti da mi sami određujemo kakav bi trebao biti i kada bi trebao doći odgovor na našu želju, pa tako prestajemo biti otvoreni za iščekivanje.

O korijenima tog nedostatka otvorenosti i kako se u povijesti Zapada pojavila zatvorenost prema Onome koji je više ja od mene samoga, tome „ti-koji-me-stvaraš“,³⁷ pozivam vas da ponovo pročitate brojeve od 16 do 23 *Spe salvi*³⁸ Benedikta XVI. i prekrasne brojeve od 101 do 121 *Laudato si*³⁹ pape Franje, stranice *Religiozna svijest modernog čovjeka*⁴⁰ i one Čemu crkva,⁴¹ koje nam pomažu da bolje razumijemo kako se je afirmirao taj zahtjev za autonomijom od srednjovjekovnog mentaliteta do modernog

³⁵ L. Giussani, *Porta la speranza*, (Donosi nadu) op. cit., str. 156.

³⁶ L. Giussani, *Religiozni smisao*, op. cit., str. 98.

³⁷ *Ibidem*, str. 146.

³⁸ Usp. Benedikt XVI, Enciklika *Spe salvi*, Kršćanska sadašnjost Zagreb 2008, br. 16-23.

³⁹ Usp. Papa Franjo, Lettera enciclica *Laudato si*, Roma 2015, br. 101-121.

⁴⁰ L. Giussani, *Osjećaj Boga i moderni čovjek. Ljudsko pitanje i novost kršćanstva*, Hrvatski institut za liturgijski pastoral, Zadar 1996. 65-117

⁴¹ L. Giussani, *Čemu Crkva*, Verbum Split, 2007, str. 41-84.

načina da se smatramo autonomnima. Ta se povijest odražava u povijesti svakoga od nas

Stavove koji sa rađaju iz tog nedostatka otvorenosti, po don Giussaniju u tekstu iz godine 1961., vrijedilo bi produbiti.

„Prvi i najlakši proizlazi iz *evagatio mentis*. To je odvlačenje pažnje u uobičajenom smislu te riječi, koje odgovara povlačenju u melankoličnu osrednjost većine – puštajući da se zapetljamo u bijednim nevažnim osjećajima ili da trajno upijamo banalne glasove iz sredine.“⁴²

Evagatio mentis (odvlačenje pažnje) dovodi nas do toga da prihvatimo užitke (iako unaprijed znamo da nećemo biti zadovoljni) koja nam se nude jedno za drugim za vikend ili u slobodnim danima, tražeći zabavu, zbog čega u svakodnevi koja se sastoji od rada, odnosa, korištenja vremena i novca, s lakoćom odustajemo od svega onoga što bi nas podsjećalo na ideal: molitva, neka prijateljska lica, misa (tko ide svakodnevno na misu?).

Otvaram zgradu. Shvaćate li da grijesi protiv nade o kojima govori don Giussani nisu kršenje nekih pravila, nego popuštanja u odnosu na našu ljudskost, ograničenja koja guše veličinu krika Atahualpa Yupanquia, pjevača koji je proslavio pjesmu *Impossible*: „Ali zašto si mi dao oči? Zašto imam oči ako ne mogu vidjeti?“⁴³ Neizbježno nezadovoljstvo bio bi *znak* koji bi nas mogao pokrenuti, ali naprotiv završava kao *evagatio mentis*. Umjesto da shvatimo nezadovoljstvo kao početnu točku da se otvorimo Drugome, mi se s lakoćom zatvaramo u kuglu, ili bolje, u *mjehurić od sapuna* snova bez daha beskonačnoga.

Tako prevlada nesigurni put koji je opravdavan spletom različitih „ako“, „ali“, „možda“ i „sviđa mi se“ ili „ne sviđa mi se“ koji ograničava naše srce, upetljava ga u tužnu maglu. Zadivljujući su neki tekstovi don Giussania o tome. Na primjer *Ljudi bez domovine*: „Ali“, „ako“, „možda“, i „ipak“ pred predosjećajem, pred predviđanjem, intuicijom, pred naziranjem istine su sramota, nedostatak hrabrosti, pomanjkanje prijanjanja. To je kao kada ti netko prijateljski pruži ruku da bi stisnuo tvoju, a ti se odgovoriš s mlitavom rukom, s prstima prema dolje, s palcem koji se ne čak ni ne podiže da bi stisnuo ruku. [...] Pred životom ti „ali“, „ako“, „možda“ i „ipak“ su dvosmislena mlitavost, koja nije čak ni žalosna [...], nego nečasna, blat-

⁴² L. Giussani, *Porta la speranza (Donosi nadu)*, op. cit., str. 156-157.

⁴³ „¿Para que quiero mis ojos? / ¿Mi ojos para sirven?“ (A. Yupanqui, „Vidala del imposible“, op. cit.).

njava; nije čak ni blatnjava nego je slična onoj karakterističnoj ljigavosti nekih voda, močvarna; eto „močvarna“ ruka.⁴⁴

Kako odvratno! Živjeti dane ljigav, vodnjikav... Kakav dojam izaziva taj opis mlitavog ograničenja naše ljudskosti, prema čemu nas vode svaki dan, a da to ne primjećujemo. Taj naš nehaj – oholost, jer ne pita – očituje popuštanje pred snagom zla, snagom zla, sotonom koji nas želi otrgnuti od Krista odvajajući nas od naše ljudskosti kako bismo se ugušili u živom pijesku površnosti, kako kaže *Religiozni smisao* s „baražnom vatrom raznih „ali“, „ako“ (...), vatrenom linijom koja prikriva bijeg vlastitog zauzimanja s misterijem“.⁴⁵

Taj bijeg od zauzimanja našao sam opisano u članku od prošlog 6. siječnja, a koje je naručio Ured studija Coop i koje govori o Italiji kao o „zemlji u pauzi“ (sinoć je Davide citirao Izvješće Censisa koje oslikava Italiju kao „mjesecarku“). „Postoji želja za promjenom, ali nitko ne vjeruje u to. Zbog toga stradavaju veliki projekti. (...) Zbog odgađanja i odustajanja Talijani se prilagođavaju životu koji se sastoji od malih stvari, žive više ograničavajući, a manje povećavajući, i budućnost države se sužava u vremenskoj dinamici kojom dominira sadašnjost“.⁴⁶ Da, ali sadašnjost bez prošlosti i bez budućnosti, bez nade; sadašnjost malih stvari u kojima čovjek može uživati a da se ne umori.

Drugi grijeh protiv nade na koji je upozorio don Giussani jest *stoicizam* kao pokušaj da ne želimo velike stvari: „To je zapravo zahtjev da sve izmjerimo vlastitom energijom, da znamo kako izmjeriti i suočiti se s težinom svega vlastitom voljom. (...) To je oholost koja ograničava ljudske dimenzije čovjeka u njegovom tvrdoglavom nastojanju da potvrdi sebe. Poželim citirati Shakespearea: „Ima više stvari na nebu i na zemlji, Horacije, nego u tvojoj filozofiji“.⁴⁷

Taj stav poistovjećuje ispunjenje želje sa slikama koje mi stvaramo: bit ću sretan ako budem imao ženu ili muža, ako budem dovoljno zarađivao, ako budem imao dobru djecu, ako... ako... Godine 1961. don Giussani je vidio kako se ta ideologija, u svojoj biti nihilistička, maskira *u nadu u*

⁴⁴ L. Giussani, *Uomini senza patria* (Ljudi bez domovine) (1982-1983), op. cit., str. 123.

⁴⁵ L. Giussani, *Religiozni smisao*, op. cit., str. 217.

⁴⁶ I. Scalise, „Un Paese in pausa e con poche speranze: gli italiani si rifugiano nei piccoli sfizi“, (Zemlja u pauzi i s malim nadanjima: Italijani traže utjehu u malim hirovima), *la Repubblica*, 6 gennaio 2024, p. 7.

⁴⁷ L. Giussani, *Porta la speranza*, op. cit., str. 157-158.

promjenu društva prema kolektivnom programu. Međutim, danas možemo ustanoviti (s izuzetkom zemalja gdje ta ideologija nastavlja podržavati diktatorske snage koje žaloste i zagorčavaju život cijelih naroda) da se ista utopijska iluzija moći, „oholost koja ograničava dimenzije čovjeka u nastojanju da se silom potvrdi“, u našem društvu svela na afirmiranje takozvanih *ljudskih prava*, na negaciju bilo kakvih objektivnih činjenica ako to nije izbor pojedinca (ako je u meni krik, kao što smo to čuli u pjesmi Anyone: „Ima li koga?“⁴⁸ to se pitanje smatra apsurdnim). Vlada nestalnost na svim razinama, od promjene zastave i mišljenja ovisnog o datom trenutku do negacije spolnosti kao objektivne činjenice, u različitim oblicima *rodne ideologije* na koju je papa Franjo više puta ukazivao⁴⁹ kao na uznapredovalu točku ideološke kolonizacije koja se upravo događa. Posljednji dokument Kongregacije za nauk vjere *Dignitas infinita* uistinu je od velike pomoći – pročitajte ga – u razumijevanju u čemu je srce problema. Na početku ukazuje na razliku između ontološkog dostojanstva koju posjeduje svaka osoba i drugih lažnih dostojanstava koja su zapravo negacija dostojanstva koje nam je dato kao stvorenjima. Papa je više puta usporedio tu ideološku kolonizaciju s onom opisanom u romanu „Gospodar svijeta“ Roberta Hughja Bensona⁵⁰, koju dobro poznajemo, a koja ide sve do eutanazije i strahovite netolerancije prema onima koji imaju prodorniji pogled na čovjeka i na stvarnost.

Čak i ratovi, koji nas u ovim vremenima ispunjanju užasom, imaju kao duboki motiv to svođenje *iščekivanja* ispunjenja na vlastiti projekt, a čiji su objektivan (to svakodnevno vidimo) rezultat ruševine, uništenje ljudskosti,

⁴⁸ „... is there anyone? / I need someone, oh / Anyone, please send me anyone / Lord, is there anyone? / I need someone (...postoji li netko? / Potreban mi je netko / Bilo tko, molim vas, pošaljite mi nekoga / Gospodine, postoji li netko? / Potreban mi je netko)“ (Demi Lovato, *Anyone*, dall'album *Dancing with the Devil...* (Iz albuma Plešući s đavlom) the Art of Starting Over, 2021, © Island).

⁴⁹ Nedavna prilika je bio *Govor sudionicima Međunarodnog kongresa Muškarac-žena slika Božja. Za antropologiju vokacija* (1 ožujka 2024.), na kojem je među ostalim papa Franjo reka: „Ovaj susret između muškaraca i žena jako je važan, jer najgora opasnost danas je *rodna ideologija* koja poništava razlike. On je zatražio da se provedu studije o toj ružnoj ideologiji našega vremena, koja briše razlike i izjednačava sve; brisanje razlika isto je kao brisanje ljudskosti. Muškarac i žena su naprotiv dva pola. Sjećam se da sam čitao roman napisan početkom dvadesetog stoljeća *Gospodar svijeta*, čiji je autor sin nadbiskupa Canterburya. Roman govori o budućnosti, zaista je proročanski jer ukazuje na tu tendenciju da se brišu sve razlike. Roman je zanimljiv, ako imate vremena pročitajte ga, jer u njemu su opisani mnogi problemi današnjice; taj čovjek je bio prorok.

⁵⁰ R.H. Benson, *Il padrone del mondo* (Gospodar svijeta), Jaca Book, Milano 2021.

očaj. Ovdje vidimo kako san čovjeka da potvrdi sam sebe, da sâm odgovori na svoje želje, postaje uistinu mora.

Mnogi mladi, čije je srce unatoč svemu još živo, ograničavajući želju na zahtjev da sami odluče što ih može zadovoljiti, san a ne znak, nesigurni su u sebe, u vlastite vrijednosti i mjesto u svijetu, jer nisu nikada odgojeni da vole vlastito srce u njegovom traženju beskonačnoga. Neki dan posjetio sam centar za neurološka, psihijatrijska i psihološka istraživanja djece i mladeži, centar izvrsnosti na međunarodnoj razini, i u jednom trenutku, ušavši u jednu sobu, našao sam se pred nekoliko djevojčica s poremećajem prehrane. Zapanjile su me njihove oči: ugasle i jako žalosne oči ostale su mi u srcu! Doktori su mi kasnije rekli da postoji eksponencijalni rast broja mladih s tim i mnogim drugim mentalnim poremećajima. Te su oči uistinu izgledale bez nade. U drugoj ustanovi za liječenje psihijatrijskih bolesti mladeži koju sam posjetio bila je djevojčica koja je meni izgledala normalno, no doktorica mi je ispričala njezinu povijest i okolnosti u kojima više nije imala nikoga tko bi joj rekao: „Ti si voljena, tebe vole.“ Netko bi pomislio: „Ja odlučujem tko ću biti“. Doista, bez odnosa sa drugim tko može ispuniti tvoj ja, ostaješ bez nade i gubiš svoju ljudskost. Gledajući te dječake i djevojke postalo mi je jasno da, ako im se odrežu krila nade za potpuno ispunjenje, kako bi mogli letjeti? Kakva je to sloboda ako si osuđen da moraš sâm odlučiti tko si i nakon toga shvatiš da to nije dovoljno? U tom pomanjkanju nade, u tom rezigniranom mirenju s ništavilom prepuštajući se očajanju, raste nasilje prema sebi i prema drugima. Čini mi sa da je pretenzija da se snizi razina želje, ograničivši je na nešto o čemu ja sam odlučujem, očiti oblik uništavanja ljudskosti.

Ali ako smo iskreni s porivom naše naravi, sa željom koja je u nama, sve što želimo vodi nas kao znak do izvora svega, do Boga. Dozvolite mi da citiram Dantea. on stvarno voli svoju želju kao put Bogu, iako upozorava da ćemo se sami, bez njegove pomoći, izgubiti! Na prekrasnoj stranici „Čistilišta“ ovako govori o duši, to jest o svakome od nas riječima koje svi poznamo i koje su uistinu čudesne: „Iz ruku onog kom je mila prije neg budne (duša izlazi iz ruke Božje k onom, Bogu koji izgleda kao da je pušta da poleti kao leptir, On koji je gleda s divljenjem, s ljubavlju Oca, skoro joj se divi prije nego što postoji, to jest o njoj misli i stvara je u svojoj ljubavi) kao djevojčica što sanja i djetinjecí plače il' se smije (koja se smije ili plače kao nevino dijete) izlazi duša priprosta, bez znanja, / osim što, jer je vedar tvorac krenu / za ono što je raduje prijanja (još neiskusna duša koja ne

zna ništa i zna samo, pokrenuta Onim tko je veselo stvara, rado okrenuta prema onome što je razveseljuje, to jest htjela bi se vratiti onoj radosti koja jedina može ispuniti sav prostor njezina bića bačenog u stvarnost). / Najprije daje malom dobru cijenu i trči za njim puna ludih nada, (priprosta duša uđe u svijet i nađe nešto što je privlači), ne skrene lovođil' uzda ljubav njenu. (Osjeti odmah okus malog dobra i odmah bi se zavarala trčeći za prvom stvari koja je privlači kada ne bi bilo onoga tko je vodi i kočii usmjerava prema naprijed, još više njezinu ljubav)⁵¹

U drugom prekrasnom tekstu Dante kaže da je čovjek u stvarnosti kao pred piramidom: na početku je maleno dobro. On je kao dijete koje vidi kikiriki i zaljubi se u kikiriki; zatim mu nije dovoljan i onda vidi neku igračku, pa mu ni to nije dosta, zatim vidi konja, zatim djevojku, zatim vidi novac a zatim, (kaže Dante s mnogo realizma), želi više novaca, a zatim još više novaca. Ali sve te stvari, komentira pjesnik, nisu protiv strukture naše ljudskosti, nisu želje te koje nas odvrćaju od Boga pod uvjetom da smo svjesni da nam nisu dovoljne i da su one etape puta na kojem prepoznajemo ono jedino Dobro koje nam je dovoljno. Za Dantea želja je dobra, ne treba je izbrisati, jer ona je to korak prema sudbini.

Dirnule su me riječi norveškog biskupa Erika Vardena u intervjuu prošlog mjeseca u časopisu *Tracce*. Vjerujem da ste ga i vi pročitali. Pročitat ću: „Želja je Božji trag u našem biću. Ona je urođena ljudskoj naravi. U nama odzvanja jeka, poziv. Gospodin je taj koji u nama pjeva da smo stvoreni na njegovu sliku i priliku. Želja je pokretač mog života jer ga usmjerava punini, koja je zajedništvo s Bogom koje živimo i u odnosu s drugima. Naš grijeh je sabotaza želje, (vidite li? Grijeh nije prekršaj pravila, nego uništavanje vlastite osobe), koja se cjepka želeći mnoge različite stvari. Ali ako gledamo u sebi tu duboku želju shvaćamo relativnost svih stvari koje nisu dovoljne da je ispune. Istovremeno prepoznajemo njihovu istinsku vrijednost, jer svaka i najmanja stvar otkriva svoje značenje samo svjetlu u onoga što ispunja život“⁵²

⁵¹ Dante Alighieri, Božanstvena komedija, Čistilište, XVI. pjevanje, stihovi. 85-93, Liber, Zagreb 1975., str. 275.

⁵² E. Varden, „Allargare il desiderio“ (Proširiti želju), intervju s A. Leonardi, *Tracce*, n. 3/2024, str. 18.

Velika milost

Prekrasno! Mi smo sreli iskustvo koje ističe vrijednost svega što iz nas čini ljudske osobe.

Danas više no ikada, u svijetu u kojem živimo, u konkretnoj situaciji ovih dana, da bismo se nadali treba dobiti *veliku milost*. Zbog toga ću se vratiti na dijelove teksta u kojima nam Giussani pomaže da razumijemo kako utječe susret s Isusom na strukturu želje od koje smo sazdani, ne brišući je, nego naprotiv ispunjavajući je. Na početku poglavlja o nadi u „Može li se tako (uistinu?!) tako živjeti?“, kako bi sažeo svoje razmatranje on koristi odlomak *U potrazi za ljudskim licem* koji je također predložen za poster za Uskrs 1996.: „Nada je sigurnost u budućnost koja se temelji na nečemu što je sada prisutno. Zato nam nam Kristova prisutnost koju obznanjuje spomen na njega, daje sigurnost u budućnost. Tako postaje moguć put bez počinaka, težnja bez granica, polazeći od sigurnosti da će se On, kao što posjeduje povijest, očitovati u njoj.“⁵³

1. Prisutnost

Komentirajući tekst koji sam upravo pročitao u „Može li se (uistinu?!) tako živjeti?“ Giussani tvrdi: „*Prvo*. Postoji prisutnost, ljudski život ima prisutnost, ima u sebi prisutnost: prisutnost osoba i stvari. Te prisutnosti ga privlače, zbog čega ljudska duša polazi od želja koji su opruga cijelog njegovog dinamizma. Čovjek nije „krepana mačka“. Privlačnost te prisutnosti potiče životne ideale: ljepotu, istinu, kreativnost, rad (kreativnost je rad). Čovjek postaje privržen tim idealima, stoga osjeća poštovanje prema svojim željama, ali to ga zasljepljuje tako da ne vidi njihovu prolaznost: čovjek ne vidi da su sve to znakovi, znakovi duž puta.“⁵⁴ To je kao da Giussani sažima cijeli put od sinoć do sada; i baš zbog puta koji smo prošli, razumijemo ga malo više.

Početna točka govora o nadi je (vidjeli smo jučer) stvarnost, prisutnost, pozitivnost želje, ali i obmane u koje lako upadamo. Prisutnosti koje oživljavaju želju, potiču privlačnost koja pokreće. Taj pozitivni pokret odmah gubi snagu, jer se vežemo za prisutnosti koje su pored nas i koje potiču želje, umjesto da ih doživljavamo kao dar i znak koji nas upućuje na nešto

⁵³ L. Giussani, *Si può (veramente?) vivere così? (Može li se (uistinu?!) tako živjeti)*, op. cit., str. 265. Usp. Id., *U potrazi za ljudskim licem*, Teovizija Zagreb, 1999. Milano 2007, str. 85.

⁵⁴ *Ibidem*, str. 265-266.

dalje. Tako se gubi *otvorenost iščekivanju*, želje se preobražavaju u snove, ili u zatvorene petlje, zatvorene krugove koji zatvaraju umjesto da nas pokreću.

2. Ideal dolazi

Došavši do toga Giussani ide korak dalje: „*Drugo*. Dolazi prisutnost, (među tolikim prisutnostima), prisutnost Riječi Božje koja je postala čovjekom u Marijinoj utrobi. Riječ je o prisutnosti Onoga od koga su sazdana sve ljude i stvari, riječ je o Onome tko je stvorio svijet, zbog toga je sve što je stvoreno Njegov znak, sve nalazi u Njemu vlastitu istinu (u protivnom su laž) i vlastito ispunjenje (inače su uzaludne). Svi probuđeni ideali duž puta odnose se na Njega, na Ideal (s velikim slovom I). Ljudske želje istinite su i učinkovite samo ako ih čovjek živi u želji za Njim. Iskustva ljubavi, traženja istine, plodnosti, konstruktivnosti, to su oblici za pronicanje Njegova misterija: to je ideal čovjekova života nakon što je On došao kako bi ostao do dana svoje slave. Živjeti u tom iščekivanju nada je svake nade.⁵⁵

Stoga Kristova prisutnost, obznanjena spomenom – kao neka djela, neki odnosi, neki trenuci kao jutarnja molitva, sakrament mise, oruđe su tog spomena koji nam omogućuje da odmah pr[e]poznamo Prisutnost za koju je stvoreno naše srce. Sve dolazi na svoje mjesto: sve je dobro, sve se može voljeti jer sve je znak, korak da uđemo u odnos s Njime.

a. Skok od želje do iščekivanja ispunjava se u Kristu

Doista je Isus taj koji, dolazeći, preobrazuje našu želju, ideale koju se pojavljuju na putu kao podsjetnik iščekivanju Njega, u sigurnosti da dolazi Onaj koga očekujemo. To je kao preobrazba, kao korak u našu ontologiju, obnavljanje naše prave ontologije. U znamenitoj propovijedi u Uskrsnjoj noći, papa Benedikt XVI. govorio je o „skoku vrijednosti kvalitete u povijesti „evolucije“ [koji se dogodio Isusovim uskrsnućem] i života općenito prema novom budućem životu, prema novom svijetu koji, polazeći od Krista stalno prodire u naš svijet, preobražava ga i privlači k sebi“.⁵⁶

Još jednom se vraćam tekstu iz 1961. od kojeg smo jučer krenuli. Don Giussani ovako govori o toj nekoj vrsti nadgradnje [*upgrade*] ljudskosti koja omogućuje da se prijeđe od želje, od ljudske nade – koja je obavi-

⁵⁵ L. Giussani, *Si può (veramente?) vivere così? (Može li se (doista?) tako živjeti?)*, op. cit., str. 266.

⁵⁶ Benedikt XVI, *Omelia nella Veglia Pasquale* (Propovijed na Uskrsnjem bdijenju), 15. travnja, 2006.

jena nesigurnošću i tako lako zamjenjiva sa snovima koji često postaju mora – do kršćanske nade koja u sebi obuhvaća svu ljudsku nadu, ali joj otvara nepredvidljivi i beskrajno veći horizont bez granica, koji možemo s pouzdanjem iščekivati. On kaže u tom tekstu: „Jedan događaj, jedna nova činjenica radikalno mijenja čimbenike problema. Bog se osobno uključio u dramatičnu situaciju čovjeka: uključio se preko Krista. Prije svega Krist otkriva nezamislivu veličinu ljudske sudbine [...]. Krist objavljuje da je smisao života ili egzistencije u osobnom i nadnaravnom odnosu s Bogom [...]. Na drugom mjestu Krist nam nudi u sebi samome konkretnu mogućnost da dosegamo tu nepredviđenu i tajanstvenu sudbinu. [...] Ja postajem tvoj put, ja sam zalog rješenja, kao i put k njoj. *Gratia Dei* [Hvala Bogu]: ostvarenje čovjeka je dar, daleko više dar nego nepredviđeno i nepredvidivo porijeklo samog čovjeka.“⁵⁷ Sazdani smo takvi: kao nada: s nadom, iščekivanjem otvorenim prema beskonačnom, a prisutnost Krista koji prinosi samoga sebe omogućava nam da dosegamo ispunjenje želje od koje smo sazdani .

Vratimo se onome što don Giussani označava kao najviši i najdublji ljudski i poetski trenutak Leopardia komentirajući u *Može li se (uistinu?!) tako živjeti?*: „Krist je došao da bi razjasnio tu igru: „Sve je moj znak, sve govori o meni“. Sve što je veliko u životu čovjeka Njegovo je proročanstvo. (...) Kada čovjek to predosjeti - kao što je predosjetio Leopardi na vrhuncu svoje ljudske putanje u himni *Svojoj gospi* – odmah prigiba dušu očekujući nešto drugo: čak i pred onim što može dosegnuti očekuje nešto drugo, uhvati ono što može, ali očekuje nešto drugo. Nada nije u onome što možeš uhvatiti, nego u nečem drugom. Nečem drugom [...]. Nada koju Krist budi i potiče je, dakle, ljudska nada koja je, milošću, oslobođena iluzije koju sve stvari nadahnjuju, ne zato što bi bile negativne po sebi, nego zato što je njihova pozitivnost u tome da upućuju na nešto drugo, u protivnom postaju idoli. Kršćanska nada je nada ljudske želje, ali u svom sadržaju donosi drugačiji svijet.“⁵⁸

Dakle onaj tko živi susret s Kristom nije „nadišao“ ljudsku nadu koja ostaje „hrabro iščekivanje budućeg dobra, mučnog i teško dostižnog pogledu sadašnjosti,“⁵⁹ kaže don Giussani u tom tekstu. Onaj tko živi susret

⁵⁷ L. Giussani, *Porta la speranza* (Donosi nadu), op. cit., str. 159.

⁵⁸ L. Giussani, *Si può (veramente?!) vivere così?*, (Može li se (doista?!) tako živjeti?), op. cit., str. 337-338.

⁵⁹ L. Giussani, *Porta la* (Donosi nadu), op. cit., str. 156.

s Kristom otkrio je da buduće dobro, koje ipak ostaje Misterij jer ga ni na koji način ne možemo definirati, ima prisutno lice, koje je sâm Krist.

Otkriće obične stvaru kao znaka Krista čini je vječnom, zauvijek. Kada netko pokloni ružu iz ljubavi, s vremenom ona uvene, ali značenje koje donosi kao znak – ljubav onoga tko je poklonio – ostaje zauvijek i na neki način čini je sudionikom, čak i kada je uvenula, vječnog značenja čiji je bila posrednik. Za zaljubljenog ta ruža ne prestaje biti ruža nego dobiva neusporedivo veće značenje. Djevojka će je možda sačuvati, osušiti i staviti u okvir. To ne bi učinila s bilo kojim cvijetom, ona to čini jer je taj cvijet postao znak, podsjetnik na određeno značenje.

Mi živimo od toga. U religioznoj povijesti čovječanstva postoji nešto što religiozni čovjek zove *sakralnom stvarnošću*. Ako se u nekoj špilji ili na nekom kamenu ukazao Misterij (sjetite se ukazanja Majke Božje ili grma koji gori), taj kamen ostaje kamen, ali više nikada neće biti kamen kao bilo koji drugi, jer ostaje zauvijek činjenica da je bio posrednik Vječnoga, Misterija, Beskonačnoga i njegova vrijednost postaje neizrecivo velika i trajna, *sveta*. Mi svećenici to znamo dobro jer često nalazimo u crkvi kipiće i svete sličice koje je netko tamo ostavio da ih se riješi, a nije ih želio baciti u smeću budući da su to svete sličice. „Neka to učini svećenik...“ To je kao da kaže: budući da je posvećen, može odlučiti. Ono što „donosi“ značenje realnosti nadilazi vulgarnosti običnih stvari, zauvijek crpi iz vječnosti. To nije jednostavno praznovjerje, nego ukazuje da smo sazdana tako da svaku stvar prepoznamo kao znak Onoga koji ju je stvorio.

Pomislimo kakav može imati pogled na druge, na stvoreni svijet, na cijeli svijet, čovjek koji prepoznaje da *svaka stvar, svaka osoba* proističe iz Misterija koji je njegovo značenje i zbog toga ga čini svetom. Nema više podjele na *sveto* i *profano*, jer budući da je sve odnos s Kristom, sve na neki način postaje *sveto*. U perspektivi Vječnoga koji komunicira s nama u Isusu, shvaćamo onda da je čak i ono što je po našem mišljenju potpuno protivno nadi, to jest grijeh, bol i smrt, prožeto svijješću da samo u Njemu nalazi smisao, što mi možda još ne znamo, ne poznajemo. Moglo bi se skoro reći da je sve to postalo sveto u smislu da upućuje na Njega, kao molba smisla i oprosta. U tome smislu sve je u njemu pobijedeno, kao što to navješćuje cijela liturgija puna radosti u ovo Uskršnje vrijeme. Budući da je Isus uskrsnuo, sve ulazi u tu konačnu pobjedu; čak je i smrt pobijedena, već sada i zauvijek.

b. Njegova prisutnost koju u vjeri prepoznajemo preobražava sadašnjost i budućnost

Ta sadašnjost u kojoj je Krist prisutan kao prisutnost oko koje se sve sređuje u novom i svetom smislu, čini nas sigurnima u sutrašnjicu. U tome je razlika između pogleda na budućnost čovjeka koji želi tu strukturu, u čijoj je naravi ta želja ali nije sreo Krista i onoga koji je primio tu *veliku milost*. Don Giussani kaže: „Što čini kršćanski život? On ti omogućuje da živiš sadašnjost, sve aspekte sadašnjosti s takvom pozornošću da kad, na primjer, pažljivo gledaš more pred tobom, na krajnjem obzoru vidiš točkicu; to nije brod koji odlazi, već brod koji se približava. To je sudbina koja ti se približava. Veliki je dan kad postaneš svjestan da je ta točkica sudbina koja ti se približava, kao što je za Kristofora Kolumba bio veliki dan kada je počeo nazirati obrise zemlje“. ⁶⁰ Zbog toga je očekivanje budućnosti bez nesigurnosti: iako je još ne poznaješ, znaš da je sudbina sigurna i dobra jer je u rukama Onoga tko te voli.

3. Njegova prisutnost ustroćuje naše pokušaje

Vratimo se sažetku *Može li se (uistinu?!) tako živjeti?* koji ovako nastavlja: „*Treće*. On mora stoga ući [u naš život] kako bi odredio sva nastojanja u kojima ljudska nada – ona je pokretač, nada! – traži više, traži vrhunsko konačno iskustvo koje stoput povećava intenzitet običnih ljudskih iskustava. Posljedice su dublja prisnost ili privrženost Kristu, veća vrijednost rada, jače proživljavanje osjećaja, činjenica da postajemo protagonisti u povijesti što dovodi do rasta Božjeg naroda“. ⁶¹

Zbog toga možeš biti pažljiv prema svemu u sadašnjosti i otvoren onome što dolazi od Misterija. Kakav god imao oblik, znaš da je za tebe dobro. On posjeduje povijest, a mi imamo sadašnjost koja nam je već dana u posjed. Naglasak je ovdje na tom participu: dana. Krist mi dopušta da posjedujem sadašnjost jer je u sadašnjosti On i primajući sadržaj sadašnjosti kao Njegov dar, uistinu ga posjedujem (sve postaje sveto) i siguran sam u sutrašnji dan, kakavgod on bio.

Isus obećava apostolima da će kao On posjedovati u punini sadašnju i buduću stvarnost, štoviše činit će djela veća nego On kada prime Duha Svetoga kao što to potvrđuje 14. poglavlje Ivanovog evanđelja: „Zaista,

⁶⁰ L. Giussani, *Si può vivere così?* (Može li se tako živjeti?), op. cit., str. 185.

⁶¹ L. Giussani, *Si può (veramente?) vivere così?* (Može li se (doista?!), tako živjeti?), op. cit., str. 266.

zaista, kažem vam: tko vjeruje u mene činit će djela koja ja činim; da veća će od njih činiti [shvaćate li? Činit će veća djela!] jer ja odlazim Ocu. I što god zaištete u moje ime, učinit ću, da se proslavi Otac u Sinu. Ako me što zaištete u moje ime, učinit ću“.⁶² U sigurnosti u Njega postajemo protagonisti novosti koja prodire u sve, ali naša nada je uvijek i samo On. U *Može li se tako živjeti?* don Giussani navodi epizodu o apostolima u 6. poglavlju Ivanova evanđelja kada u sinagogi u Kafarnaumu kaže da će morati jesti njegovo tijelo i piti njegovu krv, i svi ga napuštaju smatrajući ga ludim. Onda upita svoje koji su ostali, iako ni oni ne razumiju: „Hoćete li i vi otići?“; Petar je njihov tumač i odgovara: „Ali ako odemo od tebe, kamo da idemo?“⁶³ Don Giussani komentira: „Na čemu se temeljila nada koju su Petar, Ivan i Andrija polagali u Isusa? Isus je za njih bio netko kome su se obraćali s „ti“, bio je Prisutnost. Oni su željeli pripadati tom čovjeku, jer u njemu je bio temelj njihove nade za budućnost“.⁶⁴ Upravo očevidnost Njegove prisutnosti davala im je sigurnost za budućnost.

Mogao bih na tu temu ispričati nešto o svom iskustvu, o svom odlasku u Peru prije 24 godine, ili o mojem imenovanju za biskupa prošle godine. U oba slučaja to su bile teške odluke koje su zahtijevale „spaljivanje brodova“. (to mi se čini odgovarajuća slika, jer upravo to je učinio Hernán Cortés kada je stigao u Ameriku, kao zavjet da se neće vratiti. Trebalo je reći „da“ potpunoj promjeni života. To nije bio moj projekt, ali da budem iskren, do zadnjeg dana kad su od mene tražili spremnost da odem, nisam na to ni pomislio. Prihvatio sam ne zato jer sam znao što će se dogoditi, nego jer sam shvaćao da je taj korak bio i jest dar koji dolazi od Isusa i da zato mogu riskirati. Znaš kome se povjeravaš i kome povjeravaš tvoju budućnost koju ne poznaješ i koju ne možeš ni zamisliti, ali znaš da je to put kojim te On vodi prema punini, prema sudbini.

Dan prije prijedloga da idem u Peru, – nedavno sam bio imenovan za župnika u Covercianu (slavni kvart u Firenci; među inim kada mi je nadbiskup rekao: „Šaljem te za župnika u Covercianu“ skoro me je bilo sram, jer prvo što mi je palo na pamet bilo je: „Župa je petsto metara od stadiona!“) činilo mi se da imam savršen i dobar život. Gledajući ga kasnije, kada sam već bio u Limi, kakav skok kvalitete u svijesti o Kristu, dakle i svijesti o sebi! Kakva milost da se razumijevanje karizme ustostroučilo; ja sam već pri-

⁶² Iv 14,12-14.

⁶³ Usp. Iv 6.

⁶⁴ L. Giussani, *Si può vivere così?* (Može li se tako živjeti?), op. cit., str. 186.

padao karizmi, (sreo sam pokret kada sam imao šesnaest godina), ali u njoj sam vidio samo *vrh ledenjaka!* Kakvu snagu novosti i intenziteta života mi je karizma dala u velikoj povijesti pokreta u Latinskoj Americi koja još dan prije nije imala nikakve veze sa mnom, osim ako sam pjevao „Rossa sera, Belo Horizonte, i miei occhi mai t’han guardato... (Crvena večer, Belo Horizonte, moje te oči nikada nisu vidjele)“⁶⁵ Uvijek sam mislio da ne bih mogao živjeti na mjestu s kojeg se ne vidi kupola katedrale u Firenci, toliko sam volio moj grad. Ali naprotiv, od tada traje avantura koja nastavlja izazivati i pokretati moju vjeru.

Isto se dogodilo prošle godine: već sam osjećao doveden u pitanje, ali na neki način zadovoljan s mojim okolnostima. Bio sam župnik u Firenci, odnedavno sam napustio različite biskupijske dužnosti koje su mi bile povjerene prošlih godina (a koje su mi, iskreno, teško padale) jer me moj nadbiskup, kardinal Betori oslobodio za novi zadatak odgovornog za regiju Latinske Amerike našeg Bratstva, (koji mi je bio povjeren od kolovoza 2022.). To je bio ogroman izazov. Sjećam se da sam ugovorio sastanak s Davidom jer nakon putovanja u Argentinu, gdje je postojala vrlo konkretna mogućnost službe u crkvi, mislio sam da bi možda bilo korisno otići živjeti tamo. Među inim, u zadnjem razgovoru s njim, moj nadbiskup mi je rekao: „Ako možeš, ostani župnik ovdje...“ Očito je da sam taj „ako možeš“ shvatio kao „ako želiš, možeš ići“.

Ali dođe dan, ponedjeljak pred Božić 2022. Vidjevši da se na mobitelu pojavljuje broj iz Rima, pomislio sam da su to reklamni pozivi i dvaput sam ugasio telefon. Treći put sam odgovorio, a bio je Apostolski nuncij! Tražio me da mi saopći imenovanje za biskupa San Miniata. Novi skok koji sam prihvatio dobro znajući da se radi o odgovornosti koje se bojim zbog svoje zloće i objektivnih ograničenosti. Ali kako sam mogao odbiti? Iako sam „bischero qualunque“ (za one koji ne znaju firentinski dijalekt to znači „obični bedak“), pouzdao sam se. S druge strane Nuncij me je pitao: „Što ćeš odgovoriti Papi?“. Jesam li mogao reći Papi: „Ne“? Opet sam se pouzdao u Gospodina. Ali u ovom slučaju *upgrade* (promjena) se nije sastojala samo u daru sakramenta koji je u potpunosti Njegova milost. On se sastoji u izazovu, koji od tada svakodnevno živim, da budem svjestan Krista, da se poistovjetim s Njime, na što sam pozvan bez mogućnosti nesporazuma.

⁶⁵ R. Ronza, „Rossa sera“, in *Canti*, op. cit., str. 266.

Osim toga moj odnos s Latinskom Amerikom se nastavio nakon imenovanja za biskupa – i to je za mene bilo nezamislivo –. Ja sam odmah uzeo zdravo za gotovo da će uskoro završiti moja obaveza za Latinsku Ameriku. Ali u već dogovorenom razgovoru s Davidom, koji je očito imao i druge teme, on mi je rekao: „Zašto ne možeš nastaviti?“, a ja sam, braneći se, odgovorio: „Moram pitati apostolskog nuncija, mog biskupa i predsjednika CEI-a, kardinala Zuppia.“ Neočekivano su mi sva trojica – još nisam bio posvećen za biskupa – odgovorili da nastavim. Pristao sam jer sam iz iskustva znao da otvoren stav daje stostruko, što se potom očitovalo, budući da nisam mogao često ići u Latinsku Ameriku, u zajedničkom vodstvu s Fernandom iz Argentine, Stefaniom iz Ekvadora, Oliveriom iz Meksika i drugima. Započeo je novi način vođenja pokreta zahvaljujući njihovoj povećanoj odgovornosti. Zajedničko vodstvo koje se, na primjer, izrazilo na Skupštini u ožujku u Brazilu na kojoj su bili svi odgovorni za Latinsku Ameriku, a koja je bila veličanstvena. Taj prekrasni korak nije se dogodio zbog ideološkog projekta nego u poslušnosti okolnostima koje su dane. Kako god, iskustvo cijelog života (velika milost) potvrđuje da, rekavši „da“ Isusu koji posjeduje povijest, obećanje se ispunjava i sudbina se stalno sve više približava, dolazi nam ususret.

4. „Samo on jest“

Nastavlja don Giussani: „*Četvrto*. Pogreška ostaje kao bol, nije prigovor i (citira poznate riječi *Miguela Manare*): „Sve to nije nikada postojalo: samo On jest“. Zapravo, misli, srce... sva naša sposobnost odnosa, gotovo neosjetno usmjerena je Kristu“. To nije, kako da kažem, jeftina isprika. „Samo On jest“⁶⁶ znači da ni grijeh nije više prigovor. Kaže don Giussani: „Samo On jest“. To ne samo da ne isključuje moga oca i moju majku nego u veličanju Krista uzdiže mog oca i moju majku; moj otac i moja majka povezani su s Njim, moj otac i moja majka ulaze s Njim u Njegov lik; osoba koju najviše volimo ulazi u Njegov lik, u srce, u središte Njegovoga lika.“⁶⁷ to jest postaje znak, put. Sve možemo ponovno otkriti u jedinstvenosti Njegove sveobuhvatne prisutnosti.

⁶⁶ Cfr. O.V. Milosz, *Miguel Mañara*, Jaca Book, Milano 2010, str. 49.

⁶⁷ L. Giussani, *Si può (veramente?) vivere così?*, op. cit., str. 266-267.

Don Giussani nam ne skriva da je iskustvo te nade put da se dođe do teško dostižnog dobra. I to „Samo on jest“ *Miguela Mañare* nije prelažene preko našeg zla bez suda, preko našeg zla koje se suprotstavlja Kristu (Sjećate li se Miguela Mañare potpuno zatvorenog u griznju savjesti zbog počinjenog zla, svjesnoga njegove suštinske zloće, da nije u stanju shvatiti da mu je oprosteno?), nego obećanje da su bol i kajanje za grijeh uvod u zahvalnost, koja nas potom vodi otkriću da je Krist sve i da sve možemo naći u jedinstvenosti Njegove prisutnosti koja obuhvaća sve.

Grieh nastavlja boljeti, ali i on postaje vapaj za Njegovom beskonačnom milošću.

Don Giussani nas podsjeća da to podrazumijeva strpljenje. „Svojom ćete se postojanošću spasiti“ kaže Isus u Lukinom evanđelju.⁶⁸ I ovako opisuje strpljivost: „Strpljenje je sposobnost da sve podnosi razumno hrabrošću i da ništa ne niječe, ništa ne zaboravlja i – pažnja! – ništa ne odbacuje“.⁶⁹ Strpljivost je ostati na putu koji nam daje Krist, u zajednici u kojoj je za nas prisutan: „Ostanite u meni.“⁷⁰ Strpljenje je u tome da Mu ostajemo privrženi, vraćamo Mu se nakon pogreške, molimo Ga za oprost i ponovno nastavljamu put slijedeći Ga. Kako li je onda važno da ostanemo privrženi znakovima njegove prisutnosti koja nas mijenja, ovoj zajednici, sakramentima, čestoj ispovijedi u kojoj dobivamo Njegovo oprostjenje, misi i euharistiji u kojoj nam daje sebe.

„Ostanite u meni.“ Poteškoća ostaje, jednako kao grijeh i izdaja koji međutim gube svoju sposobnost da nas ponize, bace na zemlju, da nas udalje od Krista. Opet padamo, opet se udaljavamo, ponovno se zavaravamo da ono što mi zamišljamo, ono što nam se čini, ono što mi mislimo, zadovoljava želju srca. Grieh ostaje grijeh, ali da bismo Ga ponovno gledali, da bismo vapili za Njim, da bismo Mu se vratili. Nada ima tajnu, i to je tajna Oca, Njegova milosrđa, Njegovog oprosta koji nas ponovno rađa. Poslušajte kakvim prekrasnim lijepim riječima to kaže Péguy: „Pitamo se, kažemo: ali kako se događa / da to vrelo Nade teče vječno, / da vječno izvire. (...) Mora da je u tome neka tajna. / Neki misterij. (...) ‘Dobri ljudi, kaže Bog, ne treba mnogo’./ Njezina tajna nije lukava. / Njezina tajna nije teška. (...) / Ali ona baš sa lošim vodama stvara izvore čiste vode. / I zbog toga je nikada ne nedostaje. // Ali baš zato ona je Nada.

⁶⁸ Usp. Lk 21,19.

⁶⁹ L. Giussani, *Si può vivere così?*, op. cit., str. 204.

⁷⁰ Iv 15,4.

(...) // Nova voda s nečistom vodom. // Izvori ustajale vode. / Starim dušama vraća svježinu svježih duša. (...) // Kako to uspijeva, kako to čini, / to je djeco, moja tajna. / Jer ja sam Otac.⁷¹

Don Giussani ovako komentira ovaj tekst: „Činjenica da se nakon pogreške možemo ponovno nadati tako je velika, da je pjesnik Peguy naziva „skrivenom tajnom nade“, jer praštanje zla zaista je tajna. „Skrivena tajna nade pretvara nečiste vode u bistre, a starim dušama vraća svježinu“: to je ponovno rođenje. Krštenje je početak tog ponovnog rođenja, početak koji djeluje sto godina ako čovjek živi sto godina, 103 godine ako čovjek živi 103 godine; koje djeluje 1.299 puta ako čovjek pogriješi 1.299 puta i 10.003 puta ako je čovjek počinio toliko grijeha“.⁷² Njegovo milosrđe, velika milost.

5. Kuća nade

To milosrđe, ta pročišćena voda, to ponovno rađanje nade ima svoje mjesto, kuću, živu zajednicu u kojoj cvate, kao kuća šipka kao što pjeva Claudio Chieffo u „*Canzone del melagrano*“ (Pjesma o šipku).⁷³

Don Giussani je opisuje ovim riječima: „*Peto*. Mjesto tog događaja je crkvena zajednica; crkvena znači da se ljudi okupljaju zbog toga: zbog Krista. Naša zajednica je samo prijateljstvo. Naša zajednica je samo prijateljstvo, i sa željom da postanemo još više prijatelji, podimo jesti!“⁷⁴ Tako je on završio sintezu „Može li se (uistinu?!) tako živjeti?“, a mi trebamo još nešto reći prije nego odemo jesti.

Crkva je to mjesto, kuća u kojoj se neprestano oživljava nada, mjesto koje je učinio Isus da nas stalno diže na strmom putu prema sudbini, mjesto na kojem nas gledaju pogledom Boga koji „uživa u nama“ i gleda nas s divljenjem još prije nego smo postojali. To je mjesto na kojem nas On voli u našoj slabosti i gdje nas ponovno diže na noge zahvaljujući milosti sakramenata i svakodnevnoj zajednici „oblaka svjedoka“⁷⁵ kojom nas okružuje. U Crkvi, u našoj zajednici koja je Njegovom milošću sazdana od naše

⁷¹ C. Péguy, *I misteri*, op. cit., str. 254-255.

⁷² L. Giussani, *Si può vivere così?* (Može li se tako živjeti?), op. cit., str. 207.

⁷³ C. Chieffo, „*Canzone del melagrano*“, in P. Scaglione, *La mia voce e le Tue parole*, (Pjesma o šipku. Moj glas a Tvoje riječi) Ares, Milano 2006, str. 268.

⁷⁴ L. Giussani, *Si può (veramente?!) vivere così?* (Može li se (uistinu?!) tako živjeti?), op. cit., str. 267.

⁷⁵ Usp. M-G. Lepori, *Oči uprte u Isusa, izvor i ispunjenje vjere*, *Vježbe Bratstva* 2023.

bijedne i grješne ljudskosti, u njoj je prisutan Bog koji nas otkupljuje od zla i od smrti.

Zato trebamo gledati na naše prijateljstvo kao na nešto *sveto*, čime se Krist želi poslužiti kako bi svima pokazao Svoje lice. Tako ga gleda Papa koji nam je u pismu prošlog 30. siječnja napisao: „Zahvalan sam Gospodinu za životnu snagu koju pokret trajno svjedoči i pokazuje danas u svojim djelima evangelizacije i milosrđa prema ljudima i ženama današnjice“. Još nam je rekao da ta životna snaga treba naše jedinstvo koje je nazvao „čuvarem plodnosti karizme“. ⁷⁶ Jedinstvo je dar, jer nas je Drugi učinio da smo „jedno“. On je od nas učinio „jedno“. U djelu „*Čemu Crkva?*“ ⁷⁷ don Giussani donosi tri teksta sv. Pavla koje si dozvoljavam da ih citiram: „Uistinu svi ste vi sinovi Božji, po vjeri u Kristu Isusu. Doista, koji ste god u Kristu kršteni, Kristom se zaodjenuste. Nema više: Židov ni Grk! Nema više: rob – slobodnjak! Nema više: muško – žensko! Vi ste Jedan u Kristu Isusu! Ako li ste Kristovi onda ste Abrahamovo potomstvo, baštinici po obećanju!“ ⁷⁸ Koliko je puta don Giussani naglašavao baš to: „Svi ste vi jedan“, to jest jedna jedina stvar, jedna jedina osoba „u Kristu Isusu“. „Tu više nema: Grk – Židov, obrezanje – neobrezanje, barbar – Skit, rob – slobodnjak, nego sve i u svima – Krist.“ ⁷⁹ „Ta u jednom Duhu svi smo u jedno tijelo kršteni, bilo Židovi, bilo Grci, bilo robovi, bilo slobodni. i svi smo jednim Duhom napojeni.“ ⁸⁰

Naše jedinstvo, u velikom jedinstvu Crkve, je put, ono je poput korita rijeke koja vodi k sudbini, do ušća, do Krista, do onoga koji ispunja očekivanje i nadu. Bujica novog života koja je preko don Giussania doprla do nas i koja nas trajno rađa čistom milošću Gospodina, je to konkretno mjesto, ta *kuća nade*. U Crkvi, u pokretu, su kuće, prebivališta kuće *Memores Domini*, kuće naših obitelji, kuće naših grupa Bratstva, pozvanih da budu odraz jedine Crkve u sakramentalnom smislu: kao što svaka posvećena hostija ima istog Isusa, tako smo zajedno da prepoznamo Njegovu prisutnost i da se uzajamno pomažemo, da je slijedimo, da ostanemo privrženi

⁷⁶ Francesc, „Lettera a Davide Proserpi“, (Pismo Davidu Proserpi) 30 gennaio 2024, *Tracce*, n. 3/2024, str. 1.

⁷⁷ Usp. L. Giussani, *Čemu Crkva*, op. cit., str. 105-106.

⁷⁸ Gal 3,26-29.

⁷⁹ Kol 3,11.

⁸⁰ 1Cor 12,13.

izvoru, da tečemo koritom rijeke tog jedinstva koje nam je darovano, ali koje također tražimo i za koje molimo.

U „Čemu Crkva“ don Giussani govori o uzajamnoj ovisnosti univerzalne Crkve i konkretne zajednice u kojoj čovjek susreće i živi vjeru: „Način da čovjek shvati što je cjelokupna Crkva jest da dokraja slijedi crkveno iskustvo koje je susreo, pod uvjetom da ono ima obilježje pravoga crkvenog iskustva. Zato su poslušnost cijeloj Crkvi, ovisnost o njoj, uklapanje u njezin život, poistovjećenje s drugim čimbenicima kršćanskoga života, gledišta koja definiraju vrijednost našeg okupljanja. U protivnom razlog kojem pripisujemo vrijednost našega okupljanja nije otajstvo Isusa Krista koji se objavljuje povijesti i svijetu, već nešto što je smanjilo njegovu vrijednost. S druge strane, cjelokupna se Crkva povijesno gledano može pojaviti samo na određenom mjestu, u određenoj sredini. Kako se Isus Krist može objaviti u nekoj sredini osim preko skupine kršćana koji su svjesni istinske pripadnosti istoj Crkvi? Bez njih cjelokupna Crkva u toj sredini ne bi bila prisutna. Mjesna Crkva ima vrijednost ukoliko u njoj dolazi do izražaja cjelokupna Crkva koja, međutim, bez mjesne crkve ne bi bila povijesno stvarna“.⁸¹

U toj uzajamnoj ovisnosti, konkretni stav svakoga koji u njoj sudjeluje jest ljubav prema jedinstvu koje se podržava slijedeći: poslušnost pastirima, kaže Papa i suradnja „s raspoloživošću i lojalnošću prema onome tko je pozvan da vodi pokret. Samo ta poslušnost, trajno otkrivana i podržavana, moći će osigurati među vama trajno i stalno sve bogatije iskustvo kršćanskog života i obnavljanje vaše prisutnosti u svijetu, za dobrobit cijele Crkve“.⁸²

Don Giussani pripovijeda da je pokret započeo u trenutku kada je počelo zajedništvo s mladima koje je sreo u Via Lamarmora na izlazu iz škole, a koje je on počeo slijediti: ne njih, nego jedinstvo s njima, Onoga koji se u njima očitovao. „Pokret je bio izvorišna točka svega, jer je zahtijevao moju pripadnost. To jest, započinjući pokret, ja sam bio prvi u igri. Zbog toga, kada sam pristupio prvoj trojici dječaka na cesti nakon prvog školskog sata, nakon prvog dana podučavanja u gimnaziji Berchet, pošao sam kući jako zabrinut za sebe: s kakvom odgovornošću, s kakvom svijesti o sebi, s kakvim posljedicama za sebe, sam morao odgovoriti i biti u skladu s

⁸¹ L. Giussani, *Čemu Crkva*, op. cit., str. 119.

⁸² Franjo, „Lettera a Davide Proserpi“, op. cit., str. 1.

onim što sam počeo naslućivati govoreći njima! Shvatio sam da ih ne mogu vidjeti sljedećeg dana ako ne zauzmem stav o svim čimbenicima pitanja: pripadao sam toj trojici dječaka: nisam pripadao njima, nego jedinstvu s njima. Nešto se dogodilo“.⁸³

Slijediti, prositi Krista je put. Prosjaci su oni koji slijede, kao što smo rekli sinoć, to jest oni koji nemaju nikakvih zahtjeva, ništa što bi htjeli braniti. To nas ispunja onom *naivnom smjelošću* koja iz nas čini svjedoke, čini nas snažnima u svjedočenju, istovremeno bez pretenzija, sposobnima da prihvatimo trag istine u svakoj osobi koju susretnemo, da On, Isus, bude poznat i ljubljen, i da može spasiti nas i svijet. Pozvani smo, rekao bi još Péguy da „hranimo / (...) našim tijelom i našom krvlju / našim srcem, / tjelesne Riječi, / vječne Riječi, vremenski, tjelesno izgovorene / [...] da ih održavamo živima u vremenu / te žive Riječi izgovorene u vremenu“.⁸⁴

„Ufanje budiš poput živa vrela“: Marija i Crkva

Htio bih završiti ističući analogiju - koju podcrtava cjelokupna Tradicija – između Crkve (i naše zajednice) i Majke Božje. To činim prvenstveno s onim što potvrđuje Péguy o Djevici Mariji. U intervjuu koji je vodio naš prijatelj Rafael Gerez za *Encuentro Madrid* godine 2012., Fabrice Hadjad nam daje ključ za tumačenje: „S teološkog stajališta nada je sigurno krepost koja se rađa kada se usklade vjera i milosrđe, kada se usklade nebo i zemlja, grešnik i svetac, tijelo i čistoća. Zbog toga u pozadini svakoga njegova razmatranja o nadi, Péguy nam nudi tako predivnu meditaciju o Djevici Mariji, tjelesnoj i čistoj. U tome i jest problem. Vrlo je lako je biti samo na nebu ili samo na zemlji. Ali teško je biti na oba pola i okrenuti se nebu bez bijega sa zemlje, jer u protivnom bismo se našli s vjerom koja postaje opijum naroda. Ali nije dobro biti samo na zemlji, jer bismo, na primjer, u ime provođenja isključivo ljudske pravde, na kraju uništili sve, iščupali bi dobro žito s kukoljem; potrebno je ostaviti prostora za posljednji sud“.⁸⁵

⁸³ L. Giussani, „Appartenenza alla dimora come movimento verso l'unità della vita“ (Pripadnost kući kao početak jedinstva života,) in *Litterae Communionis-Tracce*, 1/1997, str. III. Riječ je o jako zanimljivom testu u kojem don Giussani govori o početku pokreta u njemu.

⁸⁴ C. Péguy, *I misteri* (Otajstva), op. cit., str. 211.

⁸⁵ Fabrice Hadjadj, *Una vida en clave de esperanza. Diálogo con Rafael Gerez Kraemer*, a cura di Carmen Giussani, Bookman, Madrid 2021, str. 65 (naš prijevod).

Evo što piše Péguy: „Svim stvorenjima nešto nedostaje. (...) / Onima koji su tjelesna nedostaje da budu čista. (...) / A onima koja su čista nedostaje tjelesnost. (...) // A njoj naprotiv, ne nedostaje ništa. / Osim da uistinu bude sâm Bog. (...) / (Ali to je u prirodi stvari.) // Jer iako tjelesna, ona je čista. / A iako čista, ona je i tjelesna“.⁸⁶

Péguy u tom paradoksalnom jedinstvu vidi poslanje Marije kao „sigurnosti naše nade“. Ali ako vrijedi analogija Marija-Crkva, i u našoj Crkvi i u našoj zajednici se ostvaruje paradoksalni suživot čistoće i tjelesnosti. Kao na terakoti Luke della Robbia, „Pohod Marije Elizabeti“ koja je izrađena 1445., prvom poznatom glaziranom kipu od terakote. Stara žena baca se na koljena pred Marijom koja izgleda tako mlada, skoro djevojčica jer je puna milosti, milosti koja je već ispunja. Prisutnost Krista pokazuje se u toj dječjoj i zreloj mladosti, ispunjenoj svijesti o Misteriju i tako lijepoj: ona je dijete nada. Puna milosti: to je baš slika onoga što je Crkva, onoga što smo mi, naš pokret. Giussani je ovako molio u kratkoj znamenitoj poruci (jednoj od posljednjih) prigodom hodočašća u Loretto za 50. obljetnicu pokreta: „O Majko Božja, ti si sigurnost naše nade!“ To je najvažnija rečenica za cijelu povijest Crkve; u njoj je sažeto cijelo kršćanstvo. „Ti si sigurnost naše nade?“ ukazuje na procvat stvari. Bez Majke Božje mi ne bismo bili sigurni u budućnost jer nam sigurnost u budućnost dolazi od Krista, Misterija Boga koji je postao čovjekom. (...) Tako se z nas molitva Kristu sve više poistovjećuje s molitvom Majci Božjoj“.⁸⁷

Završit ću s pozdravom koji je don Giussani uputio sudionicima *Meetinga* u Riminiju 2002. godine, u zadnjim godinama svog života kada je u svakoj prilici govorio o Mariji⁸⁸: „Ti si živo vrelo nade: nada je jedina stanica na kojoj se veliki vlak vječnosti zaustavi jedan trenutak. Ti si živo vrelo nade. Bez nade, doista, život nije moguć. [...] Neka to živo vrelo

⁸⁶ C. Péguy, *I misteri* (Otajstva), op. cit., str. 200.

⁸⁷ L. Giussani, „Pellegrinaggio a Loreto, 16 ottobre 2004. Nel cinquantesimo anniversario della nascita di Comunione e Liberazione“, (Hodočašće u Loretto, 16 listopada 2004. Prigodom pedesete obljetnice rađanja CL) *Tracce*, br., 10/2004.

⁸⁸ Sjetimo se da je za novo izdanje 2003. *Čemu Crkva* don Giussani htio dodati zaključno poglavlje o Mariji, izvoru i uzoru Crkve, u kojem među ostalim čitamo: „Gospa nas uvodi u Misterij, to jest u smisao naših dana, u smisao vremena. Njezin nas pogled vodi na putu, njezin nas primjer odgaja, njezin lik daje oblik našim nakanama, Velikodušna majka, ona za nas rađa veliku prisutnost Krista. Utješeni smo, oprošteno nam je, oslobođeni smo krivice, ojačani, obogaćeni tom Prisutnošću koja se ponovno rađa iz Gospina tijela. Zato je svaki dan molimo da nas učini dionicima svoje slobode, svoje otvorenosti i svoga puta“ (L. Giussani, *Čemu Crkva*, op. cit., str. 316.).

nade bude svakog jutra, svakog jutra, neposredni smisao života što je moguće jači i uporniji. Radi toga smo prijatelji. Ostanimo prijatelji; kako, ostanimo prijatelji? . [...] Ti si živo vrelo nade. Želim vam da budemo prijatelji, da se svim srcem i dušom osjećamo kao prijatelji, čak i ako se osobno ne poznajemo. Poznajemo se indirektno, ali čak i više nego da se poznajemo direktno. Živo vrelo, *Djevice Majko, utemeljena svrhu vječnog čina*. Kako je to divno! A kada to kažeš nakon sedamdeset godina, to je uistinu impresivno. Očito je da nema ničega sigurnog na svijetu osim ovoga. Zbogom! Oprostite zbog bezočnosti!⁸⁹ I mojoj!

Regina coeli

⁸⁹ L. Giussani, „Fontana vivace“ (Živo vrelo), *Tracce*, n. 8/2002, str. 2-3.

Subota, 13. travnja, popodne

Wolfgang Amadeus Mozart

Koncert za klavir u C-molu no.24, K 491 Klavir,

Orchestre des Concerts Lamoureux – Igor Markevitch „Spirto Gentil“ n. 32,

(Philips) Universal

■ DRUGA MEDITACIJA

Giovanni Paccosi

Radost siromaha

I danas popodne ćemo nastaviti s tekstem „Donosi nadu“, tekst don Giussania koji smo već više puta jutros citirali. Završni odlomak naziva se: „Uzvišeno u svakodnevici.“⁹⁰

„Postoje dva precizna čimbenika iskustva koje svatko tko sudjeluje u zajednici Crkve [to jest sudjeluje na mjestu gdje Krist postaje prisutan, omogućujući našu nadu], uzimajući udjela u liturgiji, doživljava, *sigurnost* i *djelotvornost*. Ta je sigurnost duboko ponizna, jer njezin temelj nije u meni, nego u Onome kome je sve moguće. „In spem contra spem. Spes autem non confundit“ [U nadi protiv svake nade. Nadajući se protiv svake nade. Nada nikada ne razočarava] Djelotvornost koja se ne svodi na određeno vrijeme i ne poistovjećuje se samo s određenim pothvatima, nego obuhvaća svaki trenutak i otkupljuje u korisnosti plemenitog zadatka svaki najmanji čin. Djelotvornost koja ostvaruje uzvišeno u prividnoj banalnosti najbjednijeg života.“ Tu je prekrasna rečenica: „Zar uzvišeno ne može biti biti svakodnevno, kao što je su vino i voda?“⁹⁰

Kakva uzbudljiva perspektiva! To nas vraća svemu onome o čemu smo razmatrali jutros, sigurnosti koja se projicira na budućnost zahvaljujući bliskosti s uzvišenim, s Misterijem koji je postao prisutnost koja zahvaća obične stvari i čini ih znakom samog uzvišenog, dajući im *svetu* vrijednost. Don Giussani završava članak naglašavajući potrebu odgoja za nadu: „Na

⁹⁰L. Giussani, *Porta la speranza* (Donosi nadu), op. cit., str. 161-162.

ovoj zemlji pripadamo Kristu samo u nadi. Zbog toga u odgoju za nadu doživljavamo iskustvo iskupljenja⁹¹. A kako se odgajamo za nadu?

Prije nego počnem odgovarati, otvaram malu zgradu. Budući da sam spomenuo temu ovog popodneva, netko me je podsjetio da nas u djelu „Privlačnost Isusa“ don Giussani poziva da imamo u vidu dvije stvari.⁹² S jedne strane zadivljenost zbog privlačnosti stvarnosti, stvari koje pokreću našu želju. S druge strane žrtvu potrebnu za odgoj naše nade. To je žrtva u smislu o kojem smo govorili jutros, da svaku stvar učinimo svetom, jer u njoj prepoznamo znak onoga što privlači više od same stvari. Rekao sam jutros, pomislite kakav pogled može imati netko tko vidi sve stvari, sve odnose, sve osobe kao svete jer ih prepoznaje kao mjesto u kojima se očituje Misterij.

Dakle, kako se odgaja za nadu? Vratimo se ponovno „Može li se tako živjeti?“ kako bismo otkrili kako iskustvo otkupljenja može postati svijest o trenutku, blisko kao kruh i vino.

Osjećaj koji se rađa u čovjeku koji živi u nadi je povjerenje, ali, kaže don Giussani, postoji točka prijelaza, prepreka koju treba prevladati kako bismo živjeli tu bliskost punu povjerenja u budućnost. „Od nade do povjerenja prepreka koja može iskrsnuti jest da sigurnost u budućnost pripisujemo nekim stvarima koje već posjedujemo. To mogu biti novci, kosa, zlatne naočale, prijateljstva, zaštita starijih osoba, nadarenost za pjevanje, jačina mišića... i tako dalje, u svim mogućim verzijama i oblicima. Što bi moglo postati prepreka povjerenju? [...] Nešto što posjedujemo i u što se pouzdajemo; nešto što već posjedujemo. Dakle, radi se o tome da ne posjedujemo, ili barem da ne posjedujemo na takav način. Krepost neposjedovanja je krepost siromaštva“.⁹³

Je li moguće da don Giussani, pristupajući tako osnovnoj i kontroverznoj temi kao što je *siromaštvo*, navodi kao prepreku povjerenju tako neznatne, rekli bismo skoro smiješne stvari? Može li prepreka *nadi* i životnom elanu koji iz nje proizlazi, *povjerenje*, biti privrženost kosi, zlatnim naočalama, nadarenost za pjevanja, mišići? Ipak, to su primjeri koje on daje. To su dobra, naizgled beznačajna, od kojih se sastoji naš svakodnevni život. Gotovo je zastrašujuća pomisao kolikim stvarima možemo

⁹¹ *Ibidem*, str., 162.

⁹² Usp. L. Giussani, *L'attrattiva Gesù* (Privlačnost Isusa), BUR, Milano 1999, str. 34-37.

⁹³ L. Giussani, *Si può vivere così*, (Može li se tako živjeti?), op.cit., str. 255-256.

biti privrženi, kako možemo polagati svoju sigurnost u posjedovanje nekih sadašnjih dobara kako bismo gledali u budućnost, a ne u sigurnost Njega prisutnog. Polaganje naše sigurnosti u „određeni“ sadašnji posjed prepreka je nadi: „određen znači nešto što smo sami odredili, sami predvidjeli ili izabrali među stvarima koje nam izgledaju najprikladnije, najuvjerljivije, nešto što nam omogućuje da se najviše obogatimo, te stoga jamči najveću ekonomsku sigurnost“.⁹⁴ Nada kao sigurnost u budućnost plod je posjedovanja Krista, sada. Vjera mi omogućuje da prepoznam Krista prisutnog sada i zbog toga sam siguran u budućnost. Naprotiv, povjeriti sigurnost u određeni posjed, u posjedovanje neke stvari, to je prepreka. Posjedujemo ovo ili ono pa smo zato sigurni. I za budućnost, jednako tako, želimo ovo ili ono i naša se nada svodi na to. Ovdje smo pred nečim u čemu nema *et-et* (i-i) (kao da kažemo: „Mogu se nadati u Krista i nadati se također u ekonomsko blagostanje.“ „Mogu se nadati u Krista i nadati se u uspjeh.“), nego je *aut-aut* (ili-ili). Sjetimo se Isusa kada govori o alternativni između službe služenju Bogu ili Mamonu.⁹⁵ I zato, dodaje don Giussani, ako bilo čemu što nije vjera, povjeriš tvoju sigurnost, to ne traje, vrijeme ga odnosi.

Želio bih dodati *nota bene* koji se odnosi na način kako proizvoljno možemo ograničiti naše pripadanje Crkvi i karizmi. Možemo, naime, povjeriti svoju sigurnost u budućnost u sliku koju smo mi stvorili o našoj zajednici, u naše tumačenje onoga što smo susreli, a ne u objektivnu prisutnost Krista, u konkretnu povijest karizme, onakve kakva dopire do nas sada, u stvarni put koji Crkva potvrđuje kao sigurnu prisutnost Krista. Stoga i karizmu možemo suditi na osnovi „kose, zlatnih naočala, nadarenosti za pjevanje“ ili činjenici da nešto osjećamo ili ne osjećamo, da osjetimo ili ne osjetimo spontanu simpatiju. Umjesto da posjedujemo nešto što nam je trajno dano, što dobivamo, što nije na našoj milosti i nemilosti, povjeravamo svoju sigurnost u nešto nešto što mi čvrsto držimo i čime vladamo, „neku određenu stvar“ onakvu kakvu mi želimo. Uvjet da izađemo iz ucjene tog ograničavanja vjere i nade je siromaštvo.

Od tog pristupa *izvana*, od toga da smatramo da je siromaštvo uvjet da ne budemo svedeni na mjeru stvari kojima se povjeravamo, Giussani prelazi na opis temelja vrijednosti siromaštva: „Na čemu dakle siromaštvo temelji svoju vrijednost? Na sigurnosti da je Bog taj koji ispunjava; Krist

⁹⁴ *Ibidem*, str. 257

⁹⁵ Usp. Lk. 16,13.

ispunjava želju koju u tebi budi: „Onaj koji otpoče u vama dobro djelo dovršit će ga do Dana Krista Isusa“ [Fil 1, 6].⁹⁶

Sigurnost da će On ispuniti obećanje oslobađa te ovisnosti o stvarima: odmah se očituje neposredni plod siromaštva: *sloboda*. „Nisi više rob ničega, ništa te više ne veže, ništa te ne sputava [...]: slobodan si. [...] Nisi više rob onoga što rabiš, jer si rob *jedino* Onoga koji ti jamči sreću“.⁹⁷

Davide je jučer citirao epizodu o mladom bogatašu, zar ne? Drama u kojoj je morao odlučiti čemu je privrženo njegovo srce, donekle je i naša drama. Ali upravo nas priznanje da je samo Krist izvor te sigurnosti, oslobađa. Ali koliko nas košta to siromaštvo! Kako samo uvijek želimo izagnati duhove, relativizirati ga, dopuštajući da nas vezanost za stvari zarobi, i tako – kao što se uvijek događa kada dozvolimo da se udaljimo, čak samo malo, jedan milimetar, od onoga što nam je predloženo – gubimo najbolje.

U knjizi mjeseca koju je u veljači predložio pokret, to jest u jako originalnoj biografiji sv. Franje koju je napisao Chesterton⁹⁸, opisano je Franjino siromaštvo paradoksalnim izrazima, (kao što je piščev običaj), koji su međutim vrlo efikasni.

On započinje opis definicijom koju je Franjo rekao za sebe kao „*giullare di Dio*“ (Božji menestrel). I kaže da se preokret perspektive, s kojom je u jednom trenutku Franjo počeo gledati svijet, može usporediti s pogledom akrobata koji hoda na rukama. „Svaka scena, kao i svaki pejzaž – kaže Chesterton – može se vidjeti jasnije i na svježiji način ako se promatra naglavačke“.⁹⁹ Tajanstveni preokret koji se dogodio u Franjinom životu prigrliši siromaštvo kao nevjestu, može se uistinu opisati ovom slikom svijeta gledanog glavom prema dolje. Pogledajmo što to znači jer možda nas slika akrobata ostavlja pomalo zbunjenima: „Ako bi netko, naime, vidio svijet okrenut naglavačke, sa svim drvećem i tornjevima u suprotnom smjeru, kao da su odraženi u lokvi, učinak bi mogao biti naglašavanje ideje „ovisnosti“. Postoji latinska etimologija koja ističe da riječ „*dipendente* (ovisan)“ znači „*appeso* (obješen)“. [...] Bit je u ovome: dok bi običnom oku veličanstvene zidine, masivni temelji tornjeva, visoki dvorac mogli učiniti

⁹⁶ L. Giussani, *Si può vivere così?* (Može li se tako živjeti?), op. cit., str. 258.

⁹⁷ *Ibidem*, str. 259.

⁹⁸ G.K. Chesterton, *Francesco d'Assisi. Raccontato alle donne e agli uomini di poca fede che lo hanno in simpatia*, (Za žene i muškarce čija je vjera klimava, ali koji prema njemu osjećaju simpatiju) TS Edizioni, Milano 2023.

⁹⁹ *Ibidem*, str. 88.

grad sigurnijim i čvršćim, u trenutku kada se slika preokrene, grad se čini razoružanim i nezaštićenim. (...) Umjesto da bude jednostavno ponosan na čvrstoću svoga grada, bio bi zahvalan Svemogućem Bogu što ga nije pustio da padne. Zahvalio bi Bogu što nije odbacio cijeli svemir kao veliki kristal koji se rasprsne u tisuću zvijezda padalica“. Na kraju dodaje nešto dirljivo: „Možda je tako sv. Petar vidio svijet kada je bio razapet na križu s glavom prema dolje“. ¹⁰⁰

Vidjeti sve obješeno o ljubav Onoga koji nam je daje, koji nam je sada daje. Siromaštvo dakle znači stajati pred svime primajući sa zahvalnošću, bez zahtjeva. Rekli smo jutros da ništa nema vrijednosti ako nije dar i znak Jedinoga koji nam je potreban, Krista. Chestertonova slika je veličanstvena: netko tko shvaća da cjelokupna stvarnost – uključujući sve što jesmo – u ovom trenutku izlazi iz Boga koji je rađa, obješena je o Njega. Na sljedećim stranicama Chesterton razvija ta razmišljanja objašnjavajući da pogled „mistika“ vidi stvari u njihovom izlaženju od Boga, dok ih Bog vodi postojanju? Kaže, na primjer: „Onaj tko je vidio čitav svijet obješen u zraku Božjom milošću, vidio je istinu, mogli bismo reći, голу istinu. Onaj tko je imao viziju vlastitog grada okrenutog naglavačke, zapravo ga je vidio u njegovom pravom svjetlu“. ¹⁰¹

Tako Chesterton naslućuje, i nama ukazuje na korijen franjevačke *radosti*, a to je također osobina koju don Giussani podcrtava kao najljepši plod življenog siromaštva: „Moglo bi se činiti paradoksalnim reći da čovjek s radošću otkriva da je dužnik [...]. Beskonačni vjerovnik [jer Bog nam je dao sve] u ovom slučaju djeluje radost beskonačnog dužnika, jer su oni uzajamno dužnici i vjerovnici. Drugim riječima, dugovanje i ovisnost postaju zadovoljstva, kada si u prisutnosti čiste ljubavi“. ¹⁰²

Veselje, Franjina radost izvire iz saznanja da je sve milost, dar koji proizlazi iz čiste ljubavi Božje kojoj se predaje bez oklijevanja. Don Giussani primjećuje: Iz slobode od stvari, koja je plod siromaštva, rađa se osjećaj koji može imati jedino siromašan čovjek, znači čovjek koji nadu svog života ne polaže u stvari koje je sam izabrao. [...] Iz te slobode od stvari, koja se rađa iz sigurnosti da Bog sve vodi ispunjenju, proizlazi druga ka-

¹⁰⁰ *Ibidem*, str. 92-93.

¹⁰¹ *Ibidem*, str. 96-97.

¹⁰² *Ibidem*, str. 98-99.

rakteristika siromašne duše: radost – *Laetitia*. Simbol te radosti u povijesti kršćanstva je lik svetoga Franje Asiškoga¹⁰³.

Činjenica da nemamo ništa što želimo braniti, da sve dobivamo u trenutku, u sigurnosti u Krista, ispunjava nas radošću. „Iz vjere se rađa nada, u nadi je radost, jer moguće je postati radostan i živjeti u radosti jedino ako postoji sigurnost u budućnost“.¹⁰⁴ Radost, jer dok priznajem da je sve dar – a bez te svijesti sve bi bilo nestalno, bez smisla, jer bi se sve stvari raspale kada ne bih shvaćao da ih u ovom trenutku Bog podržava i da mene podržava –, siguran sam da je budućnost dobra, da *najbolje treba tek doći* jer će to biti način kojim će Bog odgovoriti na želju i očekivanje koji su inherentni mojoj naravi. I učinit će to, odgovorit će na nepredvidive načine, uvijek nove, i siguran sam da će, bez straha od neizbježne žrtve, sve postati prilika za još jasniju svijest da je samo Bog dovoljan. „*Quid animo satis?*“

Kao što sam opisao u prvom dijelu Škole zajednice u *Religioznom smislu*, pročitao sam knjigu o franjevačkom redu u kojem je svako poglavlje započinjalo s ilustracijom. U jednoj od tih ilustracija na početku je stajalo slovo Q – „Quando (Kada)“. Poglavlje je tako započinjalo – rep slova Q bila je ptičica, a unutar slova bio je lik svetoga Franje pred izlaskom sunca: simbol ljudske osjećajnosti našeg naroda, našeg roda, pred najljepšom pojavom prirode: to je radost. Do Franjinih nogu isto slovo Q je oblikovalo i drugu izreku: „*Quid animo satis?*“, što dostaje duši? Upravo to pitanje dobro opisuje što je radost – „Što dostaje duši?“ –, jer odnos svetoga Franje s najljepšom prirodnom pojavom imao je u sebi perspektivu vječnosti, otvorenost prema vječnosti; bio je znak vječnoga. Prava ljubav ispunjena je radošću to više što manje želi posjedovati. Kad bude govora o djevičanstvu ne ćemo bez razloga reći da je ono siromaštvo, krajnje siromaštvo. Stoga, posvećujući se Bogu u djevičanstvu osobe moraju dati novce, jer bez siromaštva ne postoji istinsko predanje. [Netko mi je ispričao da ono što u Sjedinjenim američkim državama najviše iznenađuje u načinu života naših Memores Domini nije toliko djevičanstvo, koliko da su svi novci zajednički. To se u Americi čini nemoguće; ali možda i u našim obiteljima to ponekad izgleda nemoguće.] Perspektiva vječnosti unosi radost u ljubavni, osjećajni odnos, i dok ga čini radosnim oslobađa ga svakog uvjeta. Što neki odnos ima u sebi veći odmak, to postaje radosniji. Ne mislim da ovim

¹⁰³ L. Giussani, *Si può vivere così?* (Može li se tako živjeti?), op. cit., str. 259-260.

¹⁰⁴ *Ibidem*, str. 260.

napomenama mogu opisati sve trenutke nekog odnosa: moguće je da na njegovu početku postoji period većeg zadovoljstva, ali radi se o zadovoljstvu a ne o radosti; radost je trajna“.¹⁰⁵

Treće obilježje osobe koja živi siromaštvo, u slobodi, jest da joj ništa ne nedostaje, ništa ti ne nedostaje. „*Siromašan je onaj tko je siguran u neke velike stvari*“ i zato mu ništa ne nedostaje, štoviše, ono što ima, posjeduje samo da bi to poklonio. Don Giussani čak kaže: „Potvrda Drugoga kao značenja sebe ne znači dati 5 eura u *zajedničku blagajnu (fondo comune)*, već znači dati sve, cijeloga sebe u zajedničku blagajnu“.¹⁰⁶ Potvrda Drugoga, to jest velike Prisutnosti „omogućuje da tvoj odnos s muškarcem ili ženom postane doista lijep, istinit; sigurnost u neke velike stvari dat će oblik tvom djelovanju u društvu, što će omogućiti da se tvoj rad uzdigne u tvojim očima kao nešto lijepo i korisno.“¹⁰⁷ Ako nije zbog toga, zbog čega vrijedi živjeti?

Zadnja napomena kojom don Giussani produbljuje temu siromaštva kao uvjeta povjerenju, (koje je osjećaj života koji se rađa iz nade), precizira da je siromaštvo također uvjet za onaj odmak koji je nužan da bismo upoznali.

Sjećamo se dobro primjera iz knjige „Religiozni smisao“, u 12. poglavlju u kojem govori o potrebnoj distanci za gledanje slike, koja bi gledana izbliza izgledala samo kao mnoštvo mrlja dok, gledana iz prave udaljenosti, pokazuje svu svoju ljepotu i harmoniju.¹⁰⁸

I ovdje se don Giussani vraća na svetoga Franju i onu njegovu zadivljujuću rečenicu: „Nakon Boga i nebeskog svoda, Klara.“ I to ovako komentira: „Teško je zamisliti veći ljubavni ushit od ovoga. Ali pomislite kakva udaljenost ih je razdvajala, s metarskog gledišta. Nije pitanje mjere, nego je konačno pitanje životnog društva u kontekstu svijeta – objekt, Klara, je u Franjinim očima bila dio velike zajednice svijeta [to jest Boga] – nije dakle pitanje mjere već Boga i, konačno, ljubavi, predanosti sebe, sebedarja. Bolje je govoriti o predanosti sebe jer razjašnjava ideju dara; kod darivanja uvijek sebi zadržimo pravo da nas drugi cijene jer smo nešto dali, zahtijevamo zahvalnost a tako gubimo sve. To nije slučaj kod predanosti

¹⁰⁵ *Ibidem*, str. 263.

¹⁰⁶ *Ibidem*, str. 264-265.

¹⁰⁷ L. Giussani, *Certi di alcune grandi cose (1979-1981)* (Sigurni u neke velike stvari), BUR, Milano 2007, str. 386.

¹⁰⁸ Usp. L. Giussani, *Religiozni smisao*, op. cit., str. 208.

sebe, ona ne traži ništa, čista je. Predanost sebe: što više čovjek ljubi to se više predaje i potvrđuje samo drugoga¹⁰⁹. Spoznaje se i ljubi u odmaku siromaštva.

U siromaštvu dakle više nisi privržen stvarima, osobama, zbog tvoje sigurnosti, jedino što ti je važno je njihova sudbina, stoga njihovo dobro i njihova istina: „Što više nekoga voliš, to odnos postaje lakši, slobodniji“,¹¹⁰ bez zahtjeva. Siromaštvo te potiče da posjeduješ i koristiš neku stvar kao da je ne posjeduješ, kao da je ne koristiš. Taj opis siromaštva sadržaj je poslanice sv. Pavla Korinćanima: „Ovo hoću reći, braćo: Vrijeme je kratko. Odele i koji imaju žene, neka budu kao da ih nemaju; i koji plaču, kao da ne plaču; i koji se vesele, kao da se ne vesele; i koji kupuju, kao da ne posjeduju; i koji uživaju ovaj svijet, kao da ga ne uživaju, jer – prolazi obličje ovoga svijeta“.¹¹¹

Povjerenje: biti obješen na punini

Na tu temu don Giussani u „Može li se tako živjeti?“ koristi impresivnu sliku koja nas odmah podsjeti na Chestertonove izraze koje smo naveli. Odricanje koje podrazumijeva siromaštvo naizgled nas ostavlja da visimo nad ponorom, bez ikakvog oslonca, ali upravo je suprotno: „Siromaštvo nije predviđeno da nas ostavi visiti nad ponorom; siromaštvo koje proizlazi iz nade postavlja temelje, uzdiže, proširuje i s pouzdanjem ispunjava cijeli taj svijet koji mi lakomo gledamo. Ishod siromaštva koji se rađa iz nade naziva se povjerenje, a to je suprotno tome da visimo nad ponorom: to je *oslanjanje na nešto čvrsto*“.¹¹²

Prisutnost koju smo otkrili u vjeri podupire život, sada i uvijek, i zato možemo gledati u budućnost s povjerenjem (tal. *fiducia* dolazi od lat. *fidere se alicui*) u Drugoga, u Njega, bez straha, sve do potpunog ispunjenja sudbine.

a. Prepuštanje

Povjerenje, nastavlja don Giussani, je *prepuštanje* kao ono djeteta u rukama majke. Kako ga je opisao Péguy, kako ga vidi Bog, to prepuštanje svojstve-

¹⁰⁹ L. Giussani, *Si può vivere così?* (Može li se tako živjeti?), op. cit., str. 269.

¹¹⁰ *Ibidem*, str. 277.

¹¹¹ 1Cor 7,29-31.

¹¹² L. Giussani, *Si può vivere così?* (Može li se tako živjeti?), op. cit., str. 278.

no je nadi, ono je snaga čovjeka: prepušta se i to gane samog Boga. *Nada dijete* postiže sve što želi, kao djeca. „Ah, oni su lukavi, prave se da nije ništa, / lopovi, / dobro znaju što čine, / nevinašca. [...] / s njihovim nevinim izgledom; / izgledaju kao da ništa ne znaju; / da ne znaju“.¹¹³ Paolo Prosperi primjećuje u tekstu *Misterij misterija. Nada kod Péguya*. „U svom neznanju dijete zna ono što je i odrastao čovjek neko vrijeme znao ali je zaboravio. Ono poznaje paradoksalnu snagu jednostavnog iščekivanja, onog traženja koje ne crpi snagu iz svijesti vlastite zasluge već iz golog i sirovog pouzdanja u čistu bezuvjetnu ljubav koja prethodi svakoj zasluži“.¹¹⁴

Bog nas gleda, „nježno nas gleda“, jutros smo rekli, kao otac svoje dijete, u našem pouzdanju u Njega, skoro zahtjevno ali bez stvarnih zahtjeva, jer se ne hrani našim slikama nego samo pouzdanjem u Njega. To je poput prepredenosti djece koja znaju da nemaju nikakve zasluge i mogu se samo prepustiti. Poslušajmo još Péguya: „Djeca su nova stvorenja. / I oni, oni nadasve, oni prvi silom zauzimaju nebo. / *Rapiunt*, otimaju. / A kakva ugodna snaga i kakva nježnost te sile. / Kako otac rado podnosi / Kako mu je drago podnositi nasilja te snage, / zagrljaje te nježnosti. / Što se mene tiče, kaže Bog, ne poznam ništa tako lijepo na svijetu / Kao malog mangupa koji čavrlja s dobrim Bogom / u dnu vrta. [...] / mališana koji dobrom Bogu priča o svojim mukama /na najozbiljniji način na svijetu“.¹¹⁵ „Blaženo djetinjstvo. Cijelo njihovo malo tijelo, cijela njihova mala osoba, sve njihove kretnje puni su, preplavljeni nadom [...] / Vi djeco oponašate Isusa. / Ne oponašate Ga. *Vi jeste* djeca Isus. (...) / U djetinjstvu dostižemo Isusa“.¹¹⁶

Prepuštanje povjerenju je ono prepuštanje Isusa Ocu, i ovdje shvaćamo da biti kao djeca ne znači biti infantilni, nego se prepustiti Njemu čak i u žrtvi, patnji, boli, s „naivnom smjelošću“, sa sigurnošću izraženom u Psalmu 131, „kao dojenče na grudima majke,“¹¹⁷ ne znajući unaprijed što će se dogoditi, ali s pouzdanjem da s Kristom možemo bez straha ići na kraj svijeta. Apostoli su vjerojatno osjećali takvo povjerenje dok su bili s

¹¹³ C. Péguy, *I misterij*, (Otajstva) op. cit., str. 179.

¹¹⁴ P. Prosperi, *Mistero dei misteri. La speranza secondo Péguy*, (Misterij misterija. Nada po Péguyu) Scholé-Morcelcia, Brescia 2023, str. 137.

¹¹⁵ C. Péguy, *I misterij*, op. cit., str. 388.

¹¹⁶ *Ibidem*, str. 180-181.

¹¹⁷ „O Jahve, ne gordi se moje srce niti se oči uznose. Ne idem za stvarima velikim ni za čudima što su iznad mene. Ne, ja sam se smirio i upokojio dušu svoju; kao dojenče na grudima majke, kao dojenče duša je moja u meni. U Jahvu se, Izraelce, uzdaj odsada dovijeka“ (Ps. 131).

Isusom. Don Giussani primjećuje: „Znak prepuštanja je kao da u čovjeku presuše svi izvori ponosa; on se ne može više uzoholiti, postaje nemoguće uzoholiti se jer ništa nije njegovo, a sve postaje njegovo ako mu ništa ne pripada“.¹¹⁸

b. „Sve mogu u Onome koji mi daje snagu?“¹¹⁹

To prepuštanje u povjerenju ne smanjuje se zbog izdaje kojoj ponovno podliježemo. „Šimune, ljubiš li me?“ Od našeg pada jače je njegovo milosrđe, ako Ga gledam u lice.

„Ne trebamo razbijati glavu kako da postanemo savršeni, već gledati Kristovo lice [...] Ne naši planovi kako da dosegne savršenstvo, već gledati Kristovo lice, gledati nečije lice! To je vrlo jednostavno i lako, ali zapravo vrlo neudobno, krajnje neudobno, jer više ne možeš slijediti samoga sebe. Sreća je u tome da slijediš Drugoga. Sigurno da gledati u lice Krista a ne vlastite planove savršenstva znači da ga gledam sa stvarnom željom za dobrom, želeći istinu sebe, sa željom da uistinu ljubim: „da te zaista želim, Gospodine“.¹²⁰

„Sve mogu“, ne u smislu da je sve isto što bi nas navelo da mislimo da možemo pogriješiti, jer ionako se uvijek možemo vratiti – što bi, među ostalim, bila kratka iluzija jer bi nas takav stav progutao –, nego s istinskom željom za Njim, da nam On oprosti.

Među nama postoji to pogrešno shvaćanje, zbog čega možemo reći da smo u koritu prave rijeke, koja me nosi što god da se dogodi. Carras je govorio: „Kako smo sretni da smo sreli Giussania!“ Stvarno je velika sreća što smo sreli Giussania, jako velika sreća, a ipak dopuštamo da nas nosi struja bez istinske želje da se promijenimo, kao da slijedimo izdaleka, na velikoj udaljenosti, bez one *naivne smjelosti*.

Taj mi je rizik postao jasan u Limi 2008. godine kada je umro naš veliki prijatelj Sluga Božji Andrea Aziani. Mnogi su pročitali knjigu o njemu.¹²¹ Budući da nam Bog pokazuje svoje milosrđe uvijek preko konkretnih lica, konkretnog lica ove zajednice, svi mi koji smo svakodnevno bili svjedoci njegove stvarne svetosti pune milosrđa i oduševljenja s kojima je Andrea

¹¹⁸ L. Giussani, *Si può vivere così?* (Može li se tako živjeti?), op. cit., str. 282.

¹¹⁹ Usp. Fil 4,13.

¹²⁰ L. Giussani, *Si può vivere così?* (Može li se tako živjeti?), op. cit., str. 283-284.

¹²¹ G. Mereghetti – G.C. Peluso, *Andrea Aziani. Febbre di vita*, (Febra života) Itacalibri, Castel Bolognese 2023.

davao cijeloga sebe, osjećali smo kao da nas nosi na ramenima pa čak i sa svim našim

grijesima. Mogli smo ga uvijek gledati, štoviše gledajući ga mogli smo ponovno gledati u pravcu u kojem je on gledao, to jest pokret i Krista. Ali ponekad je to bila izlika da ne preuzmemo odgovornost da postanemo jednostavni kao on, pouzdajući se u Krista kao on. Tako da kada je umro, a umro je iznenada, propala je na neki način naša izlika. Bili smo pomalo izgubljeni. A sada? Tko će nas ispraviti nakon naših pogrešaka? U koga ćemo gledati? To je bio pravi izazov jer smo morali priznati da moramo učiniti korak, ne u u smislu sposobnosti nego u jednostavnosti i iskrenosti istinskog pouzdanja u konkretno lice u koje je Andrea uvijek gledao, u karizmu, Crkvu, Isusa s onom nevinošću i potpunosti (poput povjerenja djece) koju, umjesto da zavidimo, možemo i sami početi doživljavati.

Péguy govori o slobodi i besplatnoj ljubavi sinova i kćeri kojom gledamo Boga (ne kao prestrašene slugu) a u čemu Bog uživa To su prekrasne stranice jer pokazuju ljudsku veličinu koja cvate iz nade položene u Krista, iz pouzdanja punog prepuštanja, iz nepokolebljive sigurnosti u ispunjenje Njegova obećanja.

„Kakvo je zadovoljstvo biti ljubljen od robova? [...] / Kad se jednom osjetiš ljubljen slobodno, podložnosti više nemaju nikakvog okusa [...] // Kao što je njihova sloboda odraz moje slobode, / tako mi je drago naći u njima određenu besplatnost, / koja je poput odraza besplatnosti moje milosti. [...] Drago mi je da se oni mole ne samo slobodno nego i ne očekujući ništa. / Drago mi je da padaju na koljena ne samo slobodno nego i ne očekujući ništa [...] / Drago mi je da ljube, konačno kaže Bog, ne samo slobodno, nego i bezrazložno“.¹²²

Radost je u pouzdanju, nadi u Njega, nije u tome da dobijemo prema slici koju imamo o onome što tražimo. To je radost sv. Franje koji vidi sve, dok neprekidno izvire iz *punine* koja je Bog. Neprekidno otkrivanje da smo željeni i ljubljeni čini bezuvjetnim i slobodnim naše prepuštanje Božjoj ruci koja nas vodi kroz život.

c. Od povjerenja slavlje; od slavlja poslanje

Učinimo korak dalje. Biti ljubljen, željen, ako ti je oprošteno, te je *slavlje*, štoviše slavlje počinje čim pogledamo Isusovo lice. „Riječ je o slavlju koje

¹²² C. Péguy, *I misterij*, op. cit., str. 322, 327.

obilježava svako buđenje, svako jutro, svaki put kad rekneš „Gospodine moj“, svaki put kad ga pogledaš i kažeš „Gospodine, oprosti mi“, svaki put postaje slavlje. Povjerenje je duševno stanje koje, u ma kakvom se stanju nalazio, sve preobražava u slavlje [kao slavlje rasipnog sina]. Ako imaš povjerenja, čak i tvoje slabosti postaju povod za pobjedu, zajedno s Onim koji je tvoja snaga. S njim postaješ sposoban za pobjedu, i to je smjelost one sedmorice ili osmorice apostola koji su prvi pošli za njim. Bilo ih je sedam ili osam i već su posjedovali svijest (koju su među sobom ponavljali) da će pobijediti svijet, da su novi izraelski narod koji će pobijediti svijet, jer su bili s Njime“.¹²³

Vjerujem da je to potaklo intuiciju Anasa izraženu u pjesmi „*Slavlje upravo počinje*“: Slavlje je biti na Božjoj obali mora, to jest ne biti sam svoj gospodar jer prepušteni Njemu, Njegovom naumu. „Slavlje počinje, / trči i nemoj se zaustavljati moj prijatelju. / (...) / To je slavlje završetka zla / na Božjoj obali mora. (...) / I korak za korakom prema moru / sve je jednostavnije i upravo počinje. / Ne osjećam da je ijedna bol moja / Patim od ljubavi i radosti kao Bog“.¹²⁴ Nema više moje patnje, moje žrtve: postoji Isusova žrtva i Isusova bol u meni. Stoga slavlje da smo oslobođeni. Slavlje oca radi zbog povratka rasipnog sina.

Dakle, slavlje je *poslanje*, jer uvodi novu svečanu prisutnost u svijet. Ispunjena ljudskost koja živi okolnosti dajući sve kako bi On bio prepoznat, kako bi nada koja nas pokreće mogla oživjeti nadu ljudi. Sjećate li se točke Dana početka godine? „Iz vjere poslanje“.¹²⁵

Našao sam tekst iz godine 1999. povezan s časopisom *Tracce* iz prosinca, pod naslovom „Jubilej i život“, koji mi se čini koristan za razumijevanje poslanja u koje smo bačeni u nadi. Don Giussani je rekao: „U Gvatemali, za vrijeme pastoralnog posjeta u ožujku 1983. Ivan Pavao II. je rekao da je Krist novo oružje u novom svijetu. Ali ta se nada ne oslanja na moje sposobnosti, niti na sve ono što proističe iz čovjekovih ruku kao društvo, šefovi, ono što čovjek stvara; taj novi život, ta nada utemeljena je na toj Prisutnosti. U svojoj biti vjera je prepoznavanje Prisutnosti, i prepoznavanje te Prisutnosti daje hrabrost za život tisuću puta na dan, u

¹²³ L. Giussani, *Si può vivere così?* (Može li se tako živjeti?), op. cit., str. 285-286.

¹²⁴ „La festa sta per cominciare“, (Slavlje upravo počinje, riječi i glazba Antonia Anasa) parole e musica di Antonio Anastasio.

¹²⁵ „Dalla fede la missione“, (Od vjere poslanje) in D. Prosperi, F. Cassese, *La fede, compimento della ragione*, (Vjera, ispunjenje razuma) suppl. *Tracce*, n. 10/2023, str.14.

bilo kakvoj situaciji se nalazili, čak i u smrti, i stoga nas čini sposobnima da se otvorimo drugima bez ikakvog interesa, ne tražeći ništa za uzvrat. Zbog toga Krist, Spasitelj čovjeka, nema vrijednost samo za nadnaravno, nego i za stvarnost koja je danas, koja je ovaj trenutak, koja je za jedan sat, u zajednici u kojoj sam sada, u zajednici u kojoj ću biti; zbog toga ta nada nema granica, ona obuhvaća svijet. Po svojoj naravi ta je nada društvena, u njezinoj je naravi da nema problema koji je ne diraju i koji je pozitivno ne zanimaju. Veliko pravilo kršćanskog života koje je izrekao sv. Pavao jest: „In spe contra spem“ (U nadi protiv nade). Zbog toga je kršćanin čovjek koji se više od svih zauzima u dodiru s ljudima i stvarima u bilo kojoj prilici, čak i političkoj, jer je ta Prisutnost pokrenula vode naših velikih, strašnih, prilika, naše velike močvare nemoći. Ta je Prisutnost ušla u sve i pokrenula sve, njezini valovi dopiru do najudaljenijih obala, što znači da obuhvaćaju svijet sve do krajnjih granica zemlje. Zbog tog razloga nema ničega što bi mom konkretnom trenutku bilo strano. Živim, dakle, svoj konkretni trenutak nastojeći ljubiti, u kršćanskom jeziku nazivamo „prinos“ za cijeli svijet. Taj prinos izaziva mi bolni plač zbog moje bijede i otvara me u radosti nade baš zato što se ne oslanja na mene, ali prolazi kroz mene, koristi se sa mnom. Zato, iako sam tako bijedan da mogu dati vrlo malo, dajem to malo¹²⁶. Nada u Krista potiče u nama želju da Njegova prisutnost zahvati sve, da obnovi nadu svijeta.

Na tu temu želim zadnji put citirati tekst iz 1961. Don Giussani govori o „djelotvornosti koja se ne svodi na određeno vrijeme i ne poistovjećuje se samo s određenim pothvatima, nego zahvaća svaki trenutak i služeći plemenitom zadatku otkupljuje svaki i najmanji čin. Djelotvornost koja ostvaruje uzvišeno u prividnoj banalnosti najbjeđnijeg života“.¹²⁷ To je govorio već 1961.! Ne treba raditi izvanredne stvari, ali neka sve bude učinjeno u prepuštanju samoga sebe Onome koji svaki čin čini „uzvišenim“, tako da sve postaje prinos sebe za cijeli svijet. Stoga trebamo biti prisutni u društvu, u svakodnevnim okolnostima, svjesni da je ono što je zahvatilo nas, za cijeli svijet

Poslanje živi i ostvaruje se u pripadnosti, u našem jedinstvu koje nas podržava da u svakodnevne okolnosti prenesemo novi pogled na stvarnost, koji se rađa iz vjere. Živjeti sa sviješću tog jedinstva (nije riječ samo o

¹²⁶ L. Giussani, „Il Giubileo e la vita“, (Jubilej i život) *Tracce*, n. 11/1999, str. XII.

¹²⁷ L. Giussani, *Porta la speranza*, (Donosi nadu) op. cit., str. 161-162.

unutrašnjoj svijesti) u „banalnosti života“ svakodnevice. Biti prisutnost na mjestima konkretnog života, svjedočiti izvornu prisutnost: ne oboružani govorima ili nekim projektom, već sposobni da prosudimo i slobodni da predložimo novi i svjestan način života koji je u igri u svakoj pojedinosti, u kojoj se zauzimamo do kraja.

Sjećate li se opisa prvih kršćana u „Pismu Diognetu“?¹²⁸ Drugi svijet unutar ovog svijeta: kršćani su u svijetu kao svi, oblače se kao svi, ali oni su početak drugog svijeta u svijetu. Želio bih vam pročitati neku vrstu pisma Diognetu današnjice. To je svjedočanstvo jednog brazilskog prijatelja koji opisuje zajednicu koju živi sa svojim prijateljima iz pokreta: „Primjećujem u sebi i u zajednici prijatelja koji žive vjeru sa mnom neke vrlo očite karakteristike. Za moje prijatelje sve okolnosti, svaka od njih, imaju smisao i zato su oni zahvalni za ono što se događa, čak i za patnje. Njihov pogled na drugoga je pažljiv i pun nježnosti, jer druga osoba je znak Kristove prisutnosti. Strpljivi su, ne tuže se niti se razbjesne zbog bilo čega, jer ishod nije u vlastitim sposobnostima nego u Kristu i sve doprinosi odnosu s Njim. Znaju opraštati jer su svjesni vlastitog grijeha i oprosta koji dobivaju za svaku pogrešku. Imaju nade jer znaju da On dolazi i da se sve stječe prema tome. Ne ostaju neprimijećeni u radnom okruženju jer svjedoče ljudskiji oblik života, njihovo svjedočenje Krista je njihov oblik života“.

U jednoj od svojih knjiga *Quasi Tischreden* don Giussani kaže: „Onaj tko vjeruje u Isusa zahvaćen je snagom Kristova misterija, unesen je u Njegovu osobnost i tako postaje jedno tijelo u doslovnom smislu riječi, a to se tijelo širi, određeno je da se širi, da bude plodno“.¹²⁹ Dirnulo me je čitanje ovog teksta, jer za sve što kaže uvijek daje razlog. Razlog je, čuli ste, svijest o prisutnosti Krista, Njegovom praštanju, jer On je smisao svih stvari. A oni koji žive u vjeri i doživljavaju iskustvo nade, otkrivaju da su jedno. Nastavlja don Giussani: „Odnos Krista sa zajednicom u kojoj je On prisutan čini je plodnom: ta je zajednica određena da osvoji svijet, da posjeduje svijet“.¹³⁰

Sjetite se Dana početka godine kada se Davide pozvao na riječi mons. Paola Martinellia, apostolskog vikara Južne Arabije kada je rekao da biti

¹²⁸ *Lettera a Diogneto*, cap. V. Il testo greco si trova in PG II, coll. 1167- 1186.

¹²⁹ L. Giussani, *Una presenza che cambia* (Prisutnost koja mijenja), BUR, Milano 2004, op. cit., str. 368.

¹³⁰ *Ivi*.

misionar znači biti poslan,¹³¹ živjeti zajednicu u stvarnosti *sa svijeću da si poslan*.

Don Giussani o tome ovako govori: „Kada nas je bilo četvero mladih u gimnaziji Berchet, naše uvjerenje da smo poslani, da smo stvoreni da osvojimo svijet, bilo je mnogo čvršće nego kod svih ljudi danas. Doista, nakon dvije godine prvi koji su izašli iz gimnazije zatražili su da idu u misije. Dvije godine kasnije išli smo u misije: to je jedinstveni slučaj u povijesti misija da su mladi, ekonomski i kao osobe, sami planirali i podržali svoj odlazak u misije. Jedinstveni slučaj u povijesti, premda o tome nitko ne govori. [...] Ta zajednica s Kristom predodređena je da bude plodna, to jest da uđe u cijeli svijet. Šireći se postaje sve očitije da je ona poseban narod unutar ljudskog društva: to je drukčiji narod koji shvaća, stvara, radi, voli, odlučuje i ostvaruje na novi, drukčiji način“.¹³²

U jednom drugom tekstu ističe da povjerenje u Onoga koga smo sreli djeluje da On postane kriterij razumijevanja, prosudbe i konkretni ideal svakoga čina. Ovdje se potvrđuje novo shvaćanje života i svijeta: „Osnovno pitanje je zato shvaćanje o čovjeku: što podrazumijeva radikalna promjena koju je Krist donio u shvaćanje, u sliku, u osjećaj o čovjeku? Kakvu je promjenu donio u pojam duha, u pojam srca, u pojam naroda, u pojam odgovornosti za život naroda, poglavara i vođa naroda? Ako to postane vidljivo, onda netko počne priželjkivati da društvo bude takvo, onda se bori u društvu... [...] Vjera ostaje važnija od svega, ali to je promišljena vjera pokrenuta sučeljavanjem sa svime što se događa, s vremenom i prostorom, sa svim onime što se ostvaruje? Onda čovjek iz toga može crpiti nove slike za sutrašnje odnose sa ženom, s djecom, s mužem, s drugim stanovnicima ili u političkim izborima. Nada se rađa iz zrele svijesti razvijene iz poruke koju sadrži vjera (naša snaga je bila samo to, samo to)“.¹³³

Promišljena vjera: moramo jedni drugima pomoći da prosudimo, ne toliko da zajedno proizvedemo govor koji ćemo suprotstaviti drugima, nego da više otkrijemo originalnost našeg iskustva, koje onda s puno razloga možemo predložiti drugima. Kakav odušak je za mene, a vjeruem i za vas, čitati dva zadnja broja časopisa *Tracce* o umjetnoj inteligenciji, o *afektivnosti* i o kraju života! Gledati stvarnu složenost tih pitanja, nastojati prosuditi

¹³¹ Usp. „Dalla fede la missione“, (Od vjere poslanje) in D. Prosperi, F. Cassese, *La fede, compimento della ragione* (Vjere, ispunjenje razuma), op. cit., str. 14.

¹³² L. Giussani, *Una presenza che cambia*, (Prisutnost koja mijenja) op. cit., str. 368.

¹³³ L. Giussani, *Vivendo nella carne*, (Živeći u tijelu) BUR, Milano 1998, str. 273-274.

s Prisutnošću u očima koja omogućuje da se nadamo, pokazuje da je svaki čovjek dostojan i ljubljen. Mislim na svjedočenja osoba koje prate osobe koje se nalaze u ekstremnim situacijama života. Impresivno je i potresno vidjeti kakav drukčiji, ljudskiji pogled se rađa iz te nade. Mislim na svjedočanstva poslanja. Podsjećam vas na ono što kaže sv. Petar u Prvoj poslanici: „Pa tko da vam naudi ako revnujete za dobro? Nego, morali li trpjeti zbog svoje pravednosti, ne plašite se! Naprotiv Gospodin – Krist neka vam bude svet, u srcima vašim, te budite uvijek spremni na odgovor svakomu koji od vas zatraži obrazloženje nade koja je u vama, ali blago i s poštovanjem, dobre savjesti da oni koji ozloglašuju vaš dobar život u Kristu, upravo oni budu postićeni za što vas potvaraju. Ta uspješnije je trpjeti, ako je to Božja volja, čineći dobro, nego čineći zlo“.¹³⁴

„Blago i s poštovanjem“, što se rađa iz sigurnosti, ne općenite, nego provjerene sve do prosuđivanja okolnosti koje su naizgled banalne, u radikalnom pristajanju uz Krista koji je smisao i horizont svega.

Svjedočenje i poslanje imaju kao krajnji mogući horizont *mučeništvo*. U Peruu, usred Anda imao sam priliku više puta posjetiti franjevački samostan Ocopa na 3.400 metara nadmorske visine. Na tom zabačenom mjestu usred najviših planina odakle se spuštaju rijeke koje potom oblikuju Rio Amazonu, je biblioteka sa 40.000 knjiga. Razlog je da su se tamo tri stoljeća odgajali franjevci koji su kasnije išli u misije spuštajući se u amazonsku prašumu. Tamo je dvorana u kojoj franjevci čuvaju spomen na skoro 90 mučenika koji su krenuli iz Ocope i spustili se čamcima na rijekama u prašumu i više se nikada nisu vratili. Zahvaljujući njima Amazonija u Peruu je kršćanska. Išli su dva po dva pa su nekada nalazili urođeničke zajednice koje su ih prihvaćale ili su ih ubili puhaljkama. Onda su išli drugi. Španjolci se nikada nisu spustili u prašumu, dok su oni išli u avanturu bez oružja, sigurni samo u Krista koji poziva svakog čovjeka, sigurni da oni ljudi i one žene koji su živjeli i koji žive u Amazoniji, trebaju Krista. Potreslo me je kada sam vidio tu dvoranu i kada sam saznao da su na svom putu prema sjeveru na Río Mantaro, na Río Ucayali, na Huallaga i na Marañon, velike rijeke koje se slijevaju u Amazonu, na nekom mjestu susretali isusovce koji su se spuštali sa Kordiljera u Kolumbiji. Kakav je bio neposredan plod njihove žrtve? Izgledalo je da ga nema, ali posadili su sjeme, štoviše možda su samo pripremali zemlju kako je to napisao veliki isusovac Matteo

¹³⁴ 1Pt 3,13-17.

Ricci o svom poslanju u Kini. Pročitat ću vam dio njegovog pisma koje je čudesno. Kaže: „Što se tiče onoga – [bio je porijeklom iz provincije Marke pa je zato pisao pomalo u tom dijalektu] koji me pita da bi voljeli vidjeti neke novosti iz Kine o velikom obraćenju, znaj da ja sa svima drugima koji smo ovdje, ne sanjamo ništa drugo ni danju ni noću nego to [da dođe do velikih obraćenja]. I zbog toga napuštamo našu domovinu i drage prijatelje i obučeni smo i obuveni u kinesku odjeću i ne govorimo, ne jedemo, ne pijemo, ne živimo u kući osim u kineskoj odjeći, po kineskim običajima; ali Bog još ne želi da se vidi plod tolikih naših napora, [...] zbog toga ovo vrijeme koje smo u Kini nije još vrijeme žetve, nije čak ni vrijeme sjetve, nego ulaska u šume, ponosni da se borimo sa zvijerima i otrovnim zmijama koje žive u njima. Doći će drugi milošću Gospodinovom koji će pisati o obraćenjima i žaru kršćana“.¹³⁵ Kakva sigurnost u odgovaranju na zadatak, u žrtvovanju svega, osim radosti da daju život kako bi Krist bio poznat!

Shvaćate li? Postoji pismo, citirano u istoj knjizi, u kojem pripovijeda da su razbojnici napali njihovu kuću i ostavili Riccia i njegovu subraču ranjene i sve su opljačkali. Policija je uhvatila te koji su došli pljačkati i htjeli su ih osuditi na smrt. Onda je Matteo Ricci s drugim Isusovcima otišao na sud braniti te osobe i reći: „Nama to nije važno, nemojte ih ubiti“. I na kraju ih nisu osudili na smrt. Zbog toga su svi pali na koljena pred njima i rekli: „Nikada nismo vidjeli da netko tko je doživio tako veliku nepravdu kao što ste je vi podnijeli, učini dobro onome tko mu je nanio takvo zlo. Što je kršćanstvo?“

Mi možda nismo pozvani da odemo kao oni (tko zna? Ja nikada ne bih ni zamislio da ću otići), ali sigurno smo pozvani da budemo misionarska prisutnost s našim jedinstvom u kojem živi druga ljudskost, drugi svijet u ovom svijetu.

Sv. Pavao piše Rimljanima. „Zaklinjem vas, braćo milosrđem Božjim: prikažite svoja tijela za žrtvu živu, svetu, Bogu milu - kao svoje duhovno bogoslužje. Ne suobličujte se ovom svijetu, nego se preobrazujte obnavljanjem svoje pameti da mognete razabrati što je volja Božja, što je dobro, Bogu milo, savršeno. [...] jer kao što u jednom tijelu imamo mnogo udova, a nemaju svi isto djelovanje, tako smo i mi, mnogi, jedno tijelo u Kristu, a pojedinci udovi jedan drugomu“.¹³⁶

¹³⁵ A. Sergianni, *Cristo fra i cinesi, la figura di padre Matteo Ricci*, (Krist među Kinezima, lik oca Mattea Ricci) La Conchiglia di Santiago, San Miniato (Pisa) 2023, str. 57.

¹³⁶ Rim 12,1-2.4-5.

Živjeti poslanje, biti prisutnost moguće je uvijek u organskom jedinstvu Crkve, naše zajednice: želio bih vam ispričati nešto o mom velikom prijatelju, don Paolu Bargigiu s kojim sam proživio cijeli život, od svoje šesnaeste godine, u GS (studentskoj mladeži), u to doba nismo ni pomišljali da uđemo u sjemenište (bili smo iste dobi i bili smo uvijek zajedno, kao tri mušketira, zajedno s Andreom Bellandiem, sadašnjim biskupom Salerna; a s tri mušketira bio je i četvrti, don Paolo Milloschi, koji je svoj svećenički poziv otkrio nekoliko godina kasnije i pridružio nam se).

Don Paolo Bargigia mi se pridružio u misiji u Peruu 2008. godine (ja sam bio tamo od 2001.). Stigao je tri dana nakon smrti Andrea Aziania. Nakon prekrasnih i uistinu intenzivnih godina, godine 2014. je otkrio da boluje od ALS-a (Amiotrofične lateralne skleroze). Tri godine njegove bolesti gledao sam kako svakodnevno gubi samostalnost, ali ne i svoju radost. U jednom trenutku, bio je ožujak 2016., morao se vratiti u Italiju, kamo sam se i ja vratio u kolovozu, i s njim sam u župi u Firenci podijelio posljednju godinu njegovog života. Već je bio u kolicima, ali uvijek veselog pogleda, sa žarkom ljubavlju za cijelu stvarnost i za sve, sa sigurnošću, kako je govorio, da je njegova bolest bila „poziv u pozivu“, da je to način kojim ga je Isus tražio da bude *više svećenik i više misionar*. Činjenica je da je naša kuća postala morska luka gdje su se svakodnevno događali čudesni susreti. U te dvije sobe bio je cijeli svijet. Povremeno je gospođa koja je kuhala u našoj kući odlazila otvoriti vrata, ulazile su mnoge ličnosti koje su se vidale i na televiziji, i ona je znala reći: „Čini mi se da sam *na vratima Porta a porta (poznata tv emisija na koju se pozivaju mnoge poznate osobe)*!“ U te dvije sobe kao da je bio cijeli svijet. „Najbolje će tek doći“, često je ponavljao. Bilo je stotine osoba, doslovno stotine, koje su mu dolazile izmjenjujući se da mu prave društvo. Nekoliko mjeseci nakon njegova povratka u Italiju – ja sam još bio u Peruu – otišao je s Andreom Bellandiem papi Franji. Kada ga je na kraju vrlo intenzivnog susreta Paolo zamolio da moli da može svakog dana prihvatiti Božju volju, Papa mu je odgovorio: „Ne, neću moliti da možeš svakog dana prihvatiti Božju volju. Molit ću da budeš sretan prihvaćajući svakog dana Božju volju!“ Te je riječi Paolo uvijek nosio u srcu i živio ih je do posljednjeg dana. Misionar iz svog sobička. Vjerujem da smo svi mi vidjeli te iste vesele oči u mnogima među nama, koji su u bolesti i smrti bili svjedoci nade za sve. Tako, s našom vidljivom nadom, s našim jedinstvom koje je najljepši i najveći oblik te nade, odgovaramo na zadatak koji nam je Isus dao, sudjelujemo u Njegovom poslanju za svijet.

Zato, kako kaže don Giussani u „Od utopije do prisutnosti“: „*Novost je prisutnost tog događaja* nove privrženosti i nove ljudskosti, prisutnost početka novog svijeta koji mi jesmo“. ¹³⁷

Za kraj ću pročitati dva dijela znamenitog govora na dijakoniji sveučilištaraca godine 1976.

„*Novost je prisutnost* kao svijest da „u sebi“ nosimo nešto konačno – konačni sud o svijetu, istinu o svijetu i o čovjeku, što se izražava u našem jedinstvu. Novost je prisutnost kao svijest da je naše jedinstvo oruđe za preporod i oslobađanje svijeta“. I još: „Kršćani su bili zatvarani, mučeni, skrivali su se tri stoljeća! Vremena povijesti ne određujemo mi. Na nama je da živimo prisutnost: potpuno povjerenje u Beskonačno koje je ušlo u naš život a koje se odmah otkriva kao nova ljudskost, kao prijateljstvo, kao zajedništvo. „Ne boj se malo stado, ja sam pobijedio svijet“. To je pobjeda koja pobjeđuje svijet: naša vjera.“ ¹³⁸ Iz nje cvate naša nada i nada svijeta.

Hvala.

¹³⁷ L. Giussani, *Dall'utopia alla presenza* (Od utopije do prisutnosti)(1975-1978), BUR, Milano 2006, str. 65.

¹³⁸ *Ibidem*, str. 65, 68.

SVETA MISA

Liturgija Svete mise: subota II Uskršnjeg tjedna: Dj 6,1-7; Ps 32 (33); Iv 6,16-21

**PROPOVIJED NJEGOVE VISOSTI KARDINALA KEVINA JOSEPHA FARRELL
PREFEKTA DIKASTERIJA ZA LAIKE, OBITELJ I ŽIVOT**

Draga braćo i sestre,

U radosti uskršnjeg vremena i u kontekstu vaših duhovnih vježbi, radostni smo da možemo susresti Gospodina Isusa u Euharistiji. Evanđelje koje smo slušali govori nam baš o tom susretu.

Nakon čuda umnažanja kruhova u okolici Tiberijade, da bi izbjegao mnoštvo koje ga je htjelo učiniti kraljem, Isus se povukao u osamu na brdo (usp. Iv 6,15). Kad se spustilo veče, apostoli su, nakon dugog čekanja, odlučili da se sami upute prema Kafarnaumu, gradu porijekla nekolicine među njima, a i gdje se i Isus stalno nastanio. Nisu dobili nikakvu zapovijed od Isusa, kako nas izvještava Markovo evanđelje (usp. M 6,45), sami su to odlučili.

Nakon što su bili zajedno s Učiteljem i pomogli mu da nahrani mnoštvo, sad se odvajaju. Isus se „uspne“ na brdo, dok učenici „silaze“ na jezero (usp. Iv 6,16). Upravo u tom trenutku, na povratku kućama, ostaju sami, u mraku, usred Galilejskog „mora“, uzburkanog jakim vjetrom koji se diže.

Lako zamislimo sebe u situaciji učenika. Oni su oduševljeni „uspjesima Tiberiade,“ ali oni ne traje vječno. Potom se treba vratiti u „normalnost Kafarnauma“, tamo gdje svatko ima svoju kuću, gdje ih čeka obitelj, gdje je život siguran. Ali zato se treba ponovno suočiti s morem. More je, u biblijskoj tradiciji, često simbol zlokobnih moći koje samo Bog može pokoriti da spasi svoj narod.

Dakle i mi – kao pojedinci i kao pokret – u mnogim našim „povracima u normalnost“, nakon duševnih podrški, nakon misionarskih uspjeha, nakon snažnih radosti, i nama se može dogoditi da doživimo ne samo samoću i odvajanje od Učitelja, već buđenje snaga zla koje kao da izbriše sve trenutke milosti koje smo doživjeli. Ali, upravo u tim trenucima On nam dolazi u susret.

U ovom evanđelju dolazak Isusa je teofanija, očitovanje Božje prisutnosti. Isus se naime pojavljuje hodajući na vodi, čin se koji u Starom zavjetu nikad ne pripisuje čovjeku nego samo Bogu, kao, na primjer, u

knjizi Joba: „Jedini On je nebesa razapeo i pučinom morskom samo on hodao“. (Job 9,8)

Kad se Isus očituje u punini svog božanstva učenici ga „htjedoše uzeti na lađu“, kaže evanđelje, a „lađa odmah pristane uz obalu“. Ako je more predstavljalo opasnost, zemlja sad predstavlja sigurnost. U trenutku kad su učenici htjeli uzeti Isusa na lađu, lađa je pristala uz obalu. To znači da kad prepoznamo Isusa u njegovom božanstvu, kad u svoj život prihvatimo njegovu prisutnost koja spašava, odmah „dotaknemo zemlju“, pređemo od gospodstva smrti na gospodstvo života.

Susret s Isusom uvijek je takav. To je susret koji donosi spasenje, koji izbavlja život od tamnih snaga očaja, zla, grijeh, besmisla. To je susret koji nas vodi na „čvrstu zemlju“, vodi nas sigurnosti da se život oslanja na čvrstom temelju, jer njegovo porijeklo je čin Božji koji je uz očinsku i providnosnu pomoć, usmjeren prema dobroj sudbini. „Povratak u Kafarnaum“, to jest normalnoj svakodnevici, koja za nas, kao i za apostola, predstavlja rizik da se pretvori u krizu. Nije više povratak banalnosti života bez Boga, raspršenog u nevažnim stvarima, nego novi početak, nova faza poslanja, koja otvara novim milostima i novim otkrićima, kao što Evanđelje dalje izvještava.

Predragi, ovo evanđelje jače našu nadu. Susret s Isusom koji je rasvijetlio i dao smisao našem životu ne ostaje događaj odvojen od povijesti. Ne! Događa se uvijek iznova. I sada! I u ovim danima vježbi! Možda su neki došli ovdje osjećajući mrak i samoću u srcu, ali vratit će se kući sa svjetlom i radošću zajedništva koje su ponovno otkrili u Kristu. Crkva, zajednica vjernika, sredina je „ljudska i božanska“, koju je Gospodin htio, gdje se taj događaj milosti uvijek može dogoditi. A u Crkvi, karizmi koju je potaknuo Duh Sveti, upravo su posebno mjesto gdje susret s Kristom postaje ljudima dostupniji.

Karizmu Comunione e Liberazione je također Bog darovao Crkvi, kako bi muškarci i žene mogli u noćima njihova života sresti utješnu prisutnost Krista. Vaša karizma izvlači iz prošlosti i zaboravu uskrснуće Krista, našeg Spasitelja, približava ga iskustvu svakoga čovjeka.

Svi ste vi pozvani na taj važni zadatak, i zato ste primili kršćanski odgoj. Na to vas potiče vaša karizma. Stoga je životno važno sačuvati jedinstvo zajednice koje je Duh Sveti stvorio među vama. Evanđelje opisuje učenike koji zajedno, kao jedno tijelo, prihvaćaju Isusa. Sveti Otac vas, u zadnjem pismu upućenom vašem predsjedniku, potiče da sačuvate jedinstvo. To je

dar koji za koji trebamo molitvi i ostvarivati životom, prakticirajući poniznost, stavljajući u drugi plan afirmaciju sebe i vlastitih gledišta, odustajući od toga da poistovjetimo karizmu s vlastitim uvjerenjima, ili još gore s vlastitom osobom. Karizma je uvijek veća nego pojedinačna ideja, uvijek je veća nego pojedinac, jedna generacija ili određeni povijesni period, čak i ako je u pitanju period početka. Karizma je veća i od njezina utemeljitelja koji je prihvatio za dobrobit cijele Crkve.

Molimo dakle Gospodina da vas ove dane novi susret s Kristom ohrabri i da budete navjestitelji mira u svim sukobima i napetostima koje vladaju svijeto. Molimo da Bratstvo Comunione e Liberazion uvijek ostane blagoslovljeno mjesto otkrivanja ljepote vjere za tisuće osoba, te da ostane sačuvnoa u jedinstvu kako bi nastavilo poslanje koje mu Gospodin povjerava. Zato zazovimo pomoć Marije, Majke nade, zaštitnice jedinstva Crkve.

Amen.

PRIJE BLAGOSLOVA

Daive Prosperi. Dopustite mi da vam izrazim našu srdačnu zahvalnost. Vaša prisutnost i vaše riječi su već na prošlogodišnjim vježbama za nas predstavljale veliku podršku i jasan znak sigurnosti našeg puta u Crkvi, i podržale se našu svijest odgovornosti kojoj smo pozvani za izgradnju zajedničke kuće. Činjenica da ste ove godine prihvatili da se vratite unatoč vašim mnogobrojnim obavezama koje su posebno česte u ovom vremenu života Crkve, za nas je dodatna podrška nadi i potvrda puta koji prelazimo, kao uostalom i citiranje pisma svetoga Oca u propovijedi na kojeste nas podsjetili. S naše strane, kao što smo vam lani rekli, spremni smo, odgovoriti još jedan put, još više, na sve potrebe koje Crkva osjeća kao hitne u ovom trenutku. Postojimo zato, Eminencijo.

Kardinal Farrell. Prije svega vam svima želim zahvaliti na pozornom slušanju. Dio Duhovnih vježbi je i ta mala žrtva. Danas mogu osvjedočiti cijeloj Crkvi da ste vi učinili veliku žrtvu slušajući moj talijanski.

Prenosim vam pozdrave Svetoga Oca. Zbog mnogih pitanja vezanih s mojim radom pri Svetoj Stolici srećem redovno papu i svaki put me u našim susretima pita: „Kako je Bratstvo Comunione eLiberazione?“ Nakon ovog dana provedenog s vama mogu se vratiti u Rim i reći mu da je

ove godine bilo dvadeset tisuć osoba na Duhovnim vježbama u Riminiju. Zaista veliki broj! Čak veći od broja prisutnih na mnogim audijencijama srijede na Trgu svetoga Petra... ne znam kakva će biti njegova reakcija kad mu to rečem!

Želim vam od srca zahvaliti za sve što činite. Vi ste jedan od pokreta među onima koje poznajem, koji su danas u stanju omogućiti drugima da čuju glas dvadeset tisuća osoba u društvu. Zaista ste brojan narod! Zato je jako važno da svi slijede, da nastave slijediti karizmu don Giussania te da nastave živjeti u skladu s tom karizmom u konkretnoj situaciji današnjeg svijeta.

Hvala na svemu što činite svaki dan.

Nedjelja 14. travnja, jutro

Ludwig van Beethoven

Trostruki koncert in do maggiore za klavir, violinu i violončelo i orkestar, op. 56

Beaux Arts Trio

Gewandhausorchester Leipzig – Kurt Masur Spirto Gentil 31, (Philips) Universal

Anđeo Gospodnji

Jutarnja

■ SKUPŠTINA

Davide Properi. Stigli smo do kraja ovih vježbi koje su sigurno bile najvažniji trenutak našeg puta ove godine. Sa svim žrtvama koje su one podrazumijevale, kao što smo na početku rekli, jer putovanje je za mnoge predstavljalo veliki napor. To je svima bilo očito, kao što smo jučer čuli i od kardinala Farrella. Za vrijeme večere sam ponovno htio istaknuti iznenađenje i divljenje zbog dvadeset tisuća okupljenih osoba ovdje, i svih onih koji su slijedili od kuće ili s drugih mjesta. Kardinal je bio ganut, i to je riječima izrazio, brojem osoba – dvadeset tisuća zajedno za Duhovne vježbe, u tišini, prateći pozorno, sudjelujući na način koji je jasno pokazao da ovaj događaj ne ovisi samo o onome što nam se govori – (jasno, koliko god da je važno), već o doprinosu svakoga od nas.

To je prvo što nam, na povratku kućama, ispunjava srce radošću i sigurnošću.

Don Giovanni, možemo započeti ovu skupštinu.

Monsignor Giovanni Paccosi. Stigla su mnoga pitanja. Neki od nas su ih sva pročitali, izabirući ona najčešća i najznačajnija.

„Što se tiče želje možeš li produbiti razliku između „sna“ i „znaka“? U kojem smislu su male svakodnevne želje doista pomoć da prepoznamo jedinu duboku želju koja nas obilježava? Meni se čini da su suprotne jedna drugoj.“

Paccosi. Na um mi pada prekrasna stranica, izvučena iz razgovora don Giussania sa srednjoškolicima – bio sam prisutan s grupom studentske mlađeži iz Firence, to je bilo 90-ih godina. Taj razgovor je bio objavljen pod naslovom „Oltre il muro dei sogni“ (S druge strane zida snova) u djelu *Realtà e giovinezza. La sfida*.¹³⁹ Giussani suprotstavlja istinsku želju koja potiče iščekivanje. Poistovjećuje želju kao iščekivanje najvećeg ispunjenja s riječi „ideal“. Neću sad čitati riječi don Giussania, ali vas pozivam da ih sami pročitate, jer vjerujem da su od velike pomoći.

U tekstu prve lekcije koju sam pripremio, na mjestu gdje sam citirao kratki odlomak Dantea, usporedio sam shvaćanje želje Dantea i Petrarke. Bilo bi predugo da sam vam o tome jučer govorio, ali želim vam o tome jutros nešto reći, jer mi se čini da pomaže shvatiti kako se kršćanska nada promijenila u nadu koja počiva samo na sposobnosti čovjeka.

U enciklici *Spe salvi* Benedikt XVI. govori o nadi u napredak. Svi možda dijelimo tu nadu, jer upravo nas ona navodi da čekamo novi model mobitela, model zadnje generacije, kao da je posjedovanje tog modela vrhunac onoga što želim. Uostalom, izaziva mi osmijeh kako se sve reklame za automobile usmjerene činjenici da su oni povezani s mrežom. Slažem se, ali auto mora danas imati dobar motor, biti siguran na cesti, trošiti malo goriva! Danas se, naprotiv, napredak mjeri time da je umrežen! Benedikt XVI. govori o napretku koji, ako je usmjeren dobru, postaje pomoć svima. Ali potom kaže nešto prekrasno: „Rast napretka moguć je samo na materijalnom području“, to jest tehničkom i znanstvenom. Govorili su to već ljudi Srednjeg vijeka: „Mi smo patuljci na ramenima divova, zato naš pogled vidi dalje“.¹⁴⁰ Ali napredak osobe, njezine slobode ne događa se tako: „No, na području etičke svijesti i moralnog odlučivanja ne postoji takva mogućnost progresivnog rasta iz jednostavnog razloga što se čovjekova sloboda očituje na uvijek nov način te on mora uvijek iznova donositi odluke“¹⁴¹, to jest svatko mora stalno počinjati ispočetka.

Iluzija da nadu polažemo u ono što postizemo vlastitim rukama, što su zapravo snovi, počinje već koncem Srednjeg vijeka. U djelu *Čemu Crkva* Giusani suočava Dantea i Petrarku, kako bi nam pomogao da shvatimo kako ono što se mijenja u našem shvaćanju odnosa s Bogom, upravo je pitanje želje. Još dok sam bio u Peruu i dok sam predavao na sveučili-

¹³⁹ L. Giussani, *Realtà e giovinezza* (Stvarnost i mladost), op. cit., str. 57-70.

¹⁴⁰ Usp. Bernardo di Chartres (XII st.) in Giovanni di Salisburi, *Metalogicon*, III, 4.

¹⁴¹ Benedikt XVI, enciklika, *Spe salvi*, br. 24.

štu, pokušavao sam usporediti neke tekstove. Na primjer nakon odlomka *Convivio* o „Anima simplicetta (Priprosta duša)“ koji sam jučer pročitao, Dante kaže: „Il sommo desiderio di ciascuna cosa, e prima da la natura dato, è lo ritornare a lo suo principio“.¹⁴² (Najveća želja svake stvari, koja nam je dana prije naravi jest da se vrati svom početku), drugim riječima stvoreni smo sa željom da se vratimo Bogu, jer On nas je stvorio, stvorio nas je za Sebe. Kao putnik (to je prekrasan primjer), koji korača putem koji nikad dotad nije prešao, kad u daljini vidi kuću, nada se da je ona hotel; kad dođe do nje vidi da nije hotel i onda gleda drugu kuću u nadi da je hotel. Tako od kuće do kuće dođe do hotela. Tako i naša duša: čim sretne nešto novo, dotad nepoznato, životni put koji još nikad nije prešla, podigne pogled i želi stići do vrhunskog dobra, to jest do Boga. Vjeruje, međutim, da je sve što vidi dobro koje traži. A budući da je njezino znanje od prije nesavršeno – jer nema iskustva i nije bila odgojena – mala dobra izgledaju joj velika i počne ih željeti. Tako vidimo da djeca jako žele jednu jabuku. Potom žele ptičicu; potom žele lijepo odijelo; potom konja (danas bismo rekli motor il auto). Potom žele ženu. Potom neveliko bogatstvo, onda još veće, još veće, stalno sve veće bogatstvo. Sve se to događa jer ni u jednoj od tih stvari ne nalaze ono što traže. Vjeruju da će je naći ako idu dalje. Jer, kako kaže Dante, moguće je vidjeti da je svaka stvar koju želimo dalje od druge. Koristi sliku piramide po kojoj dobra u sredini idu prema temelju koji je Bog. Prvo najmanje dobro je kao vrh piramide, ali kako je ispred nas, onemogućuje nam da vidimo sve drugo. Potom prelazimo na veće dobro, potom na još veće, pa još veće sve dok ne shvatimo da je najveće što želimo Bog, koji je temelj svih ostalih dobara. Tako, kada s vrha idemo prema temelju, poželjna dobra čine se stalno sve veća. Upravo to je razlog da, koračajući u životu, želje postaju stalno sve veće, jedna za drugom. Kako je to lijepo!

Kao Dante, i don Giussani kaže da želje ne treba ograničiti, ne smijemo ih sakriti. Treba shvatiti da su one znakovi koji nas upućuju jedinom velikom dobru za koje smo stvoreni, to jest Bogu. U tome je veličina. Dok sam slušao Anasovu pjesmu na um mi je palo (nisam nikad na to obratio pažnju) da su apostoli bili na lađi, nisu ulovili ništa, ali na obali je bio Isus. Taj Isus je to što ispunja njihovo srce. Njihova nada je tu, na obali, On je njihova nada. I mi smo usred mora, ali naša nada je u tu Prisutnost pred

¹⁴² Dante Alighieri, *Convivio*, IV, XII.

našim očima: ne otklanja put koji trebamo prijeći, ali je svečanost jer je već sada u našem iskustvu. Među ostalim, sâm način na koji su pjevali bio je svečanost. Bila je to svečanost priznanja Prisutnosti koja je među nama.

Dante još shvaća želju na kršćanski način, to jest kao znak. Petrarca je naprotiv na početku procesa „odvajanja“ koji je promijenio razvoj povijesti Zapada. On shvaća želju kao nešto što ga odvlači daleko od Boga. Petrarca je podvojen u ljubavi prema Lauri, koju osjeća kao nešto što ga potpuno zarobljava, kao radikalnu alternativu traženju istine, Boga. Laura mu otkriva udaljenost između istine koju teoretski priznaje i strasti koja ga privlači daleko od istine.

Postoji sonet koji ću ponoviti svojim riječima: ako ljubav nije ono što osjećam, što je onda? Ali ako je ljubav, ako je ta ljubav nešto dobro, zašto je onda učinak loš, smrtonosan? Ako je zla, zbog čega slatka mi je? Ako je zlo koje me izgara, zašto se tužim da ću je izgubiti? Ako plamtim u toj svojoj želji, zašto onda plaćem i tužim se? „O živa smrti, slatkoću u bijedi, ako vas neću, čemu ste mi družba?“ Slatko zlo! Kako zlo može biti slatko? Upravo u tome je obmana, to jest misliti da je moj plan veći od objektivnosti dobra i zla. I nastavlja: ako idem za zlom, zašto se onda tužim? Ako se nađem u čamcu na otvorenom moru, među suprotnim vjetrovima bez kormila; ako je svako znanje puno grešaka, više ne znam što hoću. I cvokoćem ljeti – zamislite kako nevjerovatno: cvokoćem ljeti – a znojim se zimi.¹⁴³

Potpuna je kontradikcija između onoga što on vjeruje da će potpuno zadovoljiti želju njegova srca i onoga što ga uistinu zadovoljava. U jednom trenutku Petrarca kaže nešto strašno: ja žarko želim istinu, ali budući da ju je teško naći, a ja nisam sposoban da je dobro tražim, često, pouzdajući se u sebe i da ne bih pogriješio, uhvatim se za sumnju, stavljajući je na mjesto istine. Ali svjestan sam da sam tako, malo po malo, postao akademičar

¹⁴³ „S'amor non è, che dunque è quel ch'io sento? / Ma s'egli è amor, perdio, che cosa et quale? / Se bona, onde l'effecto aspro mortale? / Se ria, onde sí dolce ogni tormento? // S'a mia voglia ardo, onde 'l pianto e lamento? / S'a mal mio grado, il lamentar che vale? / O viva morte, o dilectoso male, / come puoi tanto in me, s'io no 'l consento? // Et s'io 'l consento, a gran torto mi doglio. / Fra sí contrari vènti in frale barca/ mi trovo in alto mar senza governo, // sí lieve di saver, d'error sí carca / ch'í medesimo non so quel ch'io mi voglio, / et tremo a mezza state, ardendo il verno“ (Petrarca, *Sonetto CXXXII*). (Što ćutim, što je, ako ljubav nije? / Ako je ljubav, Bože, što je ona? / Ako je dobra, zašto je zlu sklona? / Ako je zla, zbog čega slatka mi je? / Gorim li od sebe, čemu plač i tužba? / Kriv li sam' tome, malo jauk vrijedi. / O živa smrti, slatkoću u bijedi, / ako vas neću, čemu ste mi družba? / Ali ako vas hoću, zdvajat nemam prava, Suprotni me vjetri, kroz šum i bjesnoću, / tjeraju u čamcu vrh bezdana plava. / Slab razbor i griješni razlog su mi sjeti, / tako da ne znam sam stvarno što hoću, / te se znojim zimi a cvokoćem ljeti)

(to jest intelektualac), te sam nakon mnogih drugih i ja dospio u ponizno mnoštvo onih koji ne znaju ništa, jer nemaju nikakve sigurnosti, sumnjaju u sve. Sumnjam u sve – kaže – osim u one stvari za koje znam da bi bilo svrtogrđe sumnjati u njih.¹⁴⁴

Petrarca bi hio izbrisati želju kako se ne bi osjećao zarobljen od pogreške. Kod njega se, prvi put u kulturi Zapada, vidi udaljenost između „duhovnog dobra“, višega ali dalekoga, i „zemaljskih dobara“ koja su lažna, ali privlačnija.

Eto, meni se čini da mi često tako živimo i svoj odnos s vjerom, zbog čega ne sumnjaš u Boga, jer donekle moralistično, nemoguće je sumnjati u Boga. Zapravo sumnjaš i u Njega ako ga svedeš na apstraktnu sliku odvojenju od života.

Mario Luzi na jednom predavanju u Firenci je rekao: „Jedan od aspekata koji iz Dantea čine nekoga izuzetnoga [...] upravo je ovaj: da je uzorni lik koji se u *Komediji* naziva Dante, uzet od lika ljudske osobe koja se u životu, u povijesti naziva Dante. Doista postoji čudesna podudarnost između izmišljenoga i njegove autobiografije, mogli bismo reći“. Riječ je o čudesnoj podudarnosti između lika i autora.¹⁴⁵

Petrarca naprotiv počinje projicirati u literaturu svijet snova koji u stvarnosti ne postoji, i to čini na temelju razmatranja ovog tipa: budući da u stvarnosti nisam siguran ni u što, barem stvaram idealni svijet gdje je sve onako kako bi se meni sviđalo. Luzi komentira: „Europska [mogli bismo reći, svjetska] literatura puno više proističe od Petrarke nego od bilo kojeg drugog autora“.¹⁴⁶ Dante nije imao sljedbenika, barem ne do Eliota, Ungaretija i samog Luzija: za njih, kao za Dantea, literatura nije put da od stvarnosti pobjegnu u svijet snova, već da nađu smisao stvarnosti, stoga da dokuče njezinu dubinu, sve do krajnjeg cilja puta želje.

Postoji Ungarettijeva poezija koju mi je Dado Peluso predložio da je naučim napamet i koja kaže: „Poezija je [za mene] svijet, čovječanstvo, naš život procvjetao u riječi, bistro čudo ushićenog komešanja. Kada u ovoj

¹⁴⁴ „[Sono] della verità avidissimo; e perché trovarla è difficile, e nel cercarla io son poco destro, soventi volte non fidandomi di me stesso fuggo l'errore, e m'apprendo al dubbio tenendolo in luogo del vero. Così a poco a poco son divenuto accademico, e dopo tanti e tanti altri ultimo giunsi della più umile schiera nulla sapendo, nulla tenendo siccome certo, e dubitando di tutto, da quelle cose in fuori delle quali so che il dubitare è sacrilegio“ (Petrarca, *Seniles*, V, 6).

¹⁴⁵ M. Luzi, *Cantami qualcosa pari alla vita*, (Pjevaj mi nešto što je stvarni život) Nuova Compagnia Editrice, Forlì 1996, str. 52-53.

¹⁴⁶ *Isto*, str. 54-55.

svojoj tišini iskopan jednu riječ, to je kao ponor u mom životu“,¹⁴⁷ koji za mene znači: ja želim shvatiti smisao stvarnosti i svaka riječ koju kažem nije samo rečena u vjetar, nego izražava želju da dođem do kraja, do istine, do dobra, kojem me svaka želja poziva.

Eto, mi imamo milost da možemo biti u tom stavu, jer naše sidro je bačeno na obali Vječnoga, jer Vječno je došlo među nas. Zato nije više potrebno sanjati, dovoljno je biti prisutan u stvarnosti očekujući ispunjenje, koje nam onaj Drugi može dati.

Prosperi. Stalo mi je istaknem ovo što je don Giovanni upravo rekao. Jer mi smo sinovi i kćeri, kulturno smo sinovi i kćeri višestoljetne povijesti koja je radikalno promijenila odnos čovjeka i stvarnosti. Zato dobro shvaćamo zašto nam je toliko potreban odgoj. U Školi zajednice don Giussani pita: što je znak? „Znak je stvarnost čije značenje je druga stvarnost, on je nešto što mogu iskusiti, a što dobiva svoje značenje upućujući na drugu stvarnost“.¹⁴⁸ Zato je važan odnos sa znakom, također privrženost znaku kao znaku kako bismo posjedovali sve, to jest cijelu stvarnost, uključujući i ono što nije vidljivo. Zadivljujuće je da upravo u odnosu sa stvarnosti kao sa znakom na vidjelo izlazi sve što čovjek jest. Jer tamo gdje čovjek uistinu riskira svoju ljudskost, razlog nije samo privrženost stvarima zbog emocije koje one u njemu izazivaju; čovjek riskira sve u tumačenju znaka, to jest slijedeći pravac na koji mu znak ukazuje. Zato je znak kao pratitelj na putu tako važan, tako presudan za vlastiti život, on se ne ograničava na sebe, već postaje put koji mi je dan da upoznam ono što bi inače ostao nedostižni misterij.

Znak postaje san kada izgubi odnos s onim po čemu postoji i što određuje njegovu vrijednost. Zašto možemo reći da se ograniči na san? Jer ne postaje stvaran; jer neizbježno razočara, jer stvarnost je više od onoga što vidimo.

„Kako je nada moguća u situacijama u kojima se čini da zlo i bol nadvladaju, zbog okolnosti koje su neizbježne. Kako ostati jak u nadi kad su posljedice zla dugotrajne? Potom, “nada ne razočarava“: u kojem smislu je to istinito

¹⁴⁷ G. Ungaretti, *Commiato*, (Oproštaj) Locvizza, 2 listopada 1916

¹⁴⁸ L. Giussani, *Religiozni smisao*, op.cit., str. 188.

kad smo suočeni s patnjom, sa smrću, s tragičnim situacijama života, s ratom, s cijelim nizom oružja koje samo povećava dramatičnu situaciju svijeta?

Sve u životu upućuje na nešto drugo, a istodobno ništa potpuno ne zadovoljava želju za ispunjenjem. Što više to u iskustvu vidim, to više tuga i nostalgija za konačnom lukom prevladavaju nad radošću. To je neke vrste žalosna nada. Što znači biti doista radostan?“

Prosperi. Istina je da se čini da zlo i bol ponekad nadvladaju, pogotovo kada se čovjek sam nađe u toj situaciji i ne vidi izlaza, to jest kada nestane sve u što smo polagali nadu, kada se sve o što smo se oslanjali naizgled ruši. Čemu zlo i bol? To su dvije dimenzije koje jesu povezane, ali su različite, jer postoji zlo koje podnosimo, naprava koja je povezana s iskustvom patnje, besmisla, ali postoji zlo koje mi činimo drugima, zlo koje je u nama. Istina je, kao što smo rekli prvo veče, postoji nešto što tragično obilježava naše vrijeme, upravo je nesposobnost da se suočimo s vlastitim zlom, da ga prihvatimo. Najveće zlo našeg vremena nije toliko patnja zbog fizičkih bolesti; doista, koliko god bile teške, koliko god su povezane a neizrecivim mukama, koliko, čak i herojskih, vidimo od osoba koje su suočene s boli fizičkoga zla! Istinsko zlo danas je nadasve patnja življenja. Jer u fizičkoj patnji, kao i u patnji najvećeg iskušenja, čovjek odmah osjeti potrebu da bude spašen, potrebu da dođe netko drugi i spasi me, potrebu za nekim tko će prihvatiti moju žrtvu.

Ali kad izgubimo tu nadu, kad nama počne prevladavati osjećaj da se ništa više ne može promijeniti, kad se na kraju povučemo u sebe jer osjećamo da je u nama nešto krivo, jer mislimo da zapravo nitko ne može doći kako bi nas spasio, kako je radost moguća? Naučili smo, don Giussani nam je stalno ponavljao da je radost osjećaj koji se rađa kada se uhvatimo za ono što ostaje kad sve drugo prođe. Kad sve prođe. Vidimo da stvari prolaze, i mi sami prolazimo jer starimo, počinju slabosti, poteškoće, nepredviđene situacije koje nisu uvijek pozitivne i ponekad nas dovode u nepriliku; život koji je bio pun obećanja, kao da iznenada ide prema obzoru neuspjeha, poraza i propasti.

Kad se sve to dogodi, prva napast je da skrenemo pogled od stvarnosti pred nama koja, ma koliko bila krhka, znak je društva Onoga koji te želi i koji ti kaže: „Ja sam s tobom, još i uvijek sam s tobom. Još možeš ponovno započeti, imaš sudbinu koja je dobra“. Ali mi radije usredotočimo pogled na skeptično pitanje: „Ali kako može završiti dobro?“ Sve

nam se čini tragično, jer u rukama nemamo više ništa, srušile su sve nade koje smo sebi izgradili da bismo, kakva god da je situacija, pokušali nastaviti. Ali kad se sve nade sruše, upravo u tom trenutku može iskrsnuti istinska nada, ako je u nama živ izvor nade – vjera. Kad je prisutna vjera kao izvor nade, onda se nada ponovno rađa. Ne kao slika u zraku: „Sve će biti dobro!“, kako je pisalo (svi se sjećamo) na prozorima za vrijeme *lockdowna*. Zašto bi sve moralo završiti dobro? Je li nada optimizam, ohrabivanje sebe? Ne, nada je nešto drugo: s određenog gledišta ona je upravo suprotna optimizmu. Optimizam je kad svoje povjerenje polažemo u budućnost koja ovisi samo o nama: „Bit će teško, ali uspjet ćemo“, ili u fatalizam koji ne prihvaća da se suoči s kušnjom koja nam je dana. Ali nema iščekivanja Ti koji je sposoban spasiti moj život, dajući mi dobro za koje osjećam da sam ga izgubio. Nada naprotiv znači riskirati cijelu svoju osobu za ono što ti je dano sada, jer si siguran da će Onaj tko ti to daje ispuniti obećanje, tajanstveno, mjerom koja nije tvoja, dajući ti puno više od onoga što si imao. Jer to je obećanje koje se ispunjava drugom mjerom koja nije tvoja. Stostruko od onoga što misliš da si izgubio!

Sjećam se kad je umro moj tata; bio sam mali, imao sam šest godina. Bili smo dva brata, moja majka je porijeklom iz okolice Pavia, moj otac iz Toskane, a u Milanu nismo poznavali praktički nikoga. Ali ja nikada nisam osjećao život kao nešto negativno (to mogu reći sada, gledajući unatrag). Cijeli život su me pratile mnoge rane, ali nikad nisam osjećao svoj život kao negativan, jer preda mnom sam imao majku za koju je stvarnost pozitivna, a ono što čini stvarnost pozitivnom je vjera. Nakon smrti mog oca morala ja raditi. Našla je posao u školi, prvoj školi koju su osnovale odrasle osobe pokreta, zvala se Zolla. Zahvaljujući tome, sreli smo pokret. Sigurno je da bez tog slijeda događaja danas ne bih bio ovdje. Mogu li reći da je smrt moga oca bila dobra? Ne, rane su ostale. Kao što smo na početku pjevali, čak je i Bog patio. Ali mogu reći da se tako dogodilo za radost, za stostruko, za nešto što nisam mogao ni zamisliti.

Od nas se traži da prihvatimo taj izazov. Nije riječ o izazovu u mraku, izazov je za ono što nam je dano. Gledaj ono što ti je dano.

Paccosi. Želim nešto dodati, jer po meni drugo pitanje donekle dovodi u zabludu, kažemo: „Što više to doživljavam u iskustvu [da sve upućuje na nešto drugo], to više tuga i nostalgija za konačnom lukom prevladaju nad

radošću. To je neka vrsta žalosne nade“. Ja bih preokrenuo rečenicu i rekao bih da je tuga ispunjena nadom, radosna. Jer nemoguće je ne vidjeti da sve ima granicu, da su stvari krhke. Ali da unutar toga postoji obećanje, kao što smo rekli na početku ovog našeg puta, urezano u korijenu našega bića, to ispunja radošću, radošću jer obećanje postoji.

Pomislite na Abrahama, oca naše vjere. Dok se penjao na brdo s Izakom, sigurno nije bio zadovoljan, ali bio je ispunjen nadom. „Imamo drva, nož, vatru za žrtvovanje, ali gdje žrtva?“ pitao ga je sin. Abraham je odgovorio: „Bog će se pobrinuti“, jer nema više ništa svoje. I kako je morao biti obuzet radošću kad je shvatio da Bog ne želi tu žrtvu, koja je u kulturi onog vremena bila uobičajena.

Stoga, postoji tuga i u našem životu, ali život je radostan jer postoji Prisutnost kao što je rekao Davide. Ispričat ću vam epizodu koja nikada nisam zaboravio. U župi gdje sam otišao kao mladi svećenik (imao sam 30 godina) bio je mladi bračni par; izgledali su kao zaručnici premda su imali oko 40 godina. Uvijek su hodali ili išli biciklom zajedno. U jednom trenutku, muža je pregazio auto i poginuo je. Bila je to doista strašna tragedija. Nakon nekoliko mjeseci žena je došla k meni i rekla mi je: „Gledajte don Giovanni, želim vam reći nešto što ne mogu reći nikome drugome, ali vi možda razumijete“. I rekla mi je: „Ja zapravo zahvaljujem Bogu da mi je oduzeo mog muža. Vi shvaćate što želim reći, vi znate da je njegova ljubav za mene bila sve. Ali dok je moj muž bio živ, svu odgovornost mog života prenosila sam na njega, on je mislio na sve. Je nisam bila odgovorna ni za što, živjela sam u svijetu snova. Ali otkad je umro, morala sam se početi brinuti za sebe, za obitelj, i shvaćam da mi je to omogućilo da sazrijem kao osoba“. I dodala je: „Dakle istodobno trpim jer mog muža nema, ali razumijem također da je i to dio većeg nauma, da je za dobro. On je već u vječnosti, a ja sam više ja“. I zaključila je: „To govorim samo vama!“ Upravo je tako. Sigurno je da se ne može generalizirati, ali da bismo shvatili da je moguće tako živjeti dovoljno je gledati lica onih koji žive u vjeri bolne situacije. Živeći ih u vjeri postaju znak nade za sve.

Dakle, ako kod sebe primijetimo tu tugu, možda se trebamo zapitati: čemu sam ja stvarno privržen?

„Što znači odgajati za nadu?“

Paccosi. U ova tri dana pokušali smo upravo dati upute kako se odgajati za nadu slijedeći don Giussanija. Prvo večer smo vidjeli da je polazna točka ozbiljno shvatiti želju od koje smo sazđani, „neobuzđani poriv da ostvarimo sebe“, kaže don Giussani u ovom tekstu koji je ovih dana postao slavan – iako postoji već dugo, u *Porta la speranza* (Donosi nadu). Ali mi potom tako lako skrenemo od te želje od koje smo sazđani, poistovjećujući je (kako je govorio don Giussani) sa „pretjeranom instinktivnošću“, prepuštajući se „banalnosti komotnih izmišljotina“, il sa stoicizmom.

Lekcija jučer ujutro nam je pokazala da ima nešto jače od toga; u našem se životu dogodio susret s Onim koji je milost koja omogućuje nadu, ne više na ljudski, znači tako slab način, nego oslanjajući se na stijenu, čvrsto vezani uz sidro Njegove prisutnosti. Dakle, odgajati se za nadu znači gledati Krista. Nema drugoga puta da rastemo u nadi.

U popodnevnoj lekciji pitali smo se kako nada postaje život. Prolazeći kroz siromaštvo. Ali, ne siromaštvo kao odricanje, nego kao otkriće da su stvari znak, da je sve znak, stoga da je sve sveto. U određenom trenutku, jučer popodne sam objasnio kako se u povijesti čovječanstva ideja svetoga rađa upravo iz želje da sve materijalno, čak i najmanju stvar, vidimo kao odnos s Misterijem. Rekao sam i ponavljam: zamislite što znači gledati svaku stvar, svaku osobu, prepoznajući je kao svetu, to jest kao posrednika odnosa s Kristom. To mijenja sve! Čovjek onda može živjeti s tim pouzdanjem koje je prepuštanje, shvaćajući sve kao dar, prilijepljeni uz bezgraničnu Božju milost, koju nam Bog daje u ovom trenutku; nismo više robovi, slobodni smo.

Zato, recimo da je odgovor na pitanje – što znači odgajati za nadu – živjeti vlastitu pripadnost Kristu unutar povijesti koja nas je dosegla. Obećanje je da je moguće živjeti s tim pouzdanjem, koje olakšava svaku okolnost. Ali, kao što smo jučer završili, potiče želju da to prenesemo svima: svećanost koja postaje poslanje.

„Rečeno nam je da ne zanemarimo ni jedan aspekt stvarnosti (posao, osjećaje, prijatelje) ali da istodobno budemo siromašni. Ali koji je onda ispravan odnos sa stvarima? Kakvu važnost imaju posao, osjećaji, prijatelji itd.“

Prosperi. Nadovezat ću se na ono što je upravo rekao don Giovanni. Barem za mene, istinski izazov siromaštva je borba protiv neodoljive na-

pasti da sâm budem svoj gospodar. Jer posjedovanje stvari, privrženost stvarima, želja da nakupimo bogatstva, sve to zapravo odražava volju da budem vlastiti gospodar, da imam kontrolu nad sobom. Problem nisu samo materijalne stvari, one su samo jedan aspekt, ali za mene nisu aspekt koji nas najviše zarobljava. Aspekt koji nas najviše veže su naši projekti, naš osjećaj o onome što je ispravno a što je krivo, to jest način na koji isključujemo Boga iz našeg života, iz našeg stvarnog konkretnog života, u najboljem slučaju udaljujući ga u neke trenutke religioznog nadahnuća.

Onda se razumije kakva je – drugo najčešće pitanje – veza između povjerenja i žrtve, koju je don Giovanni u lekciji povezao s temom odgoja nadi. Da bismo živjeli siromaštvo u odnosu na posjedovanje sebe, potrebno se pouzdati u drugoga izvan sebe, položiti nadu u drugoga. Sigurno u Drugoga većega od sebe, ali kroz put na kojem mi postaje prisutan, suputnik mog života, stvarna prisutnost, ne misao, jer sami nismo u stanju nadvladati napast autonomije.

Sigurno je da to zahtijeva žrtvu. Ali dobro znamo da to nije žrtva u smislu da se od nas traži da se odrečemo nečega, nego u smislu da naziremo dobitak koji ona sadrži, kao što je jučer bilo rečeno: da sve prepoznamo kao sveto, budući da je sve u odnosu s Kristom. Mi vidimo kako se taj dobitak ostvaruje ili je već ostvaren u prijateljima među nama koji žive na zavidnoj razini života, koji žive za ideal, i jasno je da je za njih ideal nešto konkretno. Kako razumijemo da je za njih konkretno? U čemu se sastoji taj dobitak? U čemu je to stotruko koje nam je obećano, koje nam je Isus obećao? Sloboda, sloboda! Moguće je zaista voljeti – ne zanemarujući ni jedan aspekt stvarnosti, kao što je rečeno u pitanju – muža, ženu, djecu, posao, ono što nam je posebno drago, stvari koje osjećamo da nam više pripadaju. Slobodno. Mi nažalost često vidimo da i osjećaji, i najvažnija prijateljstva, u trenutku kad se okolnosti promijene, postaju kavez, zatvaraju te, onemogućuju ti da vidiš veličinu koja ti je dana kroz povijest u koju te doveo netko Drugi. Dok posebna naklonost, prava vrijednost te naklonosti jest da te otvara svemu, uči te da voliš sve, preko neke pojedinosti počinješ voljeti sve kao što sâm ne bi bio u stanju. U protivnom bi osobita naklonost bila nepravda, nepravda prema drugima, ali nadasve nepravda prema tebi, jer bi te malo po malo zatočila.

„Možete li bolje objasniti što znači pripadnost jedinstvu s onima u kojima prepoznajete prisutnost Krista. Što egzistencijalno znači pripadati “jedinstvu s njima” a ne njima? Na kraju lekcije rekao si da je “naše jedinstvo najveći i najljepši oblik te nade”. U kojem smislu je najljepši i najveći? To si rekao nakon što si ispričao o don Paolu Bargigiu, o don Bellaniu i o don Paolu Milloschii. Kako se u tvom iskustvu očitovalo da je jedinstvo među vama najveći i najljepši oblik kršćanske nade?”

Paccosi. Poći ću od zadnjeg pitanja jer ono se tiče mene osobno. Ja sam imao posebnu milost: čak i poziv koji je isključivo osoban, od prvog trenutka sam ga mogao podijeliti s mojim najdražim prijateljima. Doista je bio potpuno osoban: ja naime svojim prijateljima nisam rekao ni riječi o pozivu. Kad sam prvi put otišao na susret s don Pierfrančeskom, jer sam mu spomenuo da bih htio provjeriti svoj poziv, kod njega sam našao Bargigiu (još nije bio don Paolo) i upitao sam ga: „Što ti ovdje radiš?“. On mi je odgovorio istim pitanjem: „A ti, što ti ovdje radiš?“ Kad smo Paolo, Andrea i ja nakon gimnazije, imali smo 19 godina, malo prije nego smo ušli u sjemenište, sreli don Giussania rekao nam je jasno: „U sjemeništu se nemojte bavite sa stvarima CL. Slijedite ono što vam bude predloženo“ jer je bio uvjeren da je sredina sjemeništa zaista lijepa. Rektor sjemeništa je bio don Gualtiero Bassetti, a biskup Firenze kardinal Giovanni Benelli, dvije izuzetne osobe. Don Giussani nam je rekao: „Slijedite ono što će vam predložiti. Živite jedinstvo među vama i obraćajte se ovim osobama“. Dao nam je njihova imena: Cristiana Maraviglia koja je u ono vrijeme slijedila Studentsku mladež u Firenci, Lele Tiscara koji je bio odgovoran za studente i don Silvano Seghi koji je bio odgovoran za pokret. Učinili smo kako nam je rekao. I živjeli smo vrlo intenzivno iskustvo pokreta, premda nismo sudjelovali ni u jednom gestu pokreta. Ironijom sudbine sjedište pokreta bilo je upravo u sjemeništu. Sjećam se da sam jedan dan s prozora prema ulici gdje su bili studenti – moji prijatelji s kojima smo zajedno slijedili GS – izlazili iz sjedišta, sigurno spremni da učine sto tisuća stvari. A mi smo bili u sjemeništu. Bio sam malo ganutmisleći kako bi bilo lijepo biti s njima, ali ne sa žaljenjem, već misleći da je činjenica da ja naša prisutnost u sjemeništu način na koji gradimo istu stvarnost. Tako je među nama rasla svijest da je cilj našeg jedinstva da se kroz uzajamnu poslušnost podsjećamo na poslušnost Kristu u okviru ove povijesti.

Jednom prilikom, već smo davno bili svećenici, imali smo praznike svećenika iz Firence. Došao je i don Ciccio Ventorino koji je u to vrijeme slijedio zajednicu Firence i Toskane. Na kraju praznika nam je rekao: „Vi niste svjesni, ali živite osobitu krepost: krepost poslušnosti. Uvijek ste spremni poslušati jedni druge“. To me pogodilo, ali potom sam promislio i rekao sebi: baš je tako, mi smo poslušni jedni drugima. Zašto? Nismo poslušni nekome jer je vođa, poslušni smo onome što svjedoči, zato smo poslušni Isusu. Ali da bismo bili poslušni Isusu potrebna nam je ova konkretna zajednica koja je poput grupe Bratstva. Ne polaže nikakvo pravo da bude alternativa objektivnosti autoriteta pokreta ili Crkve, ali tu je kao uzajamna pomoć da slijedimo onoga koga Gospodin u ovom trenutku odredi da vodi ovu povijest.

Zato, sa svim trenucima poteškoće, ja ništa na svijetu ne bih zamijenio za jedinstvo koje je prisutno u našoj povijesti. Kad don Giussani govori o privlačnom autoritetu i o objektivnom autoritetu, objašnjava da je privlačni autoritet to svakodnevno društvo u kojem nas onaj pored nas podsjeća na ideal. Postoji netko tko me osobito snažno podsjeća na ideal i zato ga slijedim. Ali slijedim njega jer želim slijediti jedinstvo, objektivnost autoriteta. Staviti privlačni autoritet kao alternativu objektivnom autoritetu nema smisla, jer Krist je prisutan upravo u tom jedinstvu.

Prijateljstvo među nama svećenicima uvijek je za mene bila pomoć da slijedim Krista a tako je i sada, iako sada ne dijelimo svakodnevni život kao u mnogim trenucima prošlosti, ali vrijednost je ista, jer možemo se vidjeti jedanput godišnje, možda odemo na praznike zajedno, a ti dani imaju isti intenzitet kao kad smo stalno bili zajedno, jer obzor je isti. A ono što živimo u našem jedinstvu živimo u jedinstvu s osobama koje su nam dane.

Znam da u ovim trenucima mnogi moji prijatelji dobivaju poruke iz pola Italije: „Upoznaj nas sa don Giovaniem, želimo ga pozvati na praznike“. Neću doći! Neću doći jer objektivno ne mogu. Imam biskupiju koju vodim i ne mogu je zanemariti. Ali ono što želim reći jest da karizma živi i prenosi se uvijek nova i cjelovita u našem jedinstvu. Dakle, slijedeći jedinstvo u skladu s konkretnom strukturom naše zajednice imamo sve što je potrebno da doživimo puninu iskustva koje stalno iznenađuje. Kako god, ne mogu ići na sve praznike pokreta, premda sam, budući da sam propovijedao Vježbe „u modi“ i izazivam radoznalost. Stvarno su riskirali pitajući me.

Prosperi. Prošlo je dobro!

Paccosi. Jedinstvo među nama je to što gradi, zato pomozimo jedni drugima da gledamo, slijedimo ono što nam je Papa rekao u zadnjem pismu, put koji prelazimo ovo vrijeme. U tome smislu, susret nakon Papi-nog pisma po meni sadrži bitne upute za povijesnu okolnost koju živimo. Slijediti ne znači ići za trenutnom modom. Ono što nam daje nadu je je-dinstvo, pripadnost tom jedinstvu, toj velikoj povijesti pred kojom je jučer kardinal Farrel ostao zaprepašten, a mi također ispunjeni emocijom. To je velika povijest u koju nas je Gospodin stavio.

„Ne razumijem potpuno povezanost jedinstva i nade : Možeš li mi pomoći“?

Prosperi. To je zapravo nešto do čega mi je najviše stalo: jasno pokazati jedinstvo cijeloga prijednenog puta ove godine, od prošlogodišnjih vježbi do Dana početka godine, papinog pisma, sve do sadržaja ovih vježbi. Veza između jedinstva i nade je nerazumljiva ako ne počemo od vjere. Posebno bih htio produbiti jedan aspekt odnosa između jedinstva i putanje vjera – nada, bez čega nije opravdano ništa od ovoga što govorimo. Moj komentar se odnosi na vrlo često pitanje ovih mjeseci, a koje si ti don Giovanni spomenuo u jednoj od lekcija govoreći da je jedinstvo dar. To je istina, svi to vidimo, svi znamo da je ono nemoguće našim snagama. Ali zašto nas je onda papa podsjetio na brigu za jedinstvo, u čemu se sastoji ta briga za jedinstvo i kakve veze ona ima s vjerom i nadom? Počet ću čitanjem kratkog odlomka poslanice svetoga Pavla Efežanima: „On i daje jedne za apostole, druge za proroke, jedne opet za evanđeliste, a druge za pastire i učitelje da opremi svete za djelo služenja, za izgrađivanje Tijela Kristova dok svi ne prispijemo do jedinstva vjere i spoznaje Sina Božjega, do čovjeka savršena, do mjere uzrasta punine Kristove; da više ne budemo nejačad kojom se valovi poigravaju i koje goni svaki vjetar nauka u ovom kockanju ljudskom, u lukavosti što put krči zabludi. Nego, istinujući u ljubavi da poradimo te sve uzraste u Njega, koji je Glava, Krist“. Pazite kako nastavlja sveti Pavao: „od Njega je sve Tijelo, usklađeno i povezano (to je opis jedinstva) svakovrsnim zglobovom zbrinjavanja po djelotvornosti primjerenoj svakomu pojedinom dijelu, promiče svoj rast na saziđivanje u ljubavi“.¹⁴⁹

¹⁴⁹ Ef 4, 11-16.

Eto, to sažima cijeli put pređen ove godine, jer samo zrela, odrasla vjera može se uistinu brinuti za jedinstvo među nama, jedinstvo koje omogućuje da cijelo tijelo raste, usklađeno i povezano uz pomoć svih zglobova. Ali, dodaje sveti Pavao, nije dovoljno reći „vjera“ da ona bude zrela, odrasla vjera. Zrelost vjere je, naime suprotna nezreloj dječjoj vjeri, koju svaki nauk baca amo tamo zbog obmane ljudi. Doista, jasno vidimo kako smo svakodnevno izloženi onome što je Giussani nazivao „vlast“. Vlast djeluje u svakom dobu, danas po nekim aspektima možda više nego ikada, jer djeluje na podmukliji, tiši način, ima privlačan oblik. Đavao ti ne daje šamare, postaje privlačan nudeći ti velikodušna dobra, ali za uzvrat traži vjernost njegovoj vlasti i njegovom nauku, sve dok njegov pogled na stvarnost ne postane i naš.

Vjerujem, da je to možda najdramatičniji problem na svim razinama, također za Crkvu, stoga i za nas. Htio bih vam pročitati pismo na koje me netko upozorio, a koje je don Giussani napisao grupama Bratstva 1979. godine, kad Bratstvo još nije bilo priznato, odmah nakon prve audijencije s Ivanom Pavlom II. „Dragi prijatelji, kao što vjerojatno znate, dobio sam veliki dar da mogu dugo razgovarati s Papom, o našem životu, i o onome što želimo biti u ovoj našoj voljenoj Crkvi i našoj voljenoj zemlji. Dok sam stajao pred njim pitao sam se: Kakve razloge moj život nudi Papi da mi je dopustio sve to? Razlog je vaš život, život svih vas, mojih prijatelja i suputnika na putu, cijela vaša vjera, vaše djelovanje, vaša velikodušnost, vaša sposobnost žrtvovanja. To je pravi razlog zbog kojega me primio. Bio sam ispunjen zadivljenošću, sramom zbog sebe, zahvalnošću Papi i vama“.

Htio bih sažeti poruku koja je odjeknula u njegovim brigama i njegovom stavu. 1. Isus Krist je istina cijeloga čovjeka, a vjera je oblik cijeloga života i njegova djelovanja. Ove godine smo rekli: Vjera oblikuje život. 2. „Stoga ne postoji s jedne strane život a s druge vjera, interesi, obaveze života, rad. Ne. Vjera je izvor kriterija za suočavanje sa svim problemima života i u vjeri treba biti ukorijenjeno naše vladanje u sredini, koja je kao teren na kojem nastaju svi problemi“. Ovih mjeseci smo se pitali kakav je odnos između vjere i prisutnosti u sredini. 3. „Osobito je potrebno da se vjera izrazi kao kultura. Kultura naime određuje lice naroda, izražavajući njegovu povijest. Naša vjera ne smije imati „kompleks inferiornosti“ pred dominantnom kulturom“.

Zato je potrebno razmisliti o načinu na koji se postavljamo naspram dominantne kulture, koju je don Giussani često običavao nazivati „vlast“.

Naši pokušaji s listom *Tracce* – jučer nas je na to podsjetio i don Giovanni – aktivnost kulturnih centara i Meeting su neki primjeri kako izraziti vjeru kao kulturu, i kao takove ih treba podržati. Giussani nastavlja: „Uvijek smo govorili da, kako bismo provjerili i kako bi naša vjera postala zrela [ovdje smo!] moramo sudjelovati u događaju u kojem ona živi na takav način da i mi zaželimo, dobivamo svjetlo i hrabrost da slijedimo“. I zaključuje: „Prijatelji moji, u svijetu gdje je vjera tako izgubljena a nepravda tako velika, trgnimo se iz svoje lijenosti, prekinimo svoj egoizam, napuštajući svoju malograndanštinu“.¹⁵⁰

Što je dakle zrela vjera? To smo upravo čuli u riječima don Giussania: to je vjera koja sudjeluje „u događaju u kojemu živi“. Onda, ukratko, misleći o prijašnjem putu, mogli bismo reći ovako: zrela vjera je vjera koja je duboko ukorijenjena u Kristovom prijateljstvu. Upravo to prijateljstvo nas otvara svemu, otvara nas istini, spoznaji istine a također poznavanju onoga što je krivo, onoga što je obmana, omogućujući nam da nas ne pokoleba svaka promjena doktrine. To sam napisao i našim mladima iz Studentske mladeži Isusovo prijateljstvo koje rađa prijateljstvom među nama obilježeno je s dva temeljna čimbenika. Prvo, On je s nama podijelio spoznaju o svemu : „Rekao sam vam sve“. Mi uistinu ne bismo znali ništa o tom nedokučivom Misteriju da nam nije bilo, da nam se i danas ne objavljuje. Tko nam objavljuje? Njegova prisutnost. S tom spoznajom on nam poklanja svoje puno povjerenje. „Rekao sam vam sve“, kao prijatelj koji nema tajne s prijateljem. Znamo da je u jeziku Biblije spoznaja odnos.

Krist nam predaje svoju spoznaju Oca, to jest uvodi nas u zajedništvo između Oca i Sina. Ma koliko ga željeli, ono je nedostupno našem naporu, omogućuje ga jedino Njegova inicijativa. To je pravo prijateljstvo. U drugom redu, *idem velle, idem nolle*, to jest željeti iste stvari koje vrijede da ih želimo, a ne željeti stvari koje toga nisu vrijedne, to je prijateljstvo: sudjelovanje u Njegovoj volji. Upravo tu u igru ulazi naša sloboda, i tu na vidjelo izlazi sva naša slabost. Ali i tu, pred slabošću naše slobode da prione uz Božji naum o našem životu, i tu Krist uzima inicijativu i nastavlja je uzimati, kao što je uzeo onoga dana donoseći odluku u Getsemanskom vrtu: „Ne moja (On, potpuno poistovjećen s našom ljudskosti), nego tvoja volja neka bude“.¹⁵¹ svjedočeći da je Njegova volja jednaka volji Oca.

¹⁵⁰L. Giussani, „Serviamo Kristo in questo grande uomo“ (Nastavimo služiti Kristu u ovom velikom čovjeku), *Litterae Communions CL*, br. 2/1979, str. 2-3.

¹⁵¹Usp. Mt 25,42; Mk 14,36; Lk 22,42.

Novi život koji nam se nudi ako slijedimo Krista neodvojiv je od prijateljstva s Njime, koje nas konkretno dostiže kroz naše zajedništvo, u ovoj povijesti. To je razlog da smo sve ovo vrijeme inzistirali na središnjoj ulozi zajedništva, ne samo kao usputnoj podršci subjektivnom iskustvu vjere, nego upravo kao temeljnom sadržaju vjere, da bi ona mogla sazreti.

„Jako me impresionarala slika akrobata koji u položaju s glavom dolje uspijeva vidjeti stvarnost kao ovisnu o Bogu, koji je stvara sada. Pitam se kako se moguće “izvježbati“ tako da stalno zadržimo tu perspektivu.“

Prosperi. Čini mi se prekrasan zaključak cijelog ovog puta. Ono što me najviše zadivilo – imat ćemo vremena i prilike da ponovimo sve detalje sadržaja koji nam je prenesen – bilo je vidjeti što je nada u onome koji nas je vodio u meditacijama ovih dana. Nada je krepost puta. Nije konačna točka, nije zamišljanje kako će se ispuniti obećanje, već je vidjeti nekoga tko korača, siguran, tko napreduje uzdignute glave, unatoč naporima i poteškoćama života. Kad koračaš dvije su mogućnosti: ili napreduješ najslijepo ili slijediš.

Stoga, kako se izvježbati da živimo s tom perspektivom u kojoj je stvarnost priznata kao ovisna o Bogu? Ta svijest sazrijeva kroz iskustvo poslušnosti, nasljedovanja, što nije pozivanje na disciplinu. Na veliki četvrtak Ivanovo evanđelje nas podsjeća: „Kao što je Otac ljubio mene tako sam i ja ljubio vas; ostanite u mojoj ljubavi. Budete li čuvali moje zapovijedi, ostat ćete u mojoj ljubavi; kao što sam i ja čuvao zapovijedi Oca svoga te ostajem u ljubavi njegovoj, to sam vam govorio da moja radost bude u vama i da vaša radost bude potpuna“.¹⁵²

Zadnji odlomak Papinog pisma o poslušnosti – koji, koliko sam vidio susrećući zajednice, nije uvijek bio potpuno shvaćen, možda je sveden na pitanje morala – uvodi nas upravo u uvjet potreban da se ostvari potpuna radost o kojoj govori Ivanovo evanđelje: „Ovo je moja zapovijed (zapovijed!): ljubite jedni druge kao što sam ja vas ljubio! „Veće ljubavi nitko nema od ove: da tko život svoj položi za svoje prijatelje. Vi ste prijatelji moji (prijateljstvo s Kristom) ako činite što vam zapovijedam. Više vas ne

¹⁵² Iv 15,9-11.

zovem slugama jer sluga ne zna što radi njegov gospodar; vas sam nazvao prijateljima jer vam priočih sve što sam čuo od Oca svoga“.¹⁵³

Tako shvaćamo što je doista u pitanju kad govorimo o poslušnosti i nasljedovanju. Ako Isus dijeli s nama ono što čuje od Oca, da bi nam omogućio da upoznamo nedokučivu tajnu Bitka, tu je u pitanju razlika između poslušnosti sluge i poslušnosti prijatelja. „Nazvao sam vas prijateljima“. Tko nas naziva prijateljima? Sin Božji!

Tu je velika razlika između poslušnosti sluge i poslušnosti Sina, jer sluga ne poznaje cilj i vlasništvo gospodara, pokoran je jer mora slušati, da ne bi bio kažnjen, da ga ne izbaci, jer ima svoju računicu, ali ono što pripada gospodaru ne pripada njemu. Sin je naprotiv i nasljednik, zato jer ono što gospodar saopćava na neki način je već njegovo, iako on to još ne posjeduje potpuno, pripada mu ali još nije potpuno njegovo. Onda se poslušnost sina opravdava, ima smisla jer mu omogućuje da osvoji vrijednost, to jest značenje koje mu Otac saopćava.

Zato kažemo da poslušnost znači ući u život Oca, poistovjetiti cijelu svoju osobu s dubokim razlozima koji pokreću Oca. Ali Sin je slobodan s Ocem samo ako prepoznaje da je voljen. Upravo to rađa slobodu u nama, odnos koji rađa moju osobu, kao odnos sina prema ocu. Tako, u poslušnosti autoritetu Crkve, kao prema autoritetu našeg prijateljstva, ostvaruje se duboka istinska sloboda. Jer sloboda se izražava potpuno u odnosu s autoritetom, u protivnom će čovjek nastojati zadovoljiti autoritet, ali njegovo srce je zapravo drugdje, jer on to ne vjeruje. Ili se odriče sebe i pasivno prijanja uz ono što slijedi, ne riskirajući stvarno vlastitu osobu; rezultat je da ne raste, njegova vjera ne postaje zrela vjera, uvijek ostaje infantilna, mladenačka, zaokupljena samo vlastitim brigama, ali zapravo nikad ne preuzimajući odgovornost odraslog čovjeka da sam postane otac, jer mi ne rađamo sami sebe. Takva sloboda je moguća ako živimo poslušnost kao sinovi i kćeri, unutar puta na kojem je ono što nam je obećano već naše, naše nasljedstvo.

Upravo ta sigurnost nas potiče da slijedimo s radošću i pouzdanjem, makar ne vidimo odmah cijeli put, a neke stvari su nam naporne. Inzistiram, ta poslušnost ima samo jedan razlog: izrasti, postati – kao što smo rekli na Danu početka godine podsjećajući na riječi don Giussania – sami očevi i majke. A vidimo kako često baš tu u nama iskrsavaju prigovori. „Ali

¹⁵³ Iv 15, 12-15.

ja nisam sposoban, bijedan sam, ne znam učiniti ništa, često sam neodlučan, ne slažem se, ti si me povrijedio, sve je u meni krivo“. Hrabro prijatelji, hrabro! Nisi ti onaj koji činiš stvarnost, nisam ja koji činim stvarnost, nisam ja taj koji stvaram sve. Ne stvaram čak ni sebe samoga, ovakvog kakav sam sazdan. Takav sam kakav jesam. Stvarnost je već sazdao onaj Drugi!

Dakle, nema opravdanja. Pao si? Digni se! Teško ti je? I nama! Ne uspijevaš dignuti pogleda s tvojih nogu? Pogledaj pred sebe, prolazi Onaj koji te ljubio vječnom ljubavlju i sveto je ime njegovo! Dođi s nama, idemo umrijeti zajedno s Njime!¹⁵⁴ Jer stari čovjek mora umrijeti, naša oholost mora umrijeti, naša samodostatnost mora umrijeti, naše nestrpljenje mora umrijeti, ako želimo da se u nama rodi novi život koji nam samo Krist može dati.

* * *

Sad ću vam dati važnu obavijest. Riječ je o vijesti koja je upravo objavljena na medijima Milanske biskupije.

U četvrtak 9. svibnja, u 17 sati, u bazilici svetoga Ambrozija, nadbiskup Milana monsinjor Mario Delpini održat će prvu javnu sjednicu Faze svjedočenja za proces beatifikacije i kanonizacije sluge Božjega Luigija Giussania. Tu, toliko očekivanu vijest primamo s velikom radošću. Riječ je o temeljnom koraku procesa beatifikacije našeg dragog don Giussania.

Prva faza procesa, takozvana Faza dokumentacije, koja je započela 2012. godine i sastojala se od teološkog ispitivanja koje je pozitivno zaključeno, i od opširnog i kompleksnog povijesnog ispitivanja koje je već dosta napredovalo.

Kad završi Faza svjedočenja koja će započeti 9. svibnja, skupljena dokumentacija će se poslati na Dikasterij procesa Svetih, u Vatikan, gdje će biti provjeren rad izvršen u Milanskoj biskupiji a potom će slijediti druge faze predviđene normama do eventualne odluke Svetoga Oca da Slugu Božjega don Giussania proglasi Časnim.

Posebno, jutros je izjavio monsinjor Ennio Apeci, odgovoran za biskupski ured za procese svetih, na kraju Faze svjedočanstava „pozorni ispit čuda koji Bog dopusti posredstvom Sluge Božjega, omogućit će papi da

¹⁵⁴ Usp. „Andiamo anche noi a morire con lui!“ (Hajdemo i mi umrijeti s njime), (Iv 11,16).

monsinjora Luigia Giussania proglasi blaženim, a drugo čudo nakon beatifikacije, da ga proglasi svetim za Crkvu“.

Kao što je biskupija objasnila, datum 9. svibnja i mjesto, Bazilika svetoga Ambrozija za prvu javnu sjednicu Faze svjedočenja, izabrao je nadbiskup zbog razloga koji su povezani s likom don Giussania. „Blagdan Uzašašća koji je upravo 9. svibnja“, objašnjava dalje monsinjor Apeciti, „bio je osobito drag svećeniku, a činilo nam se da ambrozijanska Bazilika najbolje izražava povezanost ambrozijanskog svećenika s njegovim „najvišim nebeskim zaštitnikom“. Na kraju, budući da se Bazilika nalazi u neposrednoj blizini Sveučilišta *Sacro Cuore*, spominjemo se mjesta gdje je godinama Sluga Božji odgajao generacije mladih, prenoseći im svoju žarku ljubav prema Crkvi“.

Duboko smo zahvalni nadbiskupu Delpiniu, monsinjoru Apecitiu, postulantici, profesorici Chiari Minelli i svim osobama koje sudjeluju u procesu, kako bi se omogućila ova nova faza. Naravno, jako smo zahvalni Papi Franju na pozornosti i poštovanju koje je u više navrata izrazio, također javno, prema pokretu i putu koji pokret prelazi ovo vrijeme.

Položimo od sada u ruke Crkve našu neizrecivu želju da uskoro možemo vidjeti don Giussania uvrštenog među blaženike i svece Gospodinove. Zadatak koji si dajemo jest da pojačamo naše molitve za korist procesa, za one koji jesu i koji će biti odgovorni za ovu fazu procesa, i moleći još odlučnije u našim nakanama posredstvo Sluge Božjega Luigia Giussania.

SVETA MISA

Liturgija Svete Mise: Dj 3,13-15.17-19, Ps 4; 1Iv 2,1-5; Lk 24,35-48

PROPOVIJED NJEGOVE VISOSTI MONS. FILIPA SANTORA

NADBISKUPA TARANTA

POSEBNOG IZASLANIKA ZA *MEMORES DOMINI*

Pripremio sam propovijed za treću Uskrsnju nedjelju, ali nakon vijesti koju smo upravo čuli otvara se posve nova perspektiva. Radost koju su apostoli osjetili vidjevši uskrslog Gospodina ista je radost kojom smo primili vijest o otvaranju Faze svjedočanstava, što je važan korak prema beatifikaciji i kanonizaciji sluge Božjega, don Luigia Giussania. Ta tako velika radost proizlazi iz činjenice da Crkva priznaje da je taj njezin sin živio svoj svakodnevni život u Gospodinovoj prisutnosti, pogođen Njegovom ljubavlju, dirnut iskustvom Riječi koja je Tijelom postala, središtem kozmosa i povijesti, Gospodina uskrslog i živog među nama. Crkva također priznaje način na koji je on to saopćio svojim prvim učenicima u gimnaziji Berchet, a potom i svakome od nas.

Kad se otvara jedan proces za beatifikaciju i kanonizaciju, Crkva na umu ima neposredno točno određenu osobu. Međutim, milost dana osobi širi se na cijelo djelo koje je ona nadahnula i zato naša lica zrače tom izvanrednom radošću. Osim jasnih znakova koje nam je Crkva dala priznanjem Bratstva 1982. i *Memores Domini* 1988. sad nam je dan daljnji znak koji nas potiče da cijeli život predamo Gospodinu, slijedeći put i oblik naučavanja kojem smo bili povjereni.

Današnje Evanđelje nam pomaže da shvatimo razloge naše radosti. Vidimo apostole zbunjene i prestrašene jer vjeruju da vide duha. Zbunjeni i prestrašeni pred životom i pred ukazanjem Gospodina. Isus čini tri stvari: prije svega im pokazuje ruke i noge i kaže im. „Pogledajte ruke moje i noge“. To je prvi glagol koji koristi: „Pogledajte“. Svi smo mi pozvani gledati ono što nam se dogodilo, znakove Njegove prisutnosti. „Pogledajte ruke moje i noge! Ta ja sam!“ I potom drugi glagol: „Opipajte me“. Kroz susret s karizmom, s don Giussaniem, s karizmom koja je milošću Duha Svetoga rođena od njega, Misterij nas je dotakao, naš život nije više isti. Netko nas je pogledao, ali pogledao kao što mama gleda dijete, kao što otac gleda dijete, pogledao s ljubavlju, kao što nas Isus gleda. Dotaklo nas je konkretno iskustvo, određeni glas, određeni susret, određeni odnos, a

potom znak jedinstva koje nam je taj susret prenosio. U svom iskustvu sreo sam mnoge osobe u Brazilu, ali i u Italiji koje su mi rekle: „Mi nikad nismo sreli don Giussania, ali kroz vaše svjedočenje, on kao da je među nama“. Ta prisutnost znak je plodnosti karizme. „I dok oni od radosti još nisu vjerovali [premda je radost planula], nego se čudom čudili, on im reče: „Imate li ovdje što za jelo?“ Oni mu pruže komad pečene ribe. On uzme i pred njima pojede“. Evo drugog glagola „Pojede“. Sudjelovali smo u tom zajedništvu, u toj večeri, u tom životu. Gledati, opipati, pojesti. Hranili smo se tom Prisutnošću koja ima svoj vrhunac u Euharistiji.

Naš Uskrs je bio susret koji smo doživjeli: život više nije bio isti. Gledati, opipati, hraniti se. Postoji kontinuitet između Isusovog susreta s apostolima i don Giussanievog susreta s nama. Nakon što smo čuli vijest, kažem: sad ne trebamo više moliti da se proces otvori, ali trebamo moliti Oca, posredstvom don Giussania, da naše iskustvo bude stalno sve iskrenije, kako bismo i mi mogli živjeti ono što je don Giussani živio, živjeti tako u svemu, u konkretnim okolnostima života, dok jedemo i pijemo, u obitelji, darujući cijeli život Gospodinu. Moramo moliti don Giussania da posreduje za nas, za naše iskustvo, za zadatak koji nam je Papa dao, da služimo i čuvamo jedinstvo, kako bismo dospjeli do krajnjih granica svijeta. Kad nam upute poziv, kako je jutros ponovljeno, da odemo u misije – kao što se i meni dogodilo – to je najveća milost koja se u životu može dogoditi. Zato trebamo više moliti Gospodina za slugu Božjega, don Giussania, da nas svojom blizinom prati na našem putu, u sadašnjem vremenu.

Kroz don Giussania ovo otajstveno tijelo se oblikovalo u Crkvi, u zajedništvu Crkve. Kroz svjedočanstvo monsinjora Giovannia Paccosia i mi smo ga ponovno dotaknuli i doživjeli, ovdje na ovim vježbama, jer Uskrs je sada, Uskrs je ova naša današnjica, ovaj naš put. Kardinal Farrell je ostao zapanjen videći dvadeset tisuća osoba i to je ponovio sinoć na večeri, potresen stilom, tišinom, sabranošću, jedinstvom. Ovo tijelo, sazdan od mnogih osoba, mnogih „ja“, ne kao anonimna masa, već sazdan od svakoga od nas, jest jedno, jedno srce i jedna duša.

Jako me dirnulo kad je monsinjor Giovanni govorio o svom životu, o svom pozivu, o svojoj povijesti, o svom poslanju, o svom episkopatu i svom zadatku u Latinskoj Americi; kad je spomenuo Andreu Aziania i Paola Bargigiu, kao znakove onoga što se na mnogim mjestima događa u našoj povijesti. Onda nam je govorio o veličanstvenoj povijesti franjevačkih misionara koji su u lađama silazili od Ocope iz peruvijanskih Anda, ri-

jekama Amazonije, jer su priznavali da je Isus uskrsnuo i željeli su Ga objaviti. Dok nam je o tome govorio, osjećali smo da se to isto događa i danas, događa se za svakoga od nas. Upravo to je najveći plod Uskrsa. Za don Giussania vrhunac Uskrsa je Petrovo „da“ na Tiberiadskom jezeru, mjestu njihova prvog susreta. Isus je pogledao Petra i rekao mu: „Šimune, ljubiš li me ti?“. To je vrhunac Uskrsa, to pitanje koje On postavlja svakome od nas: „Vidjeli ste sve te lijepe i velike stvari. Ali, ljubiš li me ti?“ A mi smo naučili od don Giussania, nadahnutog Duhom Svetim, odgovoriti kao on: „Ti znaš da te ljubim“. To potiče nadu i tako donosimo nadu svijetu.

POSLANI TELEGRAMI

Njegova Svetost papa Franjo

Svetosti,

Oko 21.000 osoba okupljenih u Riminiju u Italiji, a preko videa zajednice iz oko 21 zemalja iz cijeloga svijeta, te oko 3 tisuće osoba koje su slijedile iz vlastitih domova jer nisu mogle biti prisutne, sudjelovalo je ove dane na Duhovnim vježbama Bratstva *Comunione e Liberazione*.

Naziv Vježbi je bio: „Ono što me čudi, kaže Bog, je nada“ (C. Péguy) a propovijedao ih je S.E.R. mons. Giovanni Paccosi, biskup San Miniata. Svetosti, za sve nas to je bila prilika da ponovno otkrijemo koliko nam je potrebno da prepoznamo Krista u svom životu. Da ga prepoznamo jer jedini razlog naše nade jest da je On prisutan.

Monsinjur Paccosi nas je uveo u taj put prepoznavanja svjedočeci nam da samo u zagrljaju Crkve, posredstvom zajednice rođene iz karizme do Giussania u koju smo uronjeni, ostajemo privrženi objektivnoj prisutnosti uskrslog Krista. Prisutnost Njegove visosti kardinala Farrella bila je jasan znak podrške za naš put vjere u pripadnosti jedinoj Crkvi za koju živimo i bez koje ne bismo postojali. Krist koristi našu nadu da bi svima pokazao svoje lice i jedino što možemo jest da budemo „sluge te nade“. Želimo da nas na tom putu prati Marija, jer kao što nas je podsjećao don Giussani „bez Gospe ne možemo biti sigurni u budućnost, jer pouzdanje u budućnost nam dolazi od Krista“.

Zahvalni na blagoslovu koji ste nam uputili i sa željom da nas Krist osvoji svaki dan ponovno, nastavljamo moliti za Vas.

Davide Prospero

S.E.R. kardinal Matteo Zuppi

Predsjednik Biskupske konferencije Italije

Presvjetla uzoritosti,

Oko 21.000 osoba okupljenih u Riminiju u Italiji, a preko videa zajednice iz oko 21 zemalja iz cijeloga svijeta, te oko 3 tisuće osoba koje su

slijedile iz vlastitih domova jer nisu mogle biti prisutne, sudjelovalo je ove dane na Duhovnim vježbama Bratstva *Comunione e Liberazione*.

Naziv Vježbi je bio: „Ono što me čudi, kaže Bog, je nada“ (C. Péguy) a propovijedao ih je S.E.R. mons. Giovanni Paccosi, biskup San Miniata.

Monsinjur Paccosi nas je uveo u taj put prepoznavanja svjedočeci nam da samo u zagrljaju Crkve, posredstvom zajednice rođene iz karizme don Giussania u koju smo uronjeni, možemo živjeti istinsku nadu. Želimo služiti Crkvi uz pratnju Majke Božje jer, kao što nas je podsjećao don Giussani, „bez Gospe ne možemo biti sigurni u budućnost, jer pouzdanje u budućnost nam dolazi od Krista“.

Zahvaljujući Vam na vašoj blizini i zazivajući Vaš blagoslov, najsrdačnije vas pozdravljam

Davide Prospero

S.E.R. monsinjor Nicolò Anselmi Biskup Riminija

Preuzvišenosti,

Još jednom vam zahvaljujemo na očinstvu koje nam uvijek svjedočite i na pozdravu koji ste nam htjeli osobno uputiti. Pišem vam da bih vas obavijestio da su u Duhovnim vježbama Bratstva *Comunione e Liberazione*, pod naslovom „Ono što me čudi, kaže Bog, je nada“ (C. Péguy), sudjelovale oko 21.000 osobe okupljene u Riminiju u Italiji, a preko videa zajednice iz oko 21 zemalja iz cijeloga svijeta, te oko 3 tisuće osoba koje su slijedile iz vlastitih domova jer nisu mogle biti prisutne.

Propovijedanje monsinjora Paccosia nam je pomoglo da prepoznamo svoju želju za nadom, sigurni da samo Krist odgovara na nju i čini je pouzdanom. Želimo da nas na tom putu prati Majka Božja, jer kao što nas je podsjećao don Giussani „bez Gospe ne možemo biti sigurni u budućnost, jer pouzdanje u budućnost nam dolazi od Krista“. Zazivajući vaš blagoslov na cijelo Bratstvo, najsrdačnije vas pozdravljam.

Davide Prospero

UMJETNOST U NAŠOJ ZAJEDNICI

Uredio Sandro Chierici

EPIZODE IZ ŽIVOTA SVETOG FRANJA U GORNJOJ BAZILICI ASSIZA

Scene iz života sv. Franja koje su Giotto i njegov atelijer oslikali freskama u gornjoj bazilici Assiza, pokazuju nam sveca kao čovjeka koji je preobražen susretom s Kristom, radostan i ispunjen, potpuno uklopljen u povijest svog vremena, koji djeluje u konkretnim prilikama vremena i prostora, pokrenut sviješću o sebi i svojoj sudbini. Svetost je predložena kao moguće iskustvo čovjeka u svakoj okolnosti.

1. Poklon jednostavnog čovjeka
2. Dar kaputa siromašku
3. Vizija palače s oružjem obilježenim znakom križa
4. Križ sv. Damiana govori Franju
5. Odricanje bogatstva
6. San II Innocenza III.
7. Potvrda pravila
8. Franjo na gorućim kolima
9. Vizija nebeskih prijestolja
10. Protjerivanje đavola iz Arezza
11. Dokaz s vatrom pred sultanom
12. Franjo u ekstazi
13. Jaslice Greccia
14. Čudo izvora
15. Propovijed pticama
16. Smrt viteza Celana
17. Propovijed pred Onorijem III.
18. Prikazanje na Capitolo di Arles
19. Franjo dobiva stigmata
20. Franjina smrt
21. Utvrđivanje stigmata

22. Oproštaj od Svete Chiare
23. Prikazanje Franja Gregoriju IX
24. Ozdravljenje Giovannia di Ylerda
25. Ispovijest uskrsnule žene
26. Oslobođenje pokajanog nevjernika

Kazalo

PORUKA PAPI FRANJU	3
--------------------	---

Petak 12 travnja, več

UVODNI POZDRAV	4
----------------	---

UVOD – <i>Nezadrživi poriv da ostvarimo sebe, urođena čežnja za srećom</i>	10
--	----

SVETA MISA – <i>PROPOVIJED OCA MAURA-GIUSEPPEA LEPORIA</i>	21
--	----

Subota 13 travnja, jutro

PRVA MEDITACIJA – <i>Od želje do kršćanske nade</i>	24
---	----

Subota 13 travnja, popodne

DRUGA MEDITACIJA – <i>Radost siromaha</i>	46
---	----

SVETA MISA – <i>PROPOVIJED NJEGOVE VISOSTI KARDINALA KEVINA JOSEPHA FARRELLA</i>	65
--	----

Nedjelja 14 travnja, jutro

SKUPŠTINA	69
-----------	----

SVETA MISA – <i>PROPOVIJED NJEGOVE VISOSTI MONS. FILIPPA SANTORA</i>	89
--	----

POSLANI TELEGRAMI	92
-------------------	----

UMJETNOST U NAŠOJ ZAJEDNICI	94
-----------------------------	----

Prevele s talijanskoga: Maja Peraica i Marija Brigljević-Gozze

© 2024 Fraternità di Comunione e Liberazione za tekstove L. Giussania, D. Prosperia e G. Paccosia

